

МАГИЦА
СРБСКА

19603

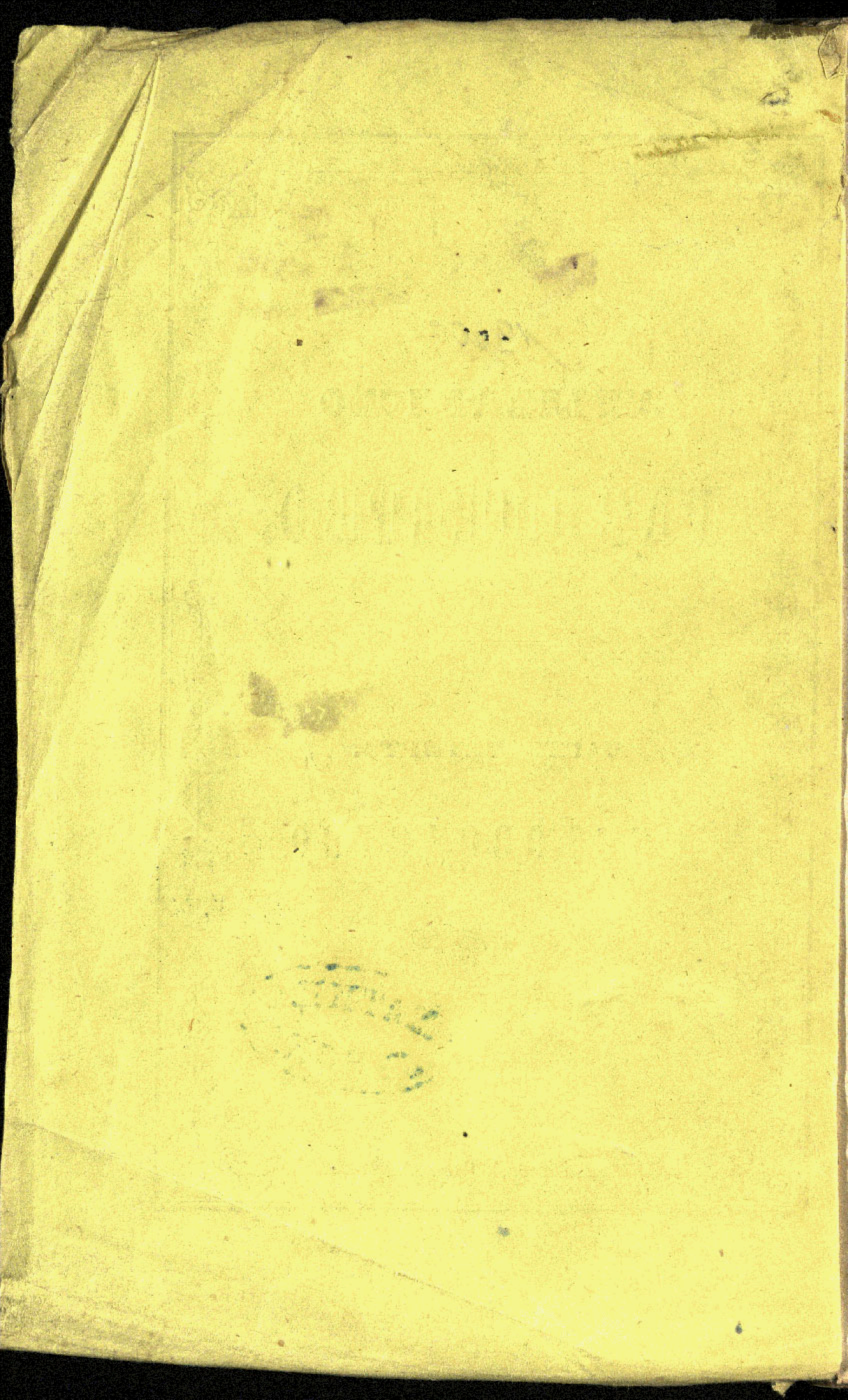
**ЗЕМЉДЉСКО
ГАЗДИШСТВО.**

ЧАСТЪ ЧЕТВРТА.

СКОВОДСТВО.

372
4

РД 535

205 В 91

РД 535 / IV

Р. С. р. 11 749 / IV. 1

ЗЕМЛЪДЪЛСКО

ГАЗДАШСТВО.

ЧАСТЬ ЧЕТВРТА

СКОВОДОСТВО.

ЗА

538
4

СРБСКОГЪ ЗЕМЛЪДЪЛЦА

написао

А. НИКОЛИЊЪ.

ЦѢНА €: 7 ГРОША.

У БЕОГРАДУ,

При правительственной книгопечатни.

1 8 5 4.

Онде, гдѣ скотоводство цвѣта, ту в
найвеіій доодакъ одъ землѣдѣлія.

Векхерлинъ.

САДРЖАНИЕ.

	Страна.
Уводъ у науку о подизаню стокѣ.	1.
Соеви домаће стокѣ.	2.
Облагороженъ или поболшанъ домаће стокѣ.	
А) Припложенъмъ.	4.
Б. Разна средства, коима се на поболшанъ домаће стокѣ подѣйствовати може.	6.
Нега и раана.	7.

ПОДИЗАНЪ И УПОТРЕБЛЕНІЕ ГОВЕДА.

<i>Соеви говеда.</i>	14.
Цѣль држаня говеда.	18.
Изборъ бика и крава и њино припложенъ.	19.
Стеоность и теленъ крава.	25.
Нега и подизанъ теладій.	29.
<i>Раана и нега говеда.</i>	33.
Раненъ у кошари.	
А) Зимно рааненъ.	34.
Б) Лѣтно рааненъ у кошари.	41.
Зѣлена пића за раану говеда.	46.
Правила, по коима се стоци полагаже.	49.
Поенъ, со и остала нега.	50.
Држанъ говеда на паши	51.
Употребленъ крава музенъмъ.	55.
Поступанъ при музеню.	57.
Употребленъ млѣка.	60.
А) Правлѣнъ путера.	61.
Б) Правлѣнъ сира.	

	Страна.
1) Сладкій сиръ.	64.
2) Киселый сиръ.	69.
Употребленъ говеда гоенѣмъ.	—
Употребляванъ говеда на радъ.	72.
Полза употребленя волова на землѣдѣлске радове.	76.
Полза употребленя коня на радове землѣ- дѣлске.	77
Знаци, по коима се старость говеда може познати.	—
ПОДИЗАНЪ КОНЯ или КОНЬОВОДСТВО.	
Уводъ.	79.
Соеви коня.	80.
Знацы, по коима се старость коня познати може.	81.
Главна правила у коньоводству.	83.
Разна призрениа, коя се при купованю коня у виду имати мораю.	85.
Полза, коя се указуе подизанѣмъ млада ко- ня у газдинству, и околности, подъ коима е то пробитачно.	89.
<i>О ергели.</i>	90.
Свойства добры кобила.	91.
Свойства доброга айгира.	93.
Пасенѣ.	94.
Поступанѣ са ждрѣбнымъ кобилама.	96.
Ждрѣблѣнѣ.	97.
Нега и раана ждрѣбадѣй.	99.
<i>Раана и нега коня у кошари.</i>	
А) Раана.	102.
Б) Поредакъ и врѣме рааненя коня.	105.
Држанѣ коня на паши.	109.
ОВЦОВОДСТВО или ПОДИЗАНЪ и ДРЖА- НЪ ОВАЦА.	
<i>Соеви оваца.</i>	111.
Проста овца.	112.

	Страна.
Меринска свилоруна овца.	113.
Овца по роду и старости.	117.
Приплоћенъ оваца.	119.
Ягнѣнѣ и подизанѣ яганяца.	127.
Пранѣ вуне.	135.
Стриженѣ оваца.	137.
<i>Раана оваца.</i>	
Лѣтна раана.	139.
Зимна раана.	142.

КОЗОВОДСТВО или ПОДИЗАНЪ КОЗА.

Свойства и соеви коза.	145.
Приплоћенѣ коза.	148.

СВИНЬОВОДСТВО.

Уводъ.	151.
Порекло и природа свиня.	152.
Соеви свиня.	154.
Приплоћенѣ и прасенѣ свиня.	156.
Подизанѣ прасадѣй.	161.
<i>Раана свиня.</i>	
А) Домаћа раана.	164.
Б) Изпустна раана.	166.
<i>Гоенѣ свиня.</i>	167.

ПЧЕЛОВОДСТВО.

Уводъ.	169.
Згодно положенѣ за кованлукъ.	170.
<i>Видови пчела.</i>	
1) Матица.	171.
2) Пчеле.	173.
3) Трутови.	—
Пресадъ.	175.
Кошнице или празнице пчела.	176.
Нуждна орудѣя при пчеловодству.	179.
Поступанѣ съ пчелама у пролѣто.	180.
Рааненѣ пчела.	182.
Плячканѣ пчела.	185.

	Страна.
Сиротна кошница.	187.
Саєдиненѣ кошница.	189.
Замѣна кошница.	192.
<i>О роеню.</i>	
О роеню ваобште.	194.
Знаци роеня.	195.
Стресанѣ и ватанѣ роєва.	196.
<i>Поступанѣ съ кошницама у осень.</i>	203.
✓ Болѣсти пчела.	206.
Непріятельи пчела.	208.
Цѣненѣ меда и воска.	209.

СВИЛОДѢЛСТВО.

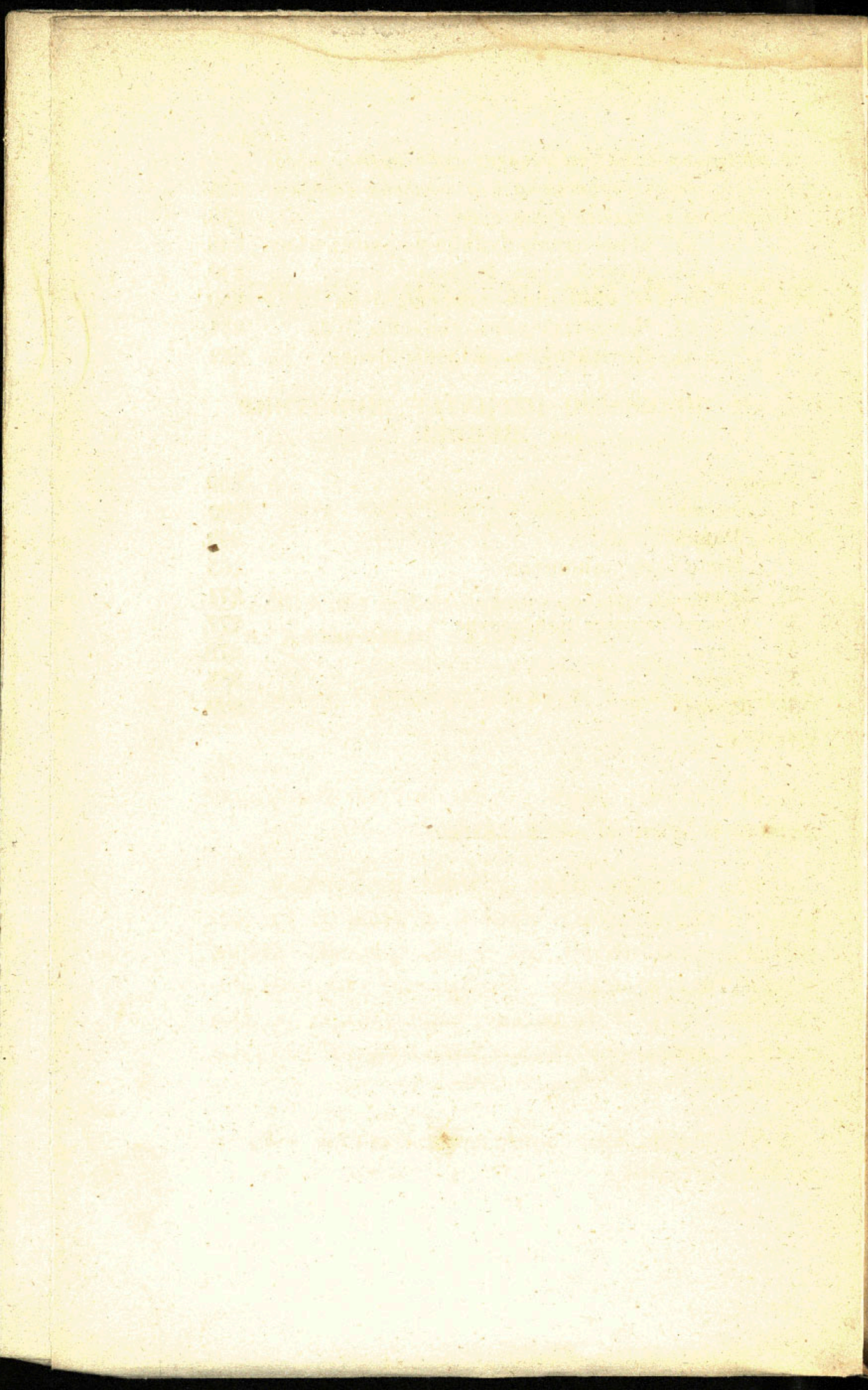
Уводѣ.	211.
О ползи изъ рааненя свилены буба произтичућой.	—
<i>Раана свилены буба.</i>	213.
О живой огради и о низкимъ дудовима.	214.
О дудовима изъ сѣмена произведеныма.	217.
Како треба изводне леє за усѣвѣ дудова приуготовити, и кадѣ и како треба сѣме дудиня сѣяти.	219.
Обдѣлаванѣ првогодишньи разсадница у изводной леи.	221.
Обдѣлаванѣ другогодишньи разсадница	222.
Мѣсто за разсадникѣ.	—
Разсаднице прве године у разсадникѣ пресаѣене.	225.
Разсаднице друге године у разсадникѣ пресаѣене.	227.
Разсаднице треће године.	238.
О мѣсту, гдѣ се разсаднице пресадити имаю, и о преправляню землѣ и руна за пресаѣиванѣ.	229.
О далѣмъ негованю дудова	231.
О браню лишћа.	232.

<i>О мѣсту, на комъ се свилене бубе држе, нѣговымъ свойствама и о чищеню воздуха.</i>	235.
<i>О рааненю и производеню буба.</i>	238.
а) <i>О негованю бубица у првомъ вѣку.</i>	248.
б) <i>Другій вѣкъ бубица.</i>	249.
в) <i>Трѣій вѣкъ свилены буба.</i>	250.
г) <i>Четвртый вѣкъ свилены буба.</i>	251.
д) <i>Петый вѣкъ свилены буба.</i>	252.

**О ПОДИЗАНЮ ПЕРНАТЫГ ЖИВОТИНЯ
или ЖИВИНЕ.**

Уводъ	259.
1) <i>Кокоши</i>	260.
<i>Раана</i>	263.
<i>Приплодъ кокошака</i>	265.
2) <i>Бурке.</i>	271.
3) <i>Морске кокошке или кокице</i>	277.
4) <i>Гуска.</i>	279.
5) <i>Патка.</i>	285.
6) <i>Голубъ.</i>	289.

НАУКА О ПОДИЗАНЮ СТОКЕ.

У В О Д Ъ.

П. 1119. Шта се разумѣва подъ подизанѣмъ стоке?

О. Подъ подизанѣмъ стоке разумѣвамъ ону часть землѣдѣлскогъ газдинства, коя се съ подранѣванѣмъ, негомъ и употребленѣмъ разны полезны домаћи животиня занима.

П. 1120. Заръ не бы могуће было ратарство безъ држаня стоке?

О. Почемъ нѣке домаће животинѣ мо-рамо држати збогъ ораня, а нѣке збогъ домаћегъ газдинства, то безъ држаня стоке ваобште нѣ могуће ратарство упражнявати. Но чему и подизанѣ стоке мора се као главна часть землѣдѣлскогъ газдинства сматрати.

П. 1121. Коє животинѣ спадаю у брой домаће стоке?

О. У домаћу стоку спадаю: говеда, овце, коньи, козе, свинѣ, кокоши, гуске, патке, голубови, пчеле, и проч.

П. 1122. Шта добыва земљдѣлаць држанѣмъ ове стоке?

О. Држанѣмъ ове стоке добыва земљдѣлаць:

1) *Помагаче* за свое газдинство.

2) *Сточне производе*, као млѣко, месо, сало, кожу, вуну, яйца, перѣ, медъ, восакъ, и проч.

3) *Ћубре*, које питателный сокъ за производство быля подае.

С о е в и д о м а ћ е с т о к е .

П. 1123. По чему се разликуе домаћа стока одъ едногъ и истогъ рода?

О. Домаћа стока одъ едногъ и оногъ истогъ рода разликуе се по величини и кроју тѣла и осталы свойства, те тако назначавамо едноврстну стоку съ наименованѣмъ *стока одъ соя* или *изродъ*. Стока, која се у поединымъ частима одъ главнога соя разликуе, али е иначе томе сою подобна, назначава се съ наименованѣмъ *родъ* или *племе*.

П. 1124. Одъ куда су разни соеви стоке произишли?

О. Разни соеви стоке морали су произићи изъ случайногъ приплођеня, а поглавито споляшньимъ природнымъ дѣйствомъ климе, помѣстнымъ околностима и рааномъ држи се да су се образовале. Тако се исто признати мора, да художественно дѣйство, као н. п. навлашний изборъ бика и свойствено употребленѣ стоке мора имати упливъ на образованѣ соева.

П. 1125. Кадъ се стока изъ два соя ради приплођеня састави, како се зове у скотоводству то дѣйство?

О. Кадъ се стока изъ два соя ради приплођеня састави, то се зове у скотоводству *укрштанѣ*.

П. 1126. Како се зове приплодъ изъ укрштаниа произилазећий?

О. Приплодъ изъ укрштаниа произилазећий зове се *мелезъ*.

П. 1127. Како зовемо оно дѣйство, када стоку изъ еднога рода или племена ради приплођеня саставимо?

О. Када стоку изъ еднога рода или племена ради приплођеня саставимо, то дѣйство зовемо *уродъ*.

**Облагороженъ или поболшанъ домаће
стоке.**

А. припложенъмъ.

П. 1128. Какво се средство подае землѣдѣлскомъ газди да свойства соева међусобно одржи?

О. Припложенъмъ стоке подае се землѣдѣлскомъ газди средство, да свойства соева међусобно одржи, ова да промѣни, и нове соеве да производи.

П. 1129. Какавъ главный задатакъ мора имати землѣдѣлскій газда при скотоводству?

О. При скотоводству землѣдѣлскій газда мора имати главный задатакъ, да свою стоку поболша, то естъ да свойства свое стоке поправи, како ће већу газдинску ползу одъ стоке имати.

П. 1130. На колико се начина поболшанъ стоке постићи може?

О. Поболшанъ стоке може се на два начина постићи *укрштанъмъ* и *уроженъмъ*.

П. 1131. Како се поболшава стока уроженъмъ?

О. Поболшава се стока сама по себи уроженъмъ, када изберемо најболю стоку за приплодъ. Овако изборомъ саставляюћи стоку, можемо подѣйствовати на образова-

нѣ едного или другого пожеланого свойства стоке. Тако н. п. ако желишъ млѣчна говеда имати, бирай краве и бика само одъ млѣчны крава; а ако желишъ гоязна говеда имати, бирай и краву и бика само овы свойства.

П. 1132. Како се поболшава стока укрштанѣмъ?

О. Укрштанѣмъ дае се стока поболшати, ако стоку за приплодъ нарочито мужку одъ болѣга соя за приплоѣенѣ узимашъ. Тако можешъ говеда поболшати узимаюћи швайцерскогъ, штаврскогъ или енглескогъ бика; конѣ, узимаюћи арапскогъ или енглескогъ айгира; овце, узимаюћи шпанске свилоруне овнове; свинѣ, узимаюћи енглеске нерастове и т. д.

П. 1133. Ако желишъ, да поболшанѣ напредуе и траяшно да буде, шта треба чинити?

О. Треба приплоѣенѣ са отличнымъ соемъ стоке крозъ више колѣна продужити, како бы поболшанѣ стоке напредовало и траяшно было.

П. 1134. При избору стоке за приплодъ каква правила треба наблюдавати?

О. При избору наше домаће стоке за приплодъ треба слѣдуюћа правила наблюдавати:

1) При избору стоке за приплодъ или домазлукъ мора особено цѣль, кою постићи желимо, за основъ служити. Ако н. п. желимо млѣчна говеда имати, онда морамо телада одъ млѣчны крава оставляти за приплодъ.

2) При избору мушке стоке за приплоденъ, тражи само најболѣгъ и најспособнѣгъ брава, коме ни у величини, ни снаги тѣлесной и савршенству, ни у здравлю, ни у бои, ни у полезности мане нема.

3) Постарай се како ћешъ н. п. за говеда изнаћи и добыти бика изъ предѣла, гдѣ в племе као добро теглеће, млѣчно или гоязно познато, те да укрштанѣмъ твој домазлукъ поправишъ.

4) Ради постиженя цѣли треба мушка за приплодъ стока да стои подъ надзирањемъ правителства или баръ общине, а землѣдѣлскій газда по налозима властѣй да поступа.

Б. Разна друга средства, коима се на поболшанъ домаће стоке подѣйствовати може.

П. 1135. Каква су то средства, коима бы се отличный сой стоке одржати, а хрѣавый поболшати могао?

О. Та су средства слѣдуюћа:

1) Узми юнадь или ждребадь и ваобште младу стоку, коя одъ отличногъ соя произлазе, и кои є у нѣкомъ предѣлу као таковый припознать; као што є кодъ насъ н. п. у говедима Колубара позната, или у овцама Кривый Виръ.

2) Новый приплодь, кои ты одъ твое стоке подижешъ, негуй и добро раани. Знай да многа стока збогъ хрѣаве раане и неге у своіой младости закржляви.

3) Савъ домазлукъ, кои ти є Богъ дао, цѣли сходно раани и негуй. При уредной раани и неги задржава стока своя добра свойства, а напротивъ при недовольной раани она добра свойства по мало умаляваю се, и на приплодь не прелазе. Зато се изискує добро сѣно, добра пића, а добро сѣно добыва се съ добры ливада, и по томе, кои жели добре ливаде имати, треба много ђубрета да купи и свое ливаде да гнои; а кои оће добре пиће да има, треба усѣве за пићу стоке да сѣе.

4) Осимъ овы назначены средства много дѣйствує на поболшанѣ стоке и издаванѣ награде за отличну стоку.

Нега и раана.

П. 1136. На шта мора землѣдѣлскій газда при раани и неги свое стоке пазити?

О. Свакій землѣдѣлскій газда мора на то пазити, да свою стоку тако раани и не-

гус, како ће му стока здрава бити, и да му се пића, коју на раану стоке употреби у колико е више могуће наплати.

П. 1137. Какву раану треба стоци давати?

О. Стоци треба одъ природе опредѣлену раану давати. Раана мора свакадъ сходна бити узрасту и тѣлесномъ саставу стоке.

П. 1138. Коя е поименце раана за стоку опредѣлѣна?

О. За домаћу стоку имамо слѣдуюћу раану: ливадско сѣно, дѣтеляна, ешпарзетта, луцерна, граорица съ овсомъ или мѣшавица, кромпиръ, рена, дулеци, лишће одъ репе и одъ купуса, овсена и ечмена слама, житна зрна и т. д.

П. 1139. Е ли раана ова еднаке доброте за стоку?

О. Ніе, и зато мора землѣдѣлскій гадза знати у каквомъ сразмѣрїю и вредности ове раане една спрема друге стое. Вредность ове разне сточне пиће зависи одъ землѣ, положенїя, обдѣлаваня, гноеня, годишньи времена, и одъ сачуваня пиће. Тако кадъ узмешъ 100 ока доброгъ ливадскогъ сѣна, то толико вреди као

100 ока дѣтелине, или
90 „ ешпарзетте,

90 „ луцерне.
100 „ грашца съ овсомъ,
200 „ кромпира,
400 „ репе и дулека
500 „ лишѣа одъ репе и купуса; да-
лъ 4—5 ока траве толико издае колико е-
дна ока сѣна. Една ока доброга сѣна толи-
ку има вредность у раани колико две оке
овсене или ечмене сламе. И две оке добро-
га ливадскогъ сѣна толико издаю раане ко-
лико една ока житнога зрна.

П. 1140. Какву раану мора теглеѣа сто-
ка добывати?

О. Теглеѣа стока мора свою пиѣу до-
бывати тако, да снага пиѣе према просто-
ру, кою ова пиѣа заузима, у одговараюћой
сразмѣрности буде. Тако н. п. ако самомъ
сламомъ говеда раанишь, та ѣе раана само
желудаць претоварити, а неѣе говедима
нуждну раану дати, а чиста самораана одъ
зрна житногъ не бы довольна была, да же-
лудаць испуни.

П. 1141. Шта причинява сама сува пи-
ѣа?

О. Одвеѣъ сува пиѣа безъ влаги про-
узрокуе узпалителне болѣсти и затворъ же-
лудца.

П. 1142. Шта причинява одвеѣъ воде-
на пиѣа?

О. Одвећъ водена пића проузрокуе слабостъ у желудцу, одъ куда се поморне болѣсти рађаю.

П. 1143. У чему се састои уредна нега и раана стоке?

О. Уредна нега и раана стоке састои се особито у равномерной раани, тако да стока не добыва нѣки пута одвише, а другдашъ премало раане. Раана стоке треба преко цѣле године равномерна да буде. И по томе у уредномъ газдинству учини се подъ ѳсень предрачунъ о раани сточной, па се изнађе докле се съ рааномъ стићи може. Ако спремљна раана не може до нове довольна бити, а оскудѣвајућа не може се приличномъ цѣномъ набавити, онда е разумнѣ стоку умалити, него допустити да стока збогъ недовольне раане похрѣа.

П. 1144. Каква е предосторожностъ нужна при промѣни пиће?

О. При промѣни пиће, особито у ѳсень и у пролеће нужна е та предосторожностъ, да промѣна постепено и мѣшовита буде, т. е. када се у пролеће стока на траву пушта, да іой се свакадъ іоштъ по малосѣна полагаже; а тако и подъ зиму да се не веже стока у ѳданъ ма съ траве на ясле.

П. 1145. Какавъ е поредакъ нужданъ у смотреню врѣмена полагања стоци?

О. У смотреню полагања или давања раане стоци нужданъ е опредѣлѣный поредакъ, то есте да стоци у одређено врѣме точно и равномерно полажешъ. Подмладакъ и болѣстна стока мора манѣ раане на еданъ путь добывати, него здрава и стара стока што добыва.

1146. Е ли нужно стоци соли давати?

О. Да бы стоци пића пріятнїя была, и да бы пићу прождрљивїе трошила, треба іой погдѣкадъ соли давати, коє и сваренѣ пиће у желудцу подпомаже.

П. 1147. Шта се има у смотреню чистоће наблюдавати?

О. Чистоћа е свакой животиньї нуждна. Пази да ти е кошара чиста, да се стоци простире, те у чистоћи да лѣжи, да се стока тимари, и да чисту пићу добыва, а никако буђаву.

1148. Какова свойства мора имати добра кошара?

О. Добра кошара мора имати та свойства, да стока у ньой одъ врућине и зиме заклонѣна буде. Кадъ се стока зими на воду пусти, треба врата и пенцере кошаре отворити, да се кошара промане, а кадъ е стока у кошари треба пазити да воздухъ промає нема.

П. 1149. Шта има радити газда, кадъ се каква болѣсть на стоци появи?

О. Чимъ се каква болѣсть на домаћой стоци появи, треба газда одма да тражи помоћи и лѣка; еръ е лакше сваку болѣсть у почетку нѣномъ утолити но послѣ кадъ она узме ма'.

П. 1150. Шта треба газда теглећой стоци да допусти?

О. Къ уредномъ држаню стоке принадлежи и то, да газда теглећой стоци послѣ рада, колико е нужно, врѣмена за одморъ допусти.

П. 1151. Какво правило у смотреню повня стоке треба наблюдавати?

О. Теглећу стоку, коя се у раду уморила или яко угрѣяла, у овомъ станю не треба на поило пуштати, но іој найпре положити, и докъ се одмори напоити.

П. 1152. У смотреню поступаня са стокомъ о чему треба газда да се брине?

О. Землѣдѣлскій газда треба и о томе да се брине, да нѣгови млаћи и слуге сурово и безъ чувства са стокомъ не поступаю, и стоку да не муче. Особито треба да пази

а) Да се теглећа стока у раду преко мѣрнымъ товаромъ и претераносћу не уси- лява.

б) Да се стока не мучи, немилосрднымъ боемъ, гуранѣмъ, нечовѣчнымъ гоненѣмъ и безсавѣстномъ псовкомъ да се не заплаши.

в) Да стока у заборава на путу и предъ меаномъ не зурѣ, препеки, зими или невольномъ врѣмену изложена.

г) Да се стока тако штедно и хрѣаво не раани, како бы гладовала и у слѣдству тога измршавила и изнемогла.

ПОДИЗАНЪ И УПОТРЕБЛЕНІЕ ГОВЕДА.

Соеви говеда.

П. 1153. Има ли више соева говеда?

О. Има много и разны соева говеда, кои су се упливомъ климе или свойствомъ и множиномъ раане или изборомъ домазлука и мѣшавиномъ образовали.

П. 1154. По чему се ови разны соеви познати могу?

О. Свакій сой има свое особене знаке. Ови знаци састое се одъ части у стасу тѣла и у отношеню поединны частій међу собомъ, одъ части у примѣтби извѣстны свойства. И по томе се ови разни соеви познати могу.

П. 1155. Како се ови разни соеви говеда на главне соеве подѣлити могу?

О. Као што се у којој држави више или маиѣ соева говеда налази, тако е и дѣоба њина у свакој држави друга. Тако н. п. Енглези немаю другу дѣобу соева но по роговима; они дѣле соеве говеда овако :

на дугорожний, краткорожный и безрожний сой. Други опеть дѣле на планинскій и равничный сой, па у овима главнымъ соєвима поедине соєве наводе.

П. 1156. Каквы соєва говеда мы у нашемъ отечеству имамо?

О. Мы имамо само единый сой, и то као што Докторъ Екель потврђує, нашъ сой говеда мора быти іоштъ одъ старе Даціє заоставшій.

П. 1157. Но ипакъ налази ли се какве разлике и отличія у нашемъ сою?

О. Налази се само у толико разлике, што су говеда яча и угледнія онде, гдѣ добре паше има, и гдѣ се говеда болѣ држе. А напротивъ гдѣ є слаба паша и гдѣ су говеда занемарена, ту се говеда слаба, мала и кржава налазе. Найотличнія су кодъ насъ говеда у Колубари и Тамнави валѣвской и око села Липа у окружію смедеревскомъ.

П. 1158. У чему се то отличіє састои?

О. То отличіє састои се у томе, што су говеда крупна, снажна, яка, рогата, доста млѣчна и гоязна.

П. 1159. Има ли іоштъ каквы соєва говеда у насъ?

О. Осимъ нашего домаћега соя имамо у нашемъ Економическо-Топчидерскомъ за-

веденію два соя штаврська, еданъ е изъ долине Мерца рѣке, а другій изъ планина штаврски. Првый се сой зове *мерцталскій*, а другій *маріяхоферскій*.

П. 1160. Какавъ е мерцталскій сой?

О. Мерцталскій сой за наше предѣле веома е удесанъ, што ніе одвећъ крупанъ. Говеда су овога соя сива и мрка, кратки рогова, кошчата, яка и снажна. Теладъ изъ малена добро држана и негована, могу тако порастити и разкрупнати се, да се съ найвећимъ соємъ сравнити могу. Краве су веома млѣчне и нашу климу добро подносе. Ђдино се то примѣтити може, да говеда овога соя нису одвећъ гоязна. Овай сой съ нашимъ помѣшанъ дае отличанъ приплодъ.

П. 1161. Какавъ е маріяхоферскій сой?

О. Маріяхоферскій сой такођеръ подноси нашу климу. Говеда су овога соя чисто бѣла или отворено жута, кратки рогова, крупна, пруга и дугуляста, кошчата, одвећъ яка и снажна, и што е найзнаменитіе, гоязна; дакле за трговину добра. Краве ваобште нису тако млѣчне као мерцталске, али и међу њима налази се таковы да мерцталске превазилазе у млѣку.

П. 1162. Има ли осимъ Топчидера у отечеству нашемъ одъ овы соева?

О. Одъ овы' сова већъ су нѣке обшти-
не изъ Заведенія Топчидерскогъ набавиле
бикове. Тако у окружію београдскомъ има
5, у краинскомъ 3, и у пожаревачкомъ 1
бикъ.

П. 1163. Осимъ овы сова има ли у
отечеству нашемъ іоштъ каквога соя го-
веда?

О. Осимъ овы горе наведены сова
говеда има сименталскогъ швайцерскогъ
соя и мацарско-банатскогъ.

П. 1164. Какавъ є сименталскій сой?

О. Сименталскій сой єсте планинскій
сой швайцерскій. Говеда су одвећъ крупна
кошчата, и шарена са жутымъ или црнымъ
шарама. Краве су меке, и морашъ іймъ мно-
го добре раане дати, ако си радъ да ій у
свойствености одржишъ, а нису одвећъ
млѣчне. Волови збогъ грдне тежкости, ни-
ти су отлично добри за тегленѣ ни за го-
енѣ.

П. 1165. Какавъ є мацарско-банатскій
сой?

О. Мацарско-банатскій сой говеда вы-
сокъ є на ногама, штрклясть, велики ро-
гова. Говеда су мрляво бѣла. Краве су по
већой части слабе на млѣку. Волови су за
тегленѣ по равници добри, али у планинскимъ

предѣлима не могу маѣи, и слабо се гов. Текъ кадъ бы се овай сой съ нашимъ соемъ помѣшао, могли бы заръ отличанъ приплодъ за тегленъ и трговину добыти.

Цѣль држаня говеда.

П. 1166. Ко оѣе говеда да запати, шта мора имати у виду?

О. Ко оѣе говеда да запати, мора имати у виду цѣль, кою домазлукомъ своимъ постиѣи жели.

П. 1167. Каква може быти цѣль патеня говеда?

О. Та цѣль може быти, да газда постиѣи жели:

- а) Да му е домазлукъ млѣчанъ,
- б) Да му е гоязанъ,
- в) Да е добаръ за тегленъ.

г) Често се догаѣа, да газда одъ свога домазлука ни едну одъ овы цѣлій не тражи, но онъ само подиже говеда да иѣ послѣ за трговину прода.

П. 1168. Коя е цѣль одъ овы горенапоменути найпробитачнѣя за землѣдѣлскогъ газду?

О. То положенъ мѣста поглавито опредѣлюе, коя е цѣль одъ овы горенапоменути за землѣдѣлскогъ газду найпробитач-

нія. Тако су н. п. млѣчне краве близу велики вароша, гдѣ се млѣко добро продати може, најпробитачнiе. У другимъ предѣлима, гдѣ се землѣдѣлски производи, као н. п. жито не може добро продати, ту е пробитачнiе гоязна говеда држати. Често се два одъ овы свойства, а погдѣкадъ и сва три одъ доброга домазлука траже.

П. 1169. Ваобште при патеню говеда шта се постићи тражи?

О При патеню говеда разуманъ землѣдѣлскій газда жели такова говеда подићи, коя ће по сразмѣрию раане брзо порастити, подмесити се и угоити.

П. 1170. Ради постиженя ове цѣли, кое е средство найзнаменитiе?

О. Ради постиженя ове цѣли найзнаменитiе е средство

Изборъ бика и крава, и нѣино приплоћенѣ.

П. 1171. Шта се добрымъ изборомъ бика и уреднымъ приплоћенѣмъ добыти може?

О. Ако доброга бика изберешъ и уредно га међу краве пушташъ, можешъ пожелану цѣль постићи; а напротивъ несходнымъ изборомъ и приплоћенѣмъ можешъ цѣло домазлукъ наружити.

П. 1172. Ради напредованя скотоводства шта бы дакле нужно было?

О. Ради напредованя скотоводства, а нарочито ради поболшаня говеда, нужно бы было држанѣ бикова подѣ надзираніе правителства ставити

П. 1173. Поболшанѣ говеда коя бы средства подпомоћи могла?

О. Поболшанѣ говеда могла бы слѣдуюћа средства подпомоћи:

а) Да се поставе вѣштаци, кои ће оцѣнити, в ли бикъ за приплодъ добаръ, па да они дужни буду бикове често прегледати.

б) Да се сви неспособни и несходни бикови удале.

в) Да се цѣлисходни бикови или изъ правителствене или изъ обштинске кассе набаве, и прописно држе.

г) Да приватни люди само оне бикове држати могу, кои имъ се одобре.

д) Да се са приплодомъ уредно поступа.

П. 1174. При избору бика и крава на шта треба мотрити?

О. При избору бика и крава особито треба мотрити каквога су порекла. Особи-

то треба изтраживати е ли бикъ отлично-га порекла. Тако, ако желишъ имати н. п. млѣчанъ домазлукъ, а ты бирай и краве и бика одъ отличны и млѣчны крава.

П. 1175. Кои знаци показую да е крава млѣчна?

О. Да е крава млѣчна показую слѣдуюћи знаци:

а) Да крава има видъ женскій и да не изгледа као бикъ.

б) Да е задня часть тѣла сразмѣрно яча одъ преднѣ.

в) Да се трбу на ниже разшируе.

г) Глава да е малена, вратъ танакъ, а марамица поширока.

д) Ноге да има кратке и потанке.

е) Крста широка и сапи.

ж) Да има блистаюће се рогове.

з) Дугачакъ и танакъ репъ.

и) Танку кожу и свѣтлу длаку.

і) Да има велико виме и мегко, сисе подебеле са млѣчнымъ жилама по трбуву.

к) Цѣо изгледъ да е смиренъ, кротакъ и доброволянъ.

П. 1176. Кои знаци показую да е говече гоязно?

О. Слѣдуюћи знаци показую да е говече гоязно.

- а) Ако е говече поякогъ тѣла.
- б) Ако е поширокогъ трбуа.
- в) Ако има широке сапи и подугачке крсти.
- г) Ако е пуны прсію и округлы бутина.
- д) Ако е кожа мегка.
- е) Ако е говече питомо, мирно и полѣньо.

ж) Ако е ешно, те раану не избира.

П. 1177. Кои знаци показую да е говече добро за тегленѣ?

П. Слѣдуюћи знаци показую способностъ за тегленѣ:

а) Чврста яка и кошчата япія, и ваобште снажанѣ и дуготраюћій саставѣ тѣла.

б) Яке груди, и грудна кость округла а не шиляста.

в) Широка плећа.

г) Яка ртеняча и широке сапи.

д) Тврди папци.

е) Да се говече са задњимъ ногама не коси, и ноге да не заошіява.

ж) Кротость, послушностъ и научливостъ есу драга свойства при ученю и употребленю.

П. 1178. Коє године старости може се юница пустити да води?

О. Юнице треба одвоено држати и чувати, да пре савршенога узраста не воде. Цѣлисходно одранѣне юнице при доброй раани могу се пустити одъ две године да воде. Но ако желишъ домазлукъ отличне величине имати, пусти текъ послѣ треће године да воде. Слабымъ юницама такоѣеръ доцнѣ треба пустити бика.

П. 1179. Коѣ године старости може се бикъ пустити међу краве?

О. Бикъ при доброй раани и неги може се одъ две године пустити међу краве. Но бикове слабѣгъ соя треба оставити да добро порасту, и текъ одъ четири године међу краве пуштати.

П. 1180. Колико се година може бикъ употреблявати за приплодъ?

О. Обично може се бикъ за приплодъ 4—5 година употреблявати, ако не подивля и опаснымъ не постане. Но бикови одъ тежкога соя, едва се две године могу употреблявати зато, што отешчаю.

П. 1181. Шта треба чинити, да бикъ не отешча?

О. Треба га слободна пуштати, или употреблявати на тегленъ, или му повѣше крава придодати.

П. 1182. Колико година могу се краве за приплодъ држати?

О. Краве држи донде докле су за при-
плодъ добре и докъ даю доста млѣка. Сла-
бе на млѣку краве, или кое порочна свой-
ства имаю, треба изъ домазлука изтурити.
Кодъ крава трае савршена употребител-
ность рѣдко преко дванайсте године.

П. 1183. Колико се крава на єднога би-
ка могу рачунати?

О. Ако є бикъ одвећъ младъ, или већъ
старъ, треба му манѣ крава придодати. А-
ко краве у различита врѣмена воде, може
се рачунати 60—80 крава на єднога бика
при уредной неги и раани.

П. 1184. По чему се познае да крава о-
ће да води?

О. Када крава оће да води, она є не-
мирна, слабо еде, слабіе млѣка дае, скаче
на друге краве, и друге на ню.

П. 1185. Колико трае кодъ краве ово
станѣ расхоте?

О. Ово станѣ расхоте трае обично 24
до 36 сатій и зато врѣме треба іой пусти-
ти бика. Ако расхота прође, и крава ніе
остала стеона, показаће се расхота опетъ
послѣ 3 недѣлѣ. Кадъ се крава отели пре
два мѣсеца не допуштай іой бика.

П. 1186. Но ако се расхота кодъ крава
не покаже, шта є томе узрокъ?

О. Ако краве неће да воде, то є знакъ, да су оне или предебеле или премршаве и слабе.

П. 1187. Ако су краве предебеле, шта треба чинити съ њима да воде?

О. Треба имъ умалити раану.

П. 1188. Ако су краве мршаве и слабе, па неће да воде, шта треба чинити съ њима?

О. Треба имъ давати добру раану, и давати имъ овса и соли.

П. 1189. Шта јоштъ може проузроковати расхоту кодъ крава?

О. Подај крави млѣка одъ друге краве, која води, да пиє, или конопљина сѣмена, то може причинити да крава води.

П. 1190. Шта треба чинити съ онимъ кравама, коє често воде, а не остаю стеоне?

О. Такове краве мораю бити добро уранѣне, треба њимъ дакле умалити раану, и кадъ њимъ се расхота укаже, пусти њимъ одъ 2—2½ оке крви и послѣ 10—12 сатій пусти њи кодъ бика.

Стеоность и теленѣ крава.

П. 1191. Треба ли стеону краву болѣ гледати и раанити но друге нестеоне?

О. Стеону краву треба болѣ гледати и раанити но друге ялове, ерѣ ю за ово врѣме іоштѣ и муземо; дакле она мора имати раане и за одржанѣ свога тѣла, и за одржанѣ свога плода и за даванѣ млѣка.

П. 1192. Ако крава сама не засуши, но единако дае млѣка, макарѣ и поманѣ, треба ли ю музти до самога теленя?

О. Ко не мари за приплодѣ, но само оѣ млѣка да има, тай може краву до послѣднѣгѣ конца музти. Но ко жели добарѣ приплодѣ имати, треба на 6—8 недѣля предѣ теленѣ да престане краву музти, како не бы телету у утроби материной наудіо.

П. 1193. Шта може проузроковати, да крава побаци?

О. Одѣ покойногѣ или буѣавогѣ сѣна, одѣ трулогѣ или промрзлогѣ кореня, одѣ скорогѣ и несазрѣлогѣ сѣна, одѣ претераногѣ гоненя и одѣ назеба може крава да побаци.

П. 1194. Како треба са стеонимѣ кравама поступати?

О. Стеоне краве треба чувати, да іѣ друге краве не бію и не гураю, особито при улазку у кошару и при излазку; треба пазити да стеоне краве не скачу и нетрче, и угреяне да се на поило не тераю, ерѣ то може проузроковати да крава побаци.

П. 1195. Колико врѣмена носи крава?

О. Крава носи 285 дана или 40 недѣля и 5 дана.

П. 1196. По чему се може познати, да ће се крава скоро отелити?

О. Може се познати да ће се крава отелити по слѣдуюћимъ знацима: виме увеличано и набубрено; части порођая набубре и изъ нѣи бале теку, крава постае немирна, часъ леже, часъ устае, почесто се осврће на задню свою часть.

П. 1197. Шта треба съ кравомъ у таквомъ случаю чинити?

О. Треба ю одъ осталы крава одвоити и добро іой прострти, па ю оставити на миру да се отели.

П. 1198. Тели ли се крава стоећи или лѣжећи?

О. Нѣке се краве теле лѣжећи а нѣке стоећи.

П. 1199. Како долази теле на свѣтъ?

О. Найпре се укаже воденый меуръ и потомъ слѣдуе теле съ главомъ на папцима предњи ногу лежећи, кое се као правильно станѣ сматра.

П. 1200. А кое е неправилно станѣ?

О. Неправилно е теленѣ, кадѣ преднѣ ноге поѣу а глава заостане, или кадѣ теле са заднѣимѣ трупомѣ поѣе.

П. 1201. Шта треба чинити кадѣ се теле на миру отели?

О. Кадѣ теле на миру на свѣтѣ доѣе, природа е уредила да се пуповина сама одкине, но ако се то не бы догодило, онда треба пуповину съ едне шаке одѣ пупка одкинути. Обично послѣ еднога сата слѣдуе пометина или постельица. Ако се догоди, да пометина дуже у крави заостане, треба полѣ оке ланена сѣмена у две оке воде скувати и добро укувати, и овай вареникѣ на трипутѣ на данѣ крави ули. Ово средство треба продужити докѣ пометина не изиѣе.

П. 1202. Шта треба чинити съ теле томѣ кадѣ се отели?

О. Теле треба предѣ краву метути, да га крава олиже. Добро е теле съ трицама и ситномѣ солю посути, да га крава радиѣ олиже. Како крава теле олиже, треба га метути подѣ краву, да прво млѣко колико може посиса. Много не треба телету дати првый путѣ сисати, а остало млѣко треба добро измузти, и крави дати да попиѣ.

П. 1203. Какву раану треба давати крави послѣ теленя?

О. Послѣ теленя треба скувати ярме єчмене или самого єчма или трица и мало посолити, па млако дати крави да пїє и поєде. А поредъ ове раане треба крави давати сѣна и то найболѣга, што имамо.

П. 1204. Треба ли теле кодъ краве држати, или одвоєно?

О. Теле треба одвоєно одъ краве држати и свакадъ привезано, да на миру лѣжи. Три пута на данъ, ютромъ, вечеромъ и у подне, ако є могуће, треба га пуштати подъ матеръ да сиса, давши му само две сисе да посиса, а две сисе треба помузти за домаћу потребу.

Нега и подизанѣ теладїй.

П. 1205. На колико се начина могу теладъ подићи?

О. Теладъ се могу на два начина подићи, *сисанѣмъ* и *поєнѣмъ*.

П. 1206. Како се подижу теладъ сисанѣмъ?

О. Наши землѣдѣлци обично пусте телету на волю, да иде поредъ краве и да сиса кадъ и колико оће, па га не одбіяю одъ матере, докъ га мати сама не одбіє. Овымъ начиномъ губи се много млѣко и цѣль се не постижава.

Болѣ поступаю они, кои теле, како се отели, одвоє одъ матере, па га свакій данъ три до четири пута пуштаю подъ матеръ, да се насиса. Послѣ четири недѣлѣ треба теле само два пута на данъ пуштати да сиса, па му се поредъ тога полагае отаве да ѣде, и съ водомъ разблажена млѣка да пиє.

Послѣ 7—8 недѣля одбѣ се теле са свимъ, и крава се безъ телета музе.

При оваковомъ начину подизаня тела дѣй валя пазити, да се теле свакадъ добро насиса, али да се не претовари, ерѣ се одтуда болѣсти раѣаю.

П. 1207. Како се подижу теладъ повнѣмъ?

О. Како крава теле олиже, теле се одвои и у особену кошару свеже, гдѣ прве недѣлѣ одъ свое матере помужено млѣко добыва да пиє.

Ово млѣко мора свакадъ млако бити, како се одъ матере помузе. Оваково млѣко треба улии у музлицу и 3—4 пута на данъ давати телету. Теле є найлакше научити да пиє млѣко изъ музлице или изъ чабрице. Тури руку у музлицу, да ти єданъ прстѣ мало изъ млѣка вири, а другомъ рукомъ притисни главу телеѣу у музлицу, оно ѣе сграбити прстѣ и мислеѣи да є сиса, почеѣе сисати, а ты онда мало помало измичи

прстѣ, па ће тако теле поредѣ прста млѣ-ко пити и лако ће се научити за нѣкїй данѣ да само пїе млѣко.

Врѣме и мѣра, када се телету дае млѣ-ка да пїе, и колико се дае, то треба добро наблюдавати; тако на еданѣ путѣ

Прве недѣлѣ	довольно е	2—2 ¹ / ₂	оке
Друге	„	2 ¹ / ₂ —3	„
Треће	„	3—4	„

млѣка. Послѣ четири недѣлѣ, добыва теле за едну трећину манѣ млѣка, но у мѣсто тога млаке воде съ млѣкомѣ помѣшане. Слѣ-дуюће недѣлѣ опетѣ се за едну трећину млѣка умалява и толико воде млаке додае; па тако све на манѣ дае се млѣка докѣ се сасвымѣ одѣ млѣка не одбїе и на само сѣ-но не научи.

П. 1208. Ради доброга напредованя те-ладїй шта се изискуе?

О. Ради доброга напредованя теладїй нужно е преко зиме држати їй у то-плой и здравой кошари. У кошари треба їймѣ добро простирати огризина или сламе, кошару чисто држати и ѣубре износити. Здрава кошара зове се, гдѣ вѣтарѣ и киша не пробїя, да теладѣ у топлоти и у сувоти лѣже.

П. 1209. Кадѣ се теладѣ одѣ сисе од-бїю, како їй треба неговати?

О. Теладъ одъ сисе одбіена оће да о-
мршаве, ако ій добро не раане и не негую.
Не пуштай теладъ за прво полгодіе послѣ
одлученя на пашу, нити іймъ полажи зѣле-
ну пићу. Држи теладъ у кошари, полажи
іймъ добра сѣна и подай помало ярме или
трица. Хрѣвава нега и раана прве године
има зла слѣдства на цѣо животъ стоке.
Кадъ узмемо да една крава свакій данъ по-
требуе 10 ока сѣна, то морамо едно на дру-
го рачунати на едно юне прве године $3\frac{3}{4}$
оке, друге године по 6—7 ока, а треће го-
дине одъ 7—10 ока на данъ.

П. 1210. Кое є доба године найсгоднів
за подизанъ теладій?

О. Теладъ, коя се подъ всень отеле
найболъ напредую и найсгоднів се онда по-
дићи могу, што ій преко зиме не узнемируе
мува ни комарацъ ни препека.

П. 1211. Када треба теладъ уяловити,
кою не ћемо за бикове но за волове да по-
дигнемо?

О. Теладъ, кою за волове подићи же-
лимо, треба уяловити іоштъ докъ сисаю,
єрѣ онда найлакше преболу, и уяловлѣна
болъ расту.

П. 1212. Има ли каква лѣка, када теладъ
добыю проливъ?

О. Има. Узми у апатеки или одъ лѣ-
кара 25 драма прашка ребарбаре и поль о-

ке люте ракіє, добро промућкай и за 24 са. ата држи на топломъ мѣсту, па одъ овога лѣка саспи телету ютромъ и вечеромъ по еданъ пунъ филцанъ.

Раана и нега говеда.

П. 1213. При скотоводству шта може землѣдѣлскій газда имати у виду?

О. Землѣдѣлскій газда при скотоводству мора тражити да постигне:

а) Да пићу, што скуплѣ може, потроши; а напротивъ

б) Да љубре добыє, што євтиніє быти може.

П. 1214. Да бы землѣдѣлскій газда у станю быо ове цѣли постићи, шта мора знати?

О. Землѣдѣлскій газда, предназначене цѣли постићи желећій мора знати како се съ рааненѣмъ поступа, мора познавати разне начине рааненя или полагањя, те да бы разсудити и онай начинъ избрати могао, кои ће за нѣга најпробитачниі быти.

П. 1215. Како се дѣли рааненѣ говеда?

О. Рааненѣ говеда дѣли се на

1) Рааненѣ у кошари.

А. зимно рааненѣ.

Б. лѣтно рааненѣ.

2) Рааненѣ на паши.

Р а а н е н ѣ у к о ш а р и .

А) Зимно рааненѣ.

П. 1216. Коя є поглавита пића зимна?

О. Поглавита є пића зимна: 1) сѣно; 2) дѣтелина; 3) мѣшавица (овасѣ съ дивльимѣ грашцомѣ); 4) слама; 5) коренѣ разно; 6) дрождина одѣ комине; 7) ярма или прекрупа житна; 8) лепинѣ олайцѣйске, и 9) виновѣ мистѣ.

П. 1217. Какво мора бити сѣно, кое бы се добрымѣ назвати могло за пићу стоке?

О. Сѣно у врѣме уваћено, а не презрѣло, добро и на сувомѣ врѣмену сденуто добро є за пићу стоке. Између сѣна и сѣна има разлике у снаги; една ока доброгѣ сѣна толико вреди колико две оке киселогѣ или кварногѣ. Кисело или кварно сѣно може се полагати яловымѣ кравама.

П. 1218. Какво є буђаво или покойно сѣно?

О. Буђаво или покойно сѣно нїє добро ни за какву стоку, єрѣ одѣ нѣга добыва стока разне болѣсти и краве оће да побаце.

П. 1219. Но ако бы нужду имали стоци буђаво или покойно сѣно полагати, шта треба чинити?

О. Ако бы башъ прека нужда была бу-
ђаво или покойно сѣно стоци давати, онда
бы требало таково сѣно на сѣчку изсѣћи,
сѣчку ключаломъ водомъ попарити, па ма-
ло посолити и тако стоци давати.

П. 1220. Каква е отава?

О. Ако е отава добро уваћена, она е
боля одъ сѣна са исте ливаде покошеногъ.
За теладъ и музаре краве отава има већу
врѣдностъ одъ сѣна. Отава обично се ов-
цама полагае.

П. 1221. Каква е дѣтелина?

О. Дѣтелина, као црвена дѣтелина, лу-
церна и ешпарзетта, ако е у врѣме поко-
шена, т. е пре него е прецвѣтала, ако е до-
бро уваћена, да у куплѣню нѣ много лиш-
ћа изгубила, има већу врѣдностъ одъ обич-
ногъ ливадскогъ сѣна, ако е у сувоти сде-
нуто.

П. 1222. Каква е мѣшавица?

О. То е веома добра пића и сува и зѣ-
лена, која се може у доброту са ливадскимъ
сѣномъ сравнити.

П. 1223. Каква е слама?

О. Слама е по питателной знаги сво-
јој за пићу разне доброте. Добра слама
за пићу не смѣ бити презрѣла, и текъ до-
бро уваћена може се употребити. Слама

пролѣтны' усѣва има већу врѣдностъ одъ зимски. Овсена слама има опетъ већу врѣдностъ одъ єчмене, а слама одъ сочива, грашка и граорице боля є одъ овсене сламе.

П. 1224. Какво є коренѣ добро за пићу?

О. Репе ваобште и кромпирѣ то є отлична пића особито за краве музаре, одъ чега оне повише млѣка даю, и стока се гои.

П. 1225. Дрождина одъ разне комине каква може бити пића?

О. Дрождина изъ пиваре и ракицинице такођерѣ є добра пића, особито дрождина гдѣ се ракиа пече одъ жита или кома; одъ нѣ краве даю повише млѣка. Дрождина може се стоци полагати као и репа помѣшано са сламномъ сѣчкомъ.

П. 1226. Каква є пића ярма?

О. Ярма одъ свакога жита и варива єсте отлична пића, одъ кое се стока брзо гои и краве повише млѣка даю. Но кадъ є жито на цѣни ова бы пића скупа была; на противъ кадъ є жито євтино, може се ярма добро употребити за гоєнѣ стоке. Угоєна стока съ ярмомъ има свакадъ у тргови ни добру продаю.

П. 1227. Каква є пића лепиня олайційска?

О. Гдѣ се олай прави одѣ ланеногѣ сѣмена и репице, ту у олайциници одѣ заоставше дрождине праве се котурови и зову се лепинѣ олайційске. Ово 6 отлична пиѣа за стоку, а особито за краве. Една ока за краву на данѣ довольна 6 као дода-такѣ осталой пиѣи. Овакова лепиня може се изтринити, са сѣчкошѣ помѣшати и тако кравама давати, а може се у води разтопити и такова вода у врѣме поеня крави дати.

П. 1228. Каква пиѣа може бити виново лишѣе?

О. Кадѣ се лети винова лоза скрнѣива, ону скрнѣну лозу нетреба бацити, но осушити и у суво смѣстити, кое зими ва-обште за говеда може бити отлична пиѣа.

П. 1229. Треба ли сву ову пиѣу преполаганя приуготовити?

О. Цѣлисходномѣ смѣсомѣ и приуготовлѣнѣмѣ пиѣе узвышава се нѣна врѣдностѣ, па тако стока радіе еде и сѣ манѣ пиѣе може се изиѣи на край. Пиѣа сува може се приуготовити сѣченѣмѣ за сѣчку, попаренѣмѣ, куванѣмѣ, и собственымѣ ужеженѣмѣ.

П. 1230. Какву ползу приноси сѣченѣ сѣчке?

О. Ако немашѣ довольно сѣна и кореня за пиѣу, па си принуѣенѣ стоци сламу

полагати, онда ништа паметніе неможешъ учинити но да изсѣчешъ сламу и сѣно у сѣчку, па ће тако пића полезніа и пріятніа стоци быти. Кои сѣчкомъ раани стоку, тай добро наплати онай трошакъ на сѣченѣ учинѣный, ерѣ му ништа одъ сѣна у огризине не одлази и сво се сѣно употреби а стока се добро ползуе. Ова полза у толико се очевидніомъ показуе, када землѣдѣлскій газда са сламомъ и сѣномъ оће и коренѣ да употреби, или када е пића буѣва.

П. 1231. Како се може пића приуготовити за полагаиѣ када се попари?

О. Попарена пића састои се у томе, када се коренѣ, ярма, трице, олайційска лепиня, дрождине пиварске, сѣчка одъ сламе и сѣна вреломъ водомъ попари те сва пића стоци пріятніомъ и полезніомъ постане. Сва ова наситно изсѣчена пића измѣша се и у каду метне, па ключаломъ водомъ попари и у кади остави одъ єднога врѣмена полагања до другога. Воде треба на ову пићу толико налити, да се све части поквасе. У вреломъ станю налазећу се пићу нетреба полагати. Каде, у коима се ова пића попарава, треба чисто држати, како се небы киселина наватала. Гдѣ огрѣвѣ ніе скупъ, ту се овај начинѣ рааненя стоке веома добро плаћа.

П. 1232. Како се пића приуготовљава куванѣмъ?

О. Када се стока зрномъ раани, особито матора стока, која зуба нема, а желимо ю ипакъ добро угоити, онда в често веома пробитачно зрна найпре скувати, и тако скувана стоци давати.

П. 1233. Каква в то пића, која пре него што се стоци положи, мора сама да се ужеже, и како то бива.

О. Ко жели пићу попарену стоци полагати, мора много дрва да троши за грѣянѣ воде; дакле гдѣ су дрва скупа ту се овай начинъ препоручуе, да се пића сама ужеже, а то бива овако: изсѣци сламу и сѣно у сѣчку, и помешай ситно изсѣченогъ кромпира или репе ако имашъ, ово све измѣшано мети у каду или на патосъ на гомилу, па сланомъ водомъ поли да се цѣла смѣса добро натопи. После овога цѣлу смѣсу добро промѣшай, у каду мети и добро нагази па заклопцемъ покри. Ова смѣса по станю топлоте сама ће се одъ себе да ужеже и послѣ 2—3 дана може се стоци полагати.

П. 1234. Каква в полза одъ тога начина рааненя стоке?

О. Овай начинъ рааненя стоке дав ту ползу, да в землѣдѣлскій газда, кои мало

сѣна има, у станю са сѣномъ и сламу мѣшати, а да стока не измршави и млѣко да се неумали; ерѣ е доказано, да се овимъ начиномъ, када се пиѣа ужеже развѣю пита телне части и пиѣа постае полезниомъ. Хрѣава пиѣа добѣе овимъ начиномъ боля качества. Оваковомъ пиѣномъ раанѣна говеда остаю савршено здрава и сита.

П. 1235. Како се може опредѣлити, колико треба пиѣе едномъ говечету на данъ дати?

О. То се стално опредѣлити неда, ерѣ су говеда у величини и тежини разна. Ако желишѣ да ти крава музара довольно млѣка дае, рачунай на тежину нѣну у живомъ станю на 100 ока тежине по 3 оке до $3\frac{1}{2}$ оке врѣдности сѣна на данъ. Ако е крава 200 ока тежка, морашѣ ѱой дати 6—7 ока врѣдности сѣна. Швайцерска крава, коя може быти 300—400 ока тежка, мора добыти $10\frac{1}{2}$ до 14 ока врѣдности сѣна свакиѣ данъ. Говедама коя желишѣ угоити, полага ѱи ѱошѣ у половину више. Еданъ теглеѣиѣ во потребуе по $2\frac{1}{2}$ до три оке пиѣе на сто ока свое тежине на данъ. Тако, ако е во тежакъ 250 ока, мора добыти на данъ $7\frac{1}{2}$ ока врѣдности сѣна. Врѣдность сѣна разумѣ се добро ливадско сѣно, а све што се мѣсто сѣна дае, мора се по своѱой врѣдности са сѣномъ сравнити.

Б) Лѣтно рааненѣ у кошари.

П. 1236. Зарѣ да се и лѣти говеда у кошари држе и раане?

О. Гдѣ є оскудость у испусту и доброй паши, и гдѣ годѣ є могуће сѣяти растѣня за пићу сточну, као дѣтелину, луцерну, мѣшавицу, репу и т. д. ту є много пробитачнїє говеда и преко лѣта у кошари држати и раанити, но на хрѣаву пашу пуштати.

П. 1237. Зашто є пробитачнїє у такомъ случаю говеда у кошари преко лѣта раанити?

О. Полза отуда произтичућа, што бы говеда преко лѣта у кошари раанили, была бы слѣдуюћа:

а) Што говеда у кошари добываю уредну и свакадѣ равномѣрну пићу, па су онда такова говеда и одѣ еднаке ползе.

б) Кадѣ се говеда уредно у кошари раане и негую, краве много више даю млѣка но кадѣ се на пашу изтерују.

в) Кадѣ се говеда у кошари раане, добыва се много ѣубрета, а то бы се иначе по већой части губило, изтериванѣмъ говеда на пашу.

г) Што држећи землѣдѣлскїй газда своя говеда преко лѣта у кошари избѣгава

много болѣсти и заразе, коє одъ погоде врѣмена произлазе, и коима су говеда на паши изложена.

д) Што се онај просторъ землѣ за пашу опредѣлений болѣ на орнице употребити те тако већій приходъ дати може.

П. 1238. Полза види се одъ рааненя стоке у кошари, али како се може толико пиће стоци настачити?

О. Стока преко лѣта нераани се у кошари сѣномъ но зѣленомъ пићомъ; зато пре свега мора се землѣдѣлскій газда постарати да има довольно усѣва пиће за стоку, тако да може зелену пићу што раніє одпочети давати и ту непресѣчно продужити колико є годъ дуже могуће.

П. 1239. Дакле ову пићу треба у зеленъ косити и стоци полагати?

О. Ђсте. Колико є на данъ потребно, треба траве зато посѣяне накосити, свести и разстрети у заклону, да се неужеже, и тако ю говедама полагати.

П. 1240. Шта се има у смотреню промѣне пиће у пролѣто и у есенъ примѣтити?

О. Преко зиме полагає се говедама сѣно, дакле сува пића, па када се у пролѣто са суве пиће на зѣлену прелази или подъ есенъ са зѣлене на суву, има се

то примѣтити, да се нагло промѣна не чини. Зато треба у пролѣто, када се почне зѣлена пића говедама давати, свакадъ са овомъ суву пићу мѣшати, па ма то и слама была.

П. 1241. Шта треба чинити, кадъ се догоди преко лѣта, да дуже врѣмена киша пада, ели добро влажну пићу говедама давати?

О. Зато треба у преправности имати овсене и ечмене сламе, па ову са зѣлѣномъ пићомъ мѣшати, на сѣчку изсѣћи и тако говедама полагати; еръ бы сама влажна пића шкодљива была.

П. 1242. Но за таково укошари рааненѣ потребно ће бити много сламе за простирачъ?

О. Землѣдѣлскій газда, ако жели имати здраву стоку и доволно љубрета, мора се постарати за простирачъ, како бы му говеда свакадъ у сувоти лѣжала.

П. 1243. Кадъ се говедама зѣлена пића, као млада дѣтелина дае, могу говеда одъ надиманя да страдаю; по томе шта се има наблюдавати ради предупређеня ове болѣсти?

О. Ради предупређеня надиманя имаю се слѣдуюћа правила наблюдавати:

а) Младу и лако надимаюћу пићу помѣшай са сѣномъ и сламомъ и на сѣчку изсѣци и тако полагажи.

б) Постарай се, да ти зѣлена пића дуго на гомили нелѣжи, те да се не ужеже, па ужежену зѣлену пићу ни сѣчену ни несѣчену стоци неполажи.

в) Не полагажи стоци зѣлену пићу влажну.

г) Не остави говеда дуго безъ пиће да не загладне.

д) Зѣлену пићу не полагажи много у еданпутъ.

е) Не пуштай говеда, чимъ се насите зѣлене пиће, одма на поило.

П. 1244. Но при свой предосторожности кадъ бы се догодило, да се говече надуе одъ зѣлене пиће, шта треба употребити?

О. Обично се лѣва слабина надуе, ову надувену часть кваси често ладномъ водомъ и говече у тркъ поюри; ако то не бы помогло, узми у апатеки зейтина одъ црнога камена и свако полъ саата подай и у лій говечету 12 драма овога зейтина са полъ полића луте ракіе помѣшаногъ, докъ му болѣ nebude. Нѣки опетъ имаю обычай, те узму полъ оке терпентина, едну до две кашике сумпорна цвѣта и ово куваю донде докъ се сумпорный цвѣтъ неразтопи, не престано гвозденомъ шицкомъ мѣшаюћи.

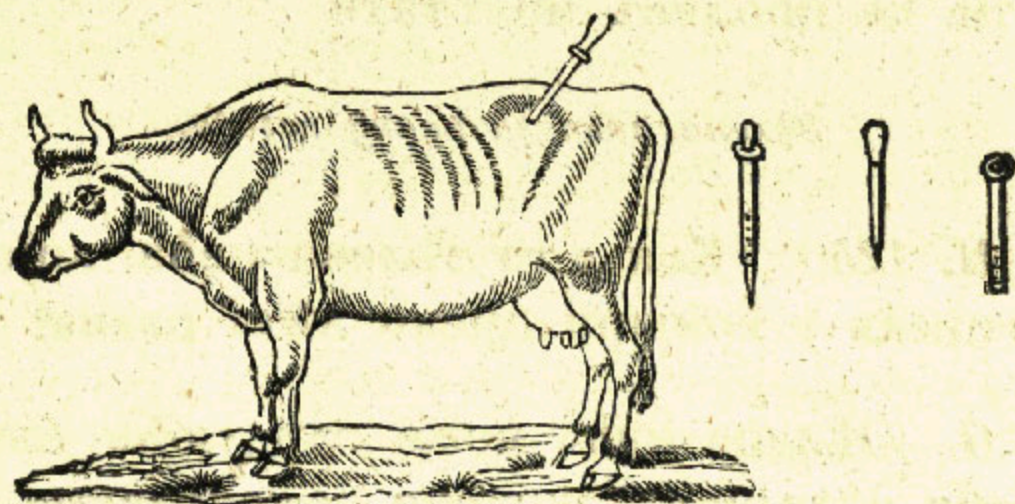
Кадъ се ова смѣса олади, онда успу лане-нога олая толико, да смѣса житко текућа буде. И кадъ се потреба покаже, одъ овога лѣка даю говечету два до три пуна фил-цана.

П. 1245. Ђ ли та надувеностъ опасна?

О. Ако се брзо не гледа, говече се та-ко надув, да на скоро прсне и манька.

П. 1246. Тако ако ови лѣкови не бы помогли, може говече манькати?

О. Ако ови лѣкови не бы у брзо по-могли, има јоштъ еданъ лѣкъ, кои непре-мѣнно помаже, а то е трокаръ. Трокаръ зове се ножићъ шиластъ, поузанъ, съ обе стране у вр'у оштаръ. Овай ножићъ нала-зи се у ножници челючной или тучной, та-ко да му вр' изъ ножница вири. Кадъ е говече у опасности да горенаведени лѣко-ви непомогну, онда са овимъ трокаромъ треба убости говече у лѣву слабину, гдѣ е оно надувено, па кадъ е довольно дубоко убодено, ножићъ се извуче а ножница остане у гове-

чету. Крозъ ножницу савъ ће онай воздухъ, кои надима говече, изићи, и говече ће оздравити.

П. 1247. Али када човекъ нема трокара при руци како ће се помоћи?

О. У случаю нужде може се овай убодъ и самымъ ножићемъ какавъ се при руци деси, учинити.

П. 1248. Па како ће та рана да зарасте?

О. Кадъ надуеностъ спласне, опери ранну сапуњавомъ водомъ и покри говече да муве ранну неуплюю, рана ће брзо да зарасте.

П. 1249. Кадъ говече одъ овакове зѣлене пиће проливъ добіе, шта треба чинити?

О. Скувай ланеногъ сѣмена и нане, па то подаи говечету и само сува сѣна да еде, па ће проливъ престати.

Зѣлена пића за раану говеда.

П. 1250. Коя е та зѣлена пића, којомъ се говеда у кошари преко лѣта раане?

О. Зѣлена пића може слѣдуюћа бити: црвена дѣтелина, муцерна, ешпарзетта, ли-

вадска трава, мѣшавица, ражъ, зѣлена кукурузовина, одъ репе и одъ купуса листъ и елда.

П. 1251. Каква е црвена дѣтелина?

О. То е прва и најболя пића у предѣлима гдѣ она добро напредуе. Најболѣ е врѣме да косишъ црвену дѣтелину за раану говеда у зѣлень кадъ се цвѣтъ укаже, ерѣ онда одъ такове дѣтелине краве највише даю млѣка. Кадъ прецвѣта дѣтелина и стабљике отврдну већъ нема доброга дѣјства на млѣко.

П. 1252. Каква е луцерна?

О. Сѣй луцерну гдѣ годъ она само напредовати може, ерѣ ню можешъ на 8 и 14 дана пре одъ црвене дѣтелине косити. И она болѣ издае одъ црвене дѣтелине.

П. 1253. Каква е ешпарзетта?

О. То е отлична и млѣчна пића како зѣлена, тако и сува. Ешпарзетта и луцерна не надима говеда тако као црвена дѣтелина.

П. 1254. Каква е обична ливадска трава?

О. Обична ливадска трава као зѣлена пића манѣ има питателне снаге одъ горенаведени дѣтелина. И зато краве одъ обичне траве и манѣ млѣка даю. Болѣ е дакле

ливадску траву за сѣно сушити, а дѣтели-
не у зѣлень кравама полагаги.

П. 1255. Каква е мѣшавица?

О. Мѣшавица или граорица съ овсомъ,
то е знаменита пића, која се у помоћъ узи-
ма у онимъ годинама, када црвена дѣтели-
на омане. Краве одъ мѣшавице манѣ млѣ-
ка даю но одъ дѣтелине.

П. 1256. Каква е ражъ?

О. Ражъ обично зато за зѣлену пићу
сѣю землѣдѣлске газде, што ю рано коси-
ти и говедама у зѣлень полагаги могу. Она
се може на 10 и 14 дана пре косити одъ
дѣтелине.

П. 1257. Каква е зѣлена кукурузовина?

О. Зѣлена кукурузовина е найболя пи-
ћа, ерѣ е она за говеда пріятна, и на млѣ-
ко дѣйствуюћа.

*П. 1258. Какавъ е листъ одъ репа и
купуса?*

О. Листъ одъ репа има слабо раане.
Говеда одъ нѣга добываю проливъ, зато е
болѣ листъ одъ репе помѣшано са сувомъ
пићомъ говедама полагаги. Купусно лиш-
ће већ е болѣ, особито кадъ се съ дру-
гомъ пићомъ мѣшавице дае.

П. 1159. Каква е елда?

О. У нѣкимъ предѣлима сѣю на єчмишту елду, како бы подѣ есень имати могли зѣлену пиѣу, па онда у зѣлень косе и говедама полагажу.

Правила, по којима се стоци полагаже.

П. 1260. Каква бы ми правила могао опредѣлити, по којима се има говедама полагати?

О. Зато бы ти могао слѣдуюѣа правила препоручити:

1) Зимѣ треба говедама правилно само два пута на данѣ полагати, а лѣти три пута. Но гдѣ се краве по три пута на данѣ музу, ту имѣ треба и три пута полагати.

2) Никада не полажи по много на єданпутѣ. Єдно полаганѣ раздѣли на 3—4 порціє.

3) Неполажи пре докѣ говеда оно што си имѣ веѣъ положію, не потроше.

4) Само толико полажи, како ѣе говеда сита быти.

5) Врѣме полаганя свакадѣ точно наблюдавай.

6) На єдно велико говече рачунай на данѣ 45—53 и 60 ова зѣлене пиѣе; ерѣ се

узима да 5 ока зѣлене траве едну оку сува сѣна даю.

Поенѣ, со и остала нега.

П. 1261. Какву воду милую говеда?

О. Говеда милую меку воду. То се може примѣтити кадъ се близу чесме налази бара; рѣдко ће кое говече отићи на чесму, но свако иде на бару да се напиє воде. Оштру планинску воду говеда не пию радо.

П. 1262. Колико пута на данъ треба говеда поити?

О. При зѣленомъ рааненю само еданпутъ, а при сувомъ два пута на данъ.

П. 1263. Ё ли нужно соли давати говедама?

О. Еданпутъ и два пута на недѣлю давати говедама соли веома ё полезно и здраво. На едно говече рачуна се по польоке на мѣсець.

П. 1264. Каква се јоштъ нега изискуе око говеда, која се у кошари држе?

О. Треба говеда тимарити чешагиомъ и четкомъ и чисто држати, ако оѣешъ да су ти здрава и да ти краве даю млѣка.

П. 1265. Ё ли добро преко лѣта натеривати говеда у рѣку да се купаю?

О. Гдѣ є годѣ могуће то треба чинити; а гдѣ рѣке нема, треба говеда ладномѣ водомѣ на жестокой вруѣнини поливати.

П. 1266. Пуштаю ли се та говеда, која се зими и лѣти у кошари држе, кадгодѣ у полѣ?

О. Овакова говеда треба свакадѣ, кадѣ се на поило пуштаю, по полѣ саата на полю оставити, да се проиграю и проѣу, єрѣ то много приноси кѣ одржаню здравля нѣиногѣ.

Држанѣ говеда на паши.

П. 1267. Кадѣ є пробитачнѣє говеда у кошари држати и раанити, то дакле говеда на пашу изтеривати никако не треба?

О. Нѣє тако. Пробитачнѣє є на више мѣста говеда у кошари преко лѣта држати него на пашу пуштати, но ипакѣ има случаєва гдѣ є пробитачнѣє говеда на паши држати. Овай є случай особито у планинскимѣ предѣлима, гдѣ клима и земля богату и питателну пашу подаю, или у онимѣ предѣлима, гдѣ се неможе орати и сѣяти и земля за усѣве употребити.

П. 1268. У таковомѣ случаю зашто є пробитачнѣє говеда на паши држати но у кошари раанити?

О. Пробитачніє є изъ слѣдуюћи узрока:

1.) Што є євтніє говеда на паши држати но у кошари раанити, єрѣ нетреба траву косити, свлачити и говедама полагати.

2) Што єданѣ говедарѣ може више стотина говеда чувати, а кадѣ бы іѣ у кошари држао морао бы имати много слугу.

3) Што при раненю говеда у кошари често се догоди оскудица у зѣленой пићи, када ова годиномѣ омане, а оскудица у паши особито у планинскимѣ предѣлима рѣѣ є.

П. 1269. Кадѣ се у пролѣто пуштаю говеда на пашу?

О. Кадѣ трава толико порасте, да се говеда напасти могу.

П. 1270. Кадѣ у пролѣто и у єсень слана осване, шта ћешѣ радити?

О. Нећу говеда на пашу изтеривати, докѣ слане трає. И пре но што говеда на пашу изтерамѣ, положићу имѣ мало сува сѣна.

П. 1271. Шта ћешѣ чинити у ономѣ случаю, гдѣ се великій просторѣ за пашу налази?

О. Я ћу цѣо просторѣ на више оддѣленія подѣлити, како ће трава на єдномѣ од-

дѣленію порастити, докѣ говеда на остальымъ оддѣленіяма редомъ пасу.

П. 1272. Оѣешь ли на одреѣеный просторъ за пашу, много или мало говеда пустити?

О. Я на пашу неѣу ни премного ни премало говеда пуштати, но толико само колико ѣе се на паши раанити моѣи.

П. 1273. Колико дана ораня паше мислишь да ѣе на едно говече довольно быти?

О. То зависи одъ качества паше. Една средня крава потребуе

а) отличне паше $1\frac{1}{2}$ —2 дана

б) добре паше 2 — $2\frac{1}{2}$ „

в) среднѣ паше 3 — $3\frac{1}{2}$ „

г) лоше паше 4 — 5 „

преко лѣта, те да уредно млѣка дае.

П. 1274. Шта се поредъ добре паше іоштѣ изискуе?

О. Изискуе се добра и здрава вода за поенѣ, а гдѣ такове нема, треба говеда ютромъ и вечеромъ кодъ куѣ напоити.

П. 1275. На што мора говедаръ у полю мотрити?

О. Говедаръ е дужанъ у полю мотрити, да пси говеда неузнемирую, не віяю; да

на поболѣвша се говеда добро мотри и од-
ма домаѣина о болѣсти да извѣсти.

П. 1276. Ё ли добро у बारे и ритове
говеда пуштати да пасу?

О. Нїе добро, што по таковимъ мѣста-
ма расте кисела трава. Такова мѣста тре-
ба осушити, изкопавши єндеке за пропустъ
воде.

П. 1277. Ё ли добро бикове съ кра-
вама на пашу пуштати?

О. Болѣ є бикове одвоєно држати, и
текъ када крава води, пустити ю къ бику.

П. 1278. Оѣнешъ ли и саму пашу него-
вати?

О. Я љу балеге дати разтурати, како
бы се гной на веѣй просторъ раздѣлю. Я
љу кртичняке разтуривати и она мѣста гдѣ
траве нема, тринама посипати.

П. 1279. Колико се дуго могу говеда
на паши држати?

О. То зависи одъ климе, погоде вре-
мена и свойства землѣ. У нѣкимъ предѣ-
лима могу се говеда на пашу изтеривати 6,
у другимъ 5, а у высокимъ планинскимъ пре-
дѣлима само 4 мѣсеца.

Употребленъ крава музенъмъ.

П. 1280. Коя е главна полза одъ крава?

О. Главна е полза одъ крава млъко. Зато землѣдѣлскій газда мора се о томе бринуту да запати краве одъ доброга и млѣчнога соя, како ће свою пићу съ найвећомъ ползомъ употребити.

П. 1281. Шта има упливъ на множину и на доброту млѣка?

О. Множина и качество пиће. На доброту и множину млѣка дѣйствуе особено зѣлена кукурузовина, лишће купусно, ешпарзетта, дѣтелина. На доброту млѣка дѣйствуе добро сѣно, ярма и проч. На множину млѣка дѣтелина, репа, кромпиръ и сва зѣлена пића. Изъ искуства доказано е, да крава, коя на самомъ сувомъ сѣну дае по 8 ока млѣка на данъ, да ће дати на зѣленой пићи 12 ока млѣка на данъ.

П. 1282. Зависи ли множина млѣка и одъ доброга соя крава?

О. То е истина да множина млѣка зависи и одъ доброга соя крава, али признати се мора да и у свакомъ сою има добры млѣчны крава.

П. 1283. Шта ћешъ ты чинити да изъ твога домазлука добру и млѣчну краву подигнешъ?

О. Я ъу теле добро неговати и раани-ти, да ми здрава юница порасте, па кадъ прво теле отели, я ъу ю навикнути да се добро музе, измузаюћи добро сисе, држећи кравицу чисто и уредно, даваюћи іой сваку негу, како бы то на млѣчность по-дѣйствовало.

П. 1284. Има ли старость упливъ на млѣчность?

О. И старость има великій упливъ на млѣчность. Подпуна млѣчность показуе се кодъ краве съ трећимъ телетомъ, коя до 8 и 10-тогъ трав, па онда се опеть ума-лява.

П. 1285. Одъ чега оће млѣко да се о-бично умали?

О. Обично лѣти одъ велике врућине, а зими одъ велике стуже оће млѣко да се у-мали; зато треба краве лѣти одъ велике препеке, а зими одъ студены вѣтрова чу-вати.

П. 1286. Колико може дати млѣка в-дна добра музара?

О. Ђдна добра музара, коя се добро раани и негуе може на данъ едно на друго по 3—4 оке млѣка дати, дакле на годину 290—310 дана рачунаюћи, то бы износило одъ тдне краве 800—1100 ока млѣка на го-дину.

П. 1287. Какво е млѣко оне краве, коя се скоро отелила?

О. Крава кадъ се отели, дае изъ прва танко млѣко, а како се доцнѣ млѣко умалжавати почне, оно постае све деblѣ и деblѣ.

П. 1288. Какво млѣко даю маторе краве?

О. Маторе краве даю мастнѣ млѣко, дакле деblѣ и гушѣ одъ млады крава.

П. 1289. Кое е млѣко мастнѣ, или оно што се у ютру, или оно што се у вече помузе?

О. Млѣко ютромъ помужено дае више каймака одъ оногъ у вече помуженогъ, а томе е узрокъ, што крава преко ноћъ има мира.

П. 1290. Кое е млѣко мастнѣ, или прво или напоследку помужено?

О. Оно млѣко, што се напоследку измуза, наймастнѣ е.

Поступанѣ при музеню.

П. 1291. Колико се пута на данъ краве музу?

О. Колико пута полажемъ крави, толико љу ю пута и музти; дакле 2—3 пута.

П. 1292. Кадъ се крава три пута на данъ музе, добыва ли се више млѣка?

О. Кадъ се краве три пута на данъ музу, добыва се истина мало више млѣка, али то млѣко има мало каймака. По томе гдѣ се млѣко тражи и добро продае пробитачнѣе е три пута на данъ краве музти; а гдѣ се одъ млѣка сиръ прави, или масло вади, пробитачнѣе е само два пута краве музти.

П. 1293. Зашто се кодъ насъ у Топчидеру три пута на данъ краве музу?

О. Зато, што се у Београду млѣко тражи и добро продае.

П. 1294. Чиме се могу краве приволети, да се мирно музти даду?

О. Добрымъ и благимъ поступанѣмъ съ кравама можемо ѿ приволети да се мирно музти даду. Зато треба избѣгавати сваку вику и псовку у кошари, и недопуштати да слуге рђаво поступаю съ кравама или да ѿ бѣю, еръ се лако одъ тога навикнути могу, да ногама бѣю.

П. 1295. Шта ћешъ радити пре него што почнешъ музти краву?

О. Найпре ћу виме чистомъ водомъ опрати, како се небы млѣко загадило. Исто тако и мое ћу руке умити и музлицу чистомъ ладномъ водомъ проплакнути.

П. 1296. Е ли довольно да музлицу свакадъ само ладномъ водомъ проплакнешъ?

О. Ладномъ водомъ я ъу музлицу пре употребленя пр оплакнуги, а послѣ употребленя я ъу свакадъ ключаломъ водомъ запарити и изпрати музлице и свако млѣчно посуѣ, па ъу таково на сунцу осушити, како се не бы киселина у нѣима задржала.

П. 1297. Кажи ми правила, по коима треба краву музти?

О. Поглавито е то правило, да се сисе не извлаче, но найпре да се сисе гладе и тако раздраже за пуштанѣ млѣка. По швайцерскомъ начину музу се краве само притискиванѣмъ сиса цѣломъ шакомъ смотавши палацъ унутра, како бы се ячій притисакъ учиніо. Обичнымъ начиномъ музу се краве само узимаюѣи сисе шакомъ безъ извлаченя сиса и безъ упираня палца у сисе.

П. 1298. Е ли добро крави што положити, кадъ ю оѣнешъ да музешъ?

О. Да се крава меѣутимъ забави чимъ, докъ се овамо музе веома е добро. За то треба іой давати докъ трае муженѣ, трица, кромпира, репе, купусна лишѣа и т. д.

П. 1299. Шта ѣнешъ чинити када крава неѣе млѣко да пусти?

О. Мало сумпоровогъ цвѣта съ трицама помѣшано даѣу іой да поѣде, па ѣе пустити млѣко.

П. 1300. Шта значи, кадъ се млѣко плаво, или црвенкасто покаже?

О. То прости люди држе за врачбину, а то ніє ништа. Таково млѣко може се указати или у слѣдству какве болѣсти, или одъ пиће, или одъ нечисты судова и кошаре. У такомъ случаю промѣни само пићу и подай крави 25 драма шалитре и толико Глауберове соли у два пута на данъ, и држи посуће чисто, па ће врачбине изчезнути.

Употребленѣ млѣка.

П. 1301. На што се обично употреблює млѣко?

О. Млѣко обично или се употреби за домаћу потребу, или се одъ нѣга прави сиръ и путеръ.

П. 1302. Ё ли пробитачніє продати млѣко, како се помузе, или правити одъ нѣга сиръ и путеръ, па ово продати.

О. Гдѣ се може свакадъ є пробитачніє продати млѣко.

П. 1303. Но гдѣ се неможе сво млѣко продати, а у землѣдѣлскогъ газде има повише музара, шта ће съ млѣкомъ радити?

О. Мора правити сиръ и путеръ.

А) правленѣ путера.

П. 1304. Кадѣ се у великомѣ газдинству, гдѣ се много млѣка добыва, не може млѣко да прода, но се изѣ нѣга мора сирѣ и путерѣ да прави, шта ѣ поглавито нужно?

О. Ко у великомѣ оѣе сирѣ и путерѣ одѣ млѣка да прави, мора поглавито имати добру млѣкарницу.

П. 1305. Каква су свойства доброй млѣкарници нужна?

О. Добра млѣкарница мора та свойства имати, да ѣ лѣти студена а зими топла, и да има вида и воздуха.

П. 1306. Како мора млѣкарница построена бити?

О. Млѣкарница мора пола у земљи а пола изѣ землѣ построена бити, те да тако има горенаведена свойства.

П. 1307. Шта се съ млѣкомѣ ради, кадѣ се помузе и у млѣкарницу донесе?

О. Кадѣ се млѣко помузе и у млѣкарницу донесе, треба га разлити у плитке чиніе, и тако разливено оставити на миру, да се каймакѣ (скорупѣ) у высину дигне.

П. 1308. За колико ѣе се саатій каймакѣ у высину дићи и одѣ млѣка одвоити?

О. При умѣреной топлоти лѣти одъ 10—12 степеній, а зими одъ 13—15 степеній, одвои се каймакъ одъ млѣка лѣти за 36—48 сатій, а зими више врѣмена потребуе.

П. 1309. Кадъ се каймакъ съ млѣка скида?

О. Обично скида се каймакъ кадъ се млѣко стврдне и укисели; али кадъ се оѣ отличанъ путеръ да направи треба каймакъ раніе скинути докъ се млѣко нѣ сасвимъ стврднуло и укиселило.

П. 1310. Кадъ се довольно каймака скупи, шта се съ нѣмъ ради?

О. Кадъ се довольно каймака накупи, успе се у буренце за то начинѣно, гдѣ се изъ нѣга путеръ туче. Разна буренцета за правленѣ путера, могу се кодъ насъ у Заведенію Топчидерскомъ видити.

П. 1311. Пре него што се успе каймакъ у буренце да се путеръ туче, шта треба съ буренцетомъ радити?

О. Треба га лѣти ладномъ а зими врухомъ водомъ проплакнути.

П. 1312. Кадъ се догоди да се дуго путеръ туче, па се неѣе путеръ да одвои, шта треба радити?

О. У таковомъ случаю можешъ се помоћи, да успешъ мало соли или стипсе у буренце, па ће се путеръ одвоити.

П. 1313. У најновія врѣмена шта се меће у каймакъ ради бржегъ одвајња путера?

О. Ради бржегъ одвајња путера мећу нѣки у најновія врѣмена у каймакъ люске одъ мркогъ лука или мало добре ракіе.

П. 1314. За єдну оку путера, колико треба ока каймака?

О. За єдну оку путера треба имати 2 — 2 $\frac{1}{2}$ оке каймака, а зими іоштъ више.

П. 1315. Да єдну оку каймака скупишъ, колико ока разливеногъ млѣка морашъ имати?

О. Морамъ имати 10—12 ока млѣка, одъ прилике; еръ то зависи и одъ раане и одъ старости крава.

П. 1316. Кадъ се путеръ у буренцету одвои, шта ћешъ онда радити?

О. Кадъ се путеръ у буренцету одвои, я ћу путеръ извадити и у студеной води донде га изпирати докле вода чиста не буде.

П. 1317. Ако бы желіо путеръ дуже врѣмена оставити за продаю или за употребленѣ, шта ћешъ съ ньиме радити?

О. Я ъу путеръ посолити па добро измѣшати и у чисту качицу сбити. На 20 ока путера рачуна се една ока соли.

П. 1318. Како ћешъ изъ путера извадити масло?

О. Я ъу путеръ метути у велику тавицу или плитку оранію, па ъу ову метути на жаръ да се отопи и одъ воде и одъ нечистоће одвои, па ъу онда полако сасути у повольный судъ, да се олади и стврдне. Но ово ъу предосторожно радити, да се масло незапали.

П. 1319. Изъ колико ока путера можешъ добыти одну оку масла?

О. Изъ 5 ока путера могу добити одъ прилике одну оку масла.

Б) Правленѣ сира.

1) Сладкій сиръ.

П. 1320. Шта треба имати за сиренѣ сладкогъ сира?

О. За сиренѣ сладкогъ сира треба имати казанъ или великій бакрачъ, висећій о веригама, цѣдникъ или пресъ, форме (твори́ла) за сиръ, крпе, сириште и подрумъ за држанѣ усиреногъ сира.

П. 1321. Какавъ се сиръ одъ сладкога млѣка може правити?

О. Ако узмешъ оно млѣко како помужешъ за сиренѣ, доби'ћешъ сладакъ и мастанъ сирѣ, а ако оставишъ млѣко, да мало постои, па съ нѣга скинешъ каймакъ а млѣко усиришъ, доби'ћешъ мршавъ сирѣ.

II. 1322. Шта є сириште?

О. Сириште зове се желудаць телећий или ягнѣћий, кои се одъ заклатога одойчета узме, очисти и изпере, изнутра посоли, опетъ надува и у умѣреной топлоти — по већой части у оцаку — осуши, те се за сиренѣ сира употреблюв.

II. 1323. Како ћешъ сириште приготовити за сиренѣ?

О. Я ћу суво сириште на мала парчета изсѣћи и у топлотой води потопити и мало соли додати. Послѣ нѣколико дана ово ће се разтворити и постати течна матерія. Я ћу ову матерію у едно срче наточити и оставити за потребу, и то ће ми бити сириште право и приготовљено за сиренѣ.

II. 1324. Како се прави Швайцерскій сирѣ?

О. Швайцерскій сирѣ прави се овако: млѣко одъ помужены' крава успи у казанъ, на єданъ малый коракъ одъ казана наложи ватру, и изъ далека и полако угрѣй у казану налазеће се млѣко до 30 степеній тепло-

те. Што е мастніе млѣко тога мало болѣ морашъ угрѣяти. Кадъ се млѣко до 30 степеній угрѣе, онда успи толико сирѣшта, колико е потребно да се сирѣ одъ сурутке одвои. На казанъ, кои вата 40 ока довольна е една кашика сирѣшта. Што е мастніе млѣко, то више сирѣшта морашъ дати. Но ако много сирѣшта метнешъ, быће сирѣ опоръ, горакъ и сувопаранъ. Послѣ 15 минута мора се млѣко усирити. Но ако се за то врѣме не усирѣ, додай іоштъ мало сирѣшта и млѣко іоштъ мало погрѣй. Кадъ се млѣко усирѣ, онда треба сиренѣ измѣшати, изсѣћи и рукама изкомадати. Овай посао трае 15 минута, па се онда опетъ у казану сиренѣ до 36 степеній угрѣе. Онда ће се сирѣ слећи и пасти на дно а сурутка ће се дићи. Узми послѣ тога едну крпу, па ю провуци изподъ сиреня и извуци сиренѣ изъ казана, па съ крпомъ заедно метни у зато приуготовлѣну форму (творило). Потомъ крпу одозго преко сира скупѣ и поклопи поклопцемъ па цѣдникомъ — пресомъ — притисни, да се сурутка цѣди. Послѣ еднота саата преврни сирацъ у форми и опетъ наново цѣдникомъ притисни. Ово превртанѣ продужи нѣколико пута и свакадъ другу суву, чисту крпу промѣни. Послѣ 24 саата извади сирацъ изъ цѣдника и однеси у подрумъ, гдѣ вѣтаръ допире. Кадъ се сирацъ послѣ нѣколико дана у подруму мало просуши, постави га на даску и почни

солити. Посоли површину, и четкомъ или платненомъ крпомъ добро трляй, да се соупіе. Другій данъ преврни сираць, па и ову горню површину посоли и четкомъ добро протрляй. На овај начинъ продужи свакій данъ превртанѣ, соленѣ и трлянѣ сирца. Ако є сираць великій и мастанѣ, продужи ово поступанѣ съ нѣимъ 2—4 мѣсеца. Ако сираць много соли не прима, онда га само 2—3 дана соли. Кадъ се сираць стврдне, онда престани више солити га. На єдну оку сира рачуна се 28—56 драма соли. Што є већій и мастній сираць, то дуже мора стаяти. Великій и мастанѣ сираць мора годину дана стаяти, докъ сазрѣ, а мањи сирчеви већъ су послѣ 3—6 мѣсецій зрѣли за єло. При поступаню са сиромъ на даски или на полици наблюдавай велику чистоћу, и често отварај одъ подрума пенцеръ и врата да чистъ воздухъ у подрумъ улази и да сиръ провене. Ако се на сирцу покажу пливови, разсѣци ове и сланомъ водомъ добро опери. Ако се сираць лѣти одъ врућине на даски расплине, и изъ форме изиђе, тури га на ново у форму, и подуже га подржи на ладномъ и воздушномъ мѣсту. Ако сираць пукотине добіе, ове пукотине залѣпи путеромъ и усіянымъ гвозђемъ преко тога превуци.

П. 1325. Одъ колико ока млѣка може се єдна ока сира добыти?

О. Одъ 18—20 ока дебелога млѣка добыва се една ока сира; одъ мршавіегъ, танѣгъ млѣка треба 20—30 ока, а одъ млѣка, съ кога е каймакъ скинуть треба 30—40 ока имати, те да изъ нѣга одну оку сирадобыешъ.

П. 1326. Шта се ради са суруткомъ, коя се одъ сира оцѣди?

О. Изъ обичне сурутке можешъ опетъ нѣкій сиръ извадити; изъ 16—20 ока сурутке можешъ извадити одну оку сира, кои ако и нѣ као првый, опетъ се може у кући употребити.

П. 1327. Како се изъ сурутке може извадити сиръ?

О. Поврати сурутку у казанъ, и подложи ватру, да сурутка узаври. Кадъ сурутка узаври успи на 30 ока сурутке 1 оку сирѣта одъ сурутке начинѣногъ, но у едно време успи 2—3 оке ладне воде, или мѣсто тога успи толико кисела млѣка у казанъ, па на то опетъ подложи ватру да сурутка проври, па ће се парчадь сира на површини показати, коя можешъ кашикомъ покупити или сурутку крозъ цѣдило процѣдити.

П. 1328. И на послѣдку шта се ради са веѣ оцѣѣеномъ суруткомъ?

О. Оцѣѣена сурутка дае се свиняма.

2) *Кисельный сиръ.*

П. 1329. Како се прави кисельный сиръ?

О. Кисельный сиръ прави се одъ киселога разливеногъ бывшегъ млѣка, съ кога си каймакъ скинуо. Кисело млѣко успи у великій лонацъ и поиздалѣ покрай ватре држи, да се млѣко изтія сгрѣе, па ће се сиръ одъ сурутке одвоити. Овако угрѣяну массу успи у цѣдило да се сурутка изцѣди, па ће ти у цѣдилу самъ сиръ заостати.

П. 1330. Шта се ради съ таковымъ сиромъ?

О. Таковый се сиръ или у кући потроши или ако є могуће одма прода.

О. 1331. Заръ се не може одъ нѣга сирацъ правити?

О. Не може. Но ради кућевне потребе можешъ и овай сиръ посолити и у мале грудве или погачице сбити и на воздуху осушити, па онако суве и тврде у кући потрошити или продати.

У потребленѣ говеда го єнѣмъ.

П. 1332. У коме случаю треба землѣдѣлскій газда да гои своя говеда?

О. Кадъ землѣдѣлскій газда има маторы волова, кои већъ нису за тегленѣ, или крава слабо млѣчны, па є радъ да ій одлучи и прода, онда ће најболѣ учинити да ій

угои съ пиѣомъ, кою у своме газдинству има, те ће тако найпробитачніе и пиѣу да учини у новацъ.

П. 1333. Заръ млада говеда нису за гоенѣ?

О. Млада говеда, коя іоштъ расту, мало ће набацити лоя, еръ нѣино тѣло іоштъ нїе до савршеногъ узраста доспѣло. И месо млади говеда нїе тако снажно као маторы. Одвеѣъ матори волови и краве тежко се гоє.

П. 1334. Одъ кои су година говеда найболя за гоенѣ?

О. Одъ девете до дванаесте године найболя су говеда за гоенѣ.

П. 1335. Како се гоє бикови?

О. Бикови се слабо гоє. Зато ій треба уштроити и нѣко врѣме за тегленѣ употребити, па гоити.

П. 1336. Кои су начини гоеня?

О. Говеда могу се угоити на сувату самомъ пашомъ, или сѣномъ у кошари, или у пивари пиварскомъ коминомъ, или ярмомъ.

П. 1337. Како се говеда гоє на сувату?

О. То є найлакшій и найєвтинїи начинъ гоеня, гдѣ има добре паше. Пусти говеда на пашу, дай имъ мира и покоя, подай имъ два пута на неделю соли, сва-

кадъ и на свако говече по 50 драма, или имъ остави крупице на више мѣста на пландишту да лижу по волѣи, па ће се угоити. Особито у пролѣто и у есень, када имъ мува, обадъ и комарци не досађую, добро се гове.

П. 1338. Како се гове говеда сѣномъ у кошари?

О. Повежи говеда у топлу кошару, положи често и поманѣ доброгъ сѣна, подай имъ соли и нареди да се чисто и уредно држе, на врѣме раане и пое, па ће се угоити. А ако имъ свакиј данъ понѣшто ярме или трица придодашѣ, ускори'ћешѣ говенѣ.

П. 1339. У пивари пиварскомъ коминомъ могу само пивари говеда гоити, но кажи ми како се гове говеда ярмомъ?

О. Ярма житна, то е пића, сѣ којомъ се говеда најболѣ угоити могу, само ако цѣна жита нѣ одвећ претерана. Зато е нужно најпре прорачунити, оће ли пробитачно бити ярмомъ говеда гоити. Што е теже жито, то се болѣ одъ нѣга говеда гове. Жита по добротѣи и врѣдности овимъ редомъ слѣдую: кукурузъ, вчамъ, ситна проя, елда, овасъ, ражъ. Кадъ се ярма покваси или млакомъ водомъ полѣе и мало киселога квасца дода, па у кади остави за 24 саата да ускисне, и тако говедима по-

ложи, яко се говеда помажу. На едно говече рачуна се 8 ока ярме и 8 ока сѣна са сламомъ помѣшаногъ на данъ.

П. 1340. Шта приноси къ брзомъ и добромъ гоеню?

О. Поглавито къ брзомъ и добромъ гоеню приноси миръ и тишина. Што манѣ движенія говеда чине, што се брже наѣду, да у чистоти леже и на миру преживаю, тимъ ће се брже угоити.

П. 1341. Колико врѣмена потребую говеда да се добро угое?

О. То зависи одъ доброты пиће и одъ начина поступаня съ говедима. Могу се говеда, кадъ имъ се ярме дае за 12 недѣля угоити, а при незгоднымъ околностима може гоенѣ и 25 недѣля траяти.

Употребляванѣ говеда на радъ.

П. 1342. На радъ или за тегленѣ употребляваю се само волови, е ли?

О. Кодъ насъ употребляваю се само волови за тегленѣ, али се исто тако и краве за тегленѣ употребити могу.

П. 1343. Како ће се моћи у ярамъ ватати крава, кою оѣнешъ и да музешъ и да ти теле одои?

О. Я знамъ, да се одъ великога тежкога рада оѣе млѣко да умали; дакле на лак-

ше послове, на превлаченѣ дрова, па и на само оранѣ у лакој земљи могу употребити краве, съ томѣ примѣтбомѣ, да имѣ повише врѣмена оставимѣ за одморѣ.

П. 1344. Али стеоне краве не ћешѣ ватати?

О. Оћу; само иј нећу у кола ватати, али у плугѣ могу безѣ свакога врѣда. И последнѣй мѣсецѣ предѣ теленѣ оставићу иј на миру.

П. 1345. Одѣ коѣ године моћи ћешѣ започети юнце ватати?

О. Кодѣ насѣ у Топчидеру одѣ штаерскогѣ соя юнци ватаю се одма послѣ друге године, а одѣ нашега домаћега соя юнце могу одѣ три године почети ватати.

П. 1346. Зашто небы могао юнце раніе у ярамѣ ватати?

О. Зато, што кадѣ бы юнце раніе у ярамѣ ватао, то бы иј збунило и шкодило нѣиномѣ растеню.

П. 1347. Како ћешѣ юнце учити на тегленѣ?

О. Я ћу при ученю одвећѣ благо съ нѣима поступати, па ћу найпре юнца съ маторымѣ воломѣ запрезати, или два юнца у средини мећу два ярма учены волова, докѣ

се юнци не науче, па послѣ їй могу и саме по себи ватати.

П. 1348. На што ћешъ при спариваню юнаца и волова пазити?

О. Свагда ћу на то пазити, да спаримъ юнце и волове еднаке нарави; ерѣ кадъ бы леньога вола са жестокииъ спарио, жестоке нарави во брзо бы се прекинуо.

П. 1349. Колико година могу се волови съ ползомъ у ратарству употреблявати?

О. Могу 12—14 година; али найпробитачнїе є волове 10 година на радове употреблявати, па їй онда угоити и продати, а друге млађе на нѣино мѣсто кувити, или већъ међутимъ подигнуте юнце у собственомъ газдинству на овы мѣсто ватати.

П. 1350. Коя су главна правила при употребляваню говеда на радъ?

О. При употребляваню говеда у ярму могу служити слѣдуюћа правила:

Не претовари тереть, не прегони стоку.

Не ватай стоку при великой жеги или жестокомъ мразу.

На клизавици зими и ваобште у кршовитымъ предѣлима држи теглећа говеда подкована.

При тежкимъ пословима придодай имъ снажне раане.

Подай теглеһой стоци врѣмена за одморъ и преживанѣ.

Старай се, како ће теглеһа говеда зими имати кошару, а лѣти, докле жега трае, лада.

Чувай теглеһа говеда, добро ій негуй и раани; ерѣ то су твои помагачи.

П. 1351. Кодъ насъ се волови само у ярамъ ватаю, а могу ли се іоштѣ како ватати?

О. Волови и краве могу се ватати у ярамъ обичный, а могу се ватати у амове съ куметима као и коньи и у ярамъ око чела исподъ рогова. Овы начини ватаня волова могу се у насъ у Топчидеру видити.

П. 1352. Кои е начинъ наибольій?

О. Вѣште землѣдѣлске газде кажу, да во найвећу снагу има у челу и роговима; дакле да се са свомъ снагомъ у ярамъ око чела поставлѣный му упрети може, и тако веле да е овај начинъ ватаня волова наибольій.

П. 1353. Шта веле вѣштаци за овај нашъ обичный ярамъ?

О. Они кажу, да одъ овога ярма много пате волови, едно што мораю тежку руду о врату носити, а друго да имъ ярамъ великій болъ причинава и жуљи вратъ, па зато да не могу ни теглити, ни снагу свою употребити као што бы требало.

Полза употребленя волова на землѣдѣлске радове.

П. 1354. Кадъ бы хотео сравнити ползу коня са ползомъ волова, кажи ми, коя е полза землѣдѣлцу одъ употребленя волова на радове?

О. Сравняваюћи ползу волова са ползомъ коня на землѣдѣлске радове употребляюћи се, я бы могао слѣдуюћу ползу одъ волова произтичућу навести:

1) Ёвтиніе е волове за тегленѣ набавити но конѣ.

2) Раана е волуйска ёвтинія одъ раане коньске.

3) Врѣдностъ волова не умалява се старосћу, као што су коньи све ёвтиніи што су маторіи; осимъ тога маторый во може се угоити и продати, а за маторогъ коня едва се вредностъ коже може добыти.

4) Волови нису толико болѣстима подложни као коньи.

5) Волови манѣ неге потребуу одъ коня.

6) Волови више даю ѣубрета одъ коня, и нѣино ѣубре дуже и болѣ дѣйствуе на сваку землю одъ коньскогъ.

Полза употребленя коня на радове землѣдѣлске.

П. 1355. Коя полза произтиче землѣдѣлцу кадъ бы конѣ на радове землѣдѣлске употреблявао?

О. Полза та могла бы се на слѣдуюће точке свести:

1) Конѣи могу више дурати, и бржи су у свакомъ раду одъ волова.

2) Конѣ можешъ на свакой землѣдѣлской радѣ употребити, на свакомъ путу и на свакомъ врѣмену.

3) Ако имашъ куда што да превучешъ или ако ти е баштина поудалѣна, конѣи ће ти болю услугу учинити одъ волова.

Знаци, по којима се старость говеда познати може.

П. 1356. Колико зуба има говече?

О. Говече у горной вилици нема предный зуба, напротивъ у долной вилици има 8 сѣкача, и са сваке стране у свакой вилици 6, свега дакле 24 кутняка.

П. 1357. По чему се познати може колико е година говече старо?

О. То се може познати одъ части по зубима, а одъ части по роговима. Кадъ е юне годину старо, починѣ меняти зубе слѣдуюћимъ редомъ

Одъ $1-1\frac{1}{2}$ године мѣня два предня или средня сѣкача;

Одъ $2-2\frac{1}{2}$ године испадаю му два слѣдуюћа средня сѣкача;

Одъ $3-3\frac{1}{2}$ године мѣня опетъ слѣдуюћа два средня (до крайнѣи) сѣкача;

Одъ $4-4\frac{1}{2}$ године мѣня крайня два сѣкача.

После овога врѣмена само преднѣи зуби сѣкачи постаю по годинама старости црнѣи, и напоследку се оеду, клате и изпадно.

П. 1358. По чему се могу познати краве, колико су година старе?

О. Краве се често могу познати колико су старе, по роговима, ерѣ оне послѣ свакога теленя добыю на рогу по едну бурму. Кадъ крава едне године остане ялова, онда се покаже на рогу поширока бурма, и такова се може у две године брояти. Ове бурме указую се и на волуйскимъ роговима, но се тежко разпознаю, и тако се текъ по умноженымъ око рогова бурмама судити може, да е во маторѣ, али колико му е управо година извѣстно се опредѣлити не може.

ПОДИЗАНЪ КОНЯ.

или

Коньководство.

У В О Д Ъ.

Любезный землѣдѣлче! Доброгъ и лѣпогъ коня видити а іоштѣ више имати свако воле. Конь, збогъ свогъ лѣпогъ стаса, снаге, даянльивости, бодрости и научльивости може се сматрати као најотличнїя и најблагороднїя животиня међу нашомъ домаћомъ стокомъ. Свакїй нашъ землѣдѣлацъ радо коня яши, и дичи се када рећи може да коня изъ свое ергеле яши. Многи наши землѣдѣлци имаю ергелу, али безъ опредѣлене цѣли, па тако безъ знаня и искусства држећи ергелу добываю нѣке коньѣ, кои су већъ тако по'рђали да нису ни за кочиѣ ни за яшенѣ. Кои држи ергелу и оће да подиже конѣ, тай мора имати точна знаня како треба конѣ држати и подизати, и мора имати опредѣлену цѣль, какве ће конѣ да подиже, да ли тежке за тегленѣ и тежачке радове, или лаке и брзе за яшенѣ. Ево ти овде яснога поученїя о свему коньководству, по коме ако поступао будешъ има'ћешъ и за свою потребу и за продаю отличны коня.

С о ъ в и к о н я .

П. 1359. Одъ куда произлазе разни соѡви коня?

О. Питомы коня има по цѣломъ свѣту. По клими и неги, по раани и поступаню съ нѣма произлазе разни соѡви коня.

П. 1360. Кои су найзнаменитїа соѡви коня?

О. Найзнаменитїи соѡви єсу *арапскїи*, *енглезски* и *германски* конѣи.

П. 1361. Какви су *арапски* конѣи?

О. *Арапскїи* конь є найбржїи, найлѣпшїи и найдаянлѣвїи. Онъ є среднѣ высине одъ 14 шака высокѣ. Нарави є живе, срдчане и одвећъ ватрене. Отликує се лѣпотомъ главе и правилнымъ стасомъ. Одъ овога соя коня имаю порекло свое найлѣпши конѣи свѣта, и у найновїа врѣмена обично се само арапски айгири у ергели употреблюю ради поправляня соя. *Арапскїи* конь юначанъ и срдчанъ наиболѣи є за яшенѣ.

П. 1362. Какви су *енглезски* конѣи?

О. *Енглезскїи* конь є брзъ, высокѣ одъ 15—16 шака, дугъ, пругъ, съ дугачкимъ вратомъ. Онъ є добаръ за яшенѣ и тегленѣ. У найновїа врѣмена мелези одъ *енглезскогъ* и *арапскогъ* соя произтичуѣи конѣи имаю као яшаѣи конѣи найвећу врѣдность.

П. 1363. Какви су германски конњи?

О. Германски конњи су високи, яки, по већој части тежки. Међу овима најзнаменити су мекленбургски и холштајнски конњи. Они су велики одъ 16—17 и 18 шака високи, пруги, и као такви употребљавају се највише у интовима.

Осимъ овы коня има јоштъ тежи тежачки коня, кои се само за велике терете употребљавају, као што су штаерски и аустријски конњи.

Знаци, по којима се старостъ коня познати може.

П. 1364. По чему се може познати старостъ коня?

О. Старостъ коня најболѣ се познати може по зубима.

П. 1365. Колико има конь зуба?

О. Конь има како у горњој тако и у долњој вилицы по 6 зуба сѣкача и 24 кутняка; између сѣкача и кутняка налазе се 4 очняка, коя кобиле немаю.

П. 1366. Како се дакле по зубима може старостъ коня познати?

О. Старостъ коня по зубима може се на слѣдуюћий начинъ познати:

Ждрѣбе, кадъ дође на свѣтъ, има само 12 кутняка, па и ове често послѣ 8 дана подпуно добыва, за кое врѣме укажу му се по 2 средня сѣкача; одъ 3—5 недѣля старомъ ждрѣбету нарасту јоште 2 сѣкача, а одъ 6—10 мѣсециј израсту и крайня 2 сѣкача;

Кадъ ѿ оме $2\frac{1}{2}$ године старо падаю му 4 средня зуба, т. ѿ. два изъ долнѣ и два изъ горнѣ вилице;

Кадъ ѿ оме $3\frac{1}{2}$ године старо, мѣняю се опеть два зуба како у горной тако и у долной вилице.

Кадъ ѿ оме $4\frac{1}{2}$ године старо, изпадаю горни и долни последни и крайни сѣкачи; а за ово врѣме мѣняю се и кутњаци.

У ждрѣбца пете године указую се очњаци.

Предни зуби или сѣкачи ждрѣбећи мањи су, угасито или прляво бѣли и немаю урѣзотину као на њино мѣсто изишавши коњски зуби.

Послѣ 5 година старость коня познаѿ се по предњима зубима или сѣкачима, кои у средини добываю црне удубљѣне мрлѣ.

Одъ 6 година ове се мрлѣ губе на очњацима, одъ 7 година на средњимъ сѣкачима, а одъ 8 година на крайнимъ сѣкачима.

Одъ осме године далъ не може се старость коня точно познати и извѣстно опредѣлити. Само се судити дае по форми зуба сѣкача горнѣ вилице: тако *дугалясто-округлый видъ* сѣкача горнѣ вилице показуе старость одъ 7—14 година, *округлястый видъ* старость одъ 13—20 година, а *троугластый видъ* старость одъ 19—26 година.

Осимъ тога коньи врани и доратасти добываю одъ 14—16 година бѣле трепавице, послѣ нѣколико година и на челу и на слѣпымъ очима; и на послѣдку постае цѣла глава сѣда.

П. 1367. Колико година расте конь до савршеногъ узраста?

О. Конь расте до савршеногъ узраста 5 година, а коньи отличны соева одну годину више.

П. 1368. Колико година живе коньи?

О. То зависи одъ разны околностей, раане и неге и одъ поступаня съ ньима у младости. Кадъ се млади коньи прерано ватаю и на велике терете употреблюю, они не могу толико траяти као они, кои се у младости штеде. Коньи по томе живе 20—30 година.

Главна правила у коньоводству.

П. 1369. Кадъ бы ты хотео конѣ држати и конѣ подизати, шта бы морао найпре изпытати?

О. Морао бы пре свега најпре изпитати, оће ли ми држанѣ коња у моме газдинству одъ ползе быти, или не ће, па ако наћемъ, да држанѣ коња мојой цѣли одговара, я ћу приступити томе; ерѣ се држимъ тога правила, болѣ е никако не држати конѣ, него коекако.

П. 1370. Кажу ми поглавита правила, коя землѣдѣлскій газда при држаню коња у виду имати мора?

О. Та су поглавито слѣдуюћа:

1) Извиди и изпитај добро какве ћешъ конѣ да подижешъ, оћешъ ли да имашъ конѣ за тегленѣ или за яшенѣ; како ти леже баштине, да ли у брду или у равници; е ли земля, кою обдѣлавашъ, тежка или лака, и какву си раану у станю коньима дати. Оћешъ ли конѣ само за свою домаћу потребу да подижешъ или за продаю; ако оћешъ за продаю, онда добро изпитај какви се коньи траже и најболѣ продаю. По овима околностима старай се да запатишъ сходный сой коња и да патишъ онакове конѣ, кои ће ти опредѣленной цѣли одговарати.

2) Тежке теглеће конѣ не употреблюй на брзо путованѣ. Исто тако яшаће конѣ не употреблюй у коли на тежко тегленѣ.

3) Старай се како ће ти коньи свакадъ у добромъ месу быти, те да бы у станю были нуждну силу и ячину показати.

4) Испытай шта в пробитачніе у гадинству да држишь за послугу, да ли кобиле, или айгире или конѣ.

5) Држишь ли кобиле, старай се о облагоуроженю и поболшаню приплода.

6) Ако ѣнешь конѣ да држишь, морашь имъ дати и нуждну негу и послугу. Служи ты нѣи добро, те да и ты одъ нѣи добру послугу очекивати можешь.

7) Добро пази на подкиванѣ коня, знай да се хрѣавымъ подкиванѣмъ конь покварити и сасвымъ неупотребителнымъ постати може.

Разна призреня, коя се при купованю коня у виду имати мораю.

П. 1371. Кадъ бы хотео конѣ купити за домаћу потребу, на што би ты пазіо у смотреню высине?

О. Я бы конѣ куповао по потреби предпоставлѣне цѣли. За обичне землѣдѣлске радове, као за оранѣ, влаченѣ и превлаченѣ одговараю коньи 15—16 шака высоки, яки, кошчати, а за лакше кочиѣ и брзину могу поднети коньи одъ 12—14 шака; за яшенѣ обично траже се коньи одъ 14—15 шака высоки.

П. 1372. У смотреню лѣпогъ, правильно скроеногъ тѣла шта се изискуѣ?

*0. У смотреню лѣпогъ и правилно скро-
еногъ тѣла изискуе се*

1) Тѣлу саразмѣрна лѣпа глава, са ши-
лястымъ ушима, широко чело, велике и о-
штре очи, правъ а не грбавъ носъ, широ-
ке ноздрве и изнутра црвенкасте.

2) Вратъ тѣлу саразмѣрно дугачакъ,
умѣрено дебео, али не предебео, савиенъ,
съ лѣпомъ гривомъ.

3) Гребенъ мора узвышенъ быти и по
леђима постепено губити се.

4) Груди мораю са осталымъ частима
у сразмѣрју бѣти. Одвећъ широке груди
добре су за теглеће конѣ, а за яшаће то
бы предню часть отегоћавало.

Узке груди и угнуте одкриваю слабость,
и такови коньи трпе одъ успалѣня прсію
и цигерице.

5) Леђа пругаста и права.

6) Репъ мора редовно дебео быти. Ко-
ньи отличногъ соя у ходу и трку држе уз-
вышенъ репъ.

7) Кукови мораю округли быти, и оба
еднога вида.

8) Трбу да нема каквогъ отока, да ніе
задньимъ ногама узвышенъ као у хрта. О-
вакови су коньи ватрени, тврдоглави и ни
су даянљиви. Одвећъ спуштень трбукао у
краве ніе лѣпъ.

9) Ребра округла и пупчаста. Пльостнаогъ трбуа коньи не принадлеже къ добрыма.

10) Широке сапи и округле.

11) Плећа яка, не одвећъ округла и дебела.

12) Ноге мораю быти тѣлу саразмѣрне, особито изискуе се да конь добро и право на ногу стои, и да се не угино ни напољъ ни унутра. Да се конь не коси (ключари) и не сустиже, добро мотри. При купованю подижи ноге, да се увѣришъ, да конь не бие, и да у ногама нема мане.

П. 1373. Да бы се рећи могло, да е конь добаръ шта се изискуе?

О. Изискуе се да нема никакве мане.

П. 1374. Како бы могао мане на коню одкрити и нѣгова свойства познати?

О. Подай коня да ти се проведе коракомъ, ходомъ, касомъ и тркомъ по земљи па и по калдрми, а ты добро мотри на све части тѣла.

Конь мѡра ноге лако и свакадъ еднако високо дизати, колена еднако прегибати, ноге ни унутра ни напољъ бацати, нити се сустизати ни косити.

Конь да стае съ цѣломъ копитомъ на землю и при стаяню да не рамлѣ. Како

конь главомъ у оду маше, т. е. главу спушта и подиже, знакъ е да рамлѣ.

Ако конь после трка тешко и кратко дише, коѣ се на слабинама осетити може, знакъ е да е конь сипляивъ.

Яши коня поредъ разны предмета, да се увѣришь да ли конь зазире.

Послѣ трка пази да конь на ногама не дркѣе или кою ногу да не диже.

Ако ти се конь допао, не приступай одма погодби, но ладнокрвно точно гледай и изпытуй све части нѣгове.

Пази на старость коня. Конь до 9-те и 10-те године има врѣдность. После 12-те године врѣдность се умалява. Конь отличнога соя или кои е у младости добру негу имао, може и после овога врѣмена добро да послужи.

Пази на здравлѣ коня, добро здравлѣ показуе се, када конь весело и бодро на яслама стои и добро еде; када е пунъ у тѣлу и сѣйну длаку има; када главу повисоко држи и оштро погледа.

О брзини, ячини и даянльивости коня увѣри се пробанѣмъ, яшећи и запрезаюћи коня.

Конь мора быти нарави благе, послушне и научливѣ, како бы съ нѣмъ владати

могао. Мане су поглавите, када конь бие ногама, уеда, зазире и када е ђудљивъ.

При купованю коня за кочиє пази на еднаку высину, ячину и снагу. Ленъ конь съ ватренымъ и жестокимъ не може се спарити. Многи пазе и на еднаку длаку.

Доратасти и врани коньи имаю понайболю врѣдность, што су обично яки и даянљиви.

Найболѣ ѣнешъ учинити, ако при купованю коня узмешъ конѣ на кои данъ на пробу, да се о свойствама ньювымъ увѣрити можешъ; ерѣ ако е конь безъ мане, то ѣе ти продаваць допустити, а ако имао буде мане, продаваць ѣе наѣи изговора, да те одъ тога одврати.

Полза, коя се указує подизанѣмъ млады коня у газдинству, и околности, подъ коима е то пробитачно.

П. 1375. Какву ползу може имати землѣдѣлскій газда одъ подизаня млады коня?

О. Подизанѣ млады коня ако ѣешъ да е уредно и пробитачно, съ многимъ е трошкомъ скопчано; али кадъ разсудишъ све околности, произтиче слѣдуюѣа полза:

1) Землѣдѣлскій газда добыва изъ свое ергеле конѣ, безъ да издає за ньи у едан-

путь много новаца. А ако оће, да ий прода, добыва за нѣи лѣпе паре.

2) Изъ собствене ергеле добыва землѣдѣлскій газда сой коня, кои онъ по свойствама имати жели.

3) Конѣи, коѣ землѣдѣлскій газда у своме газдинству подигне, одъ младости су навикнути на пићу, воду, воздухъ, кошару, негу и проч. и зато су здравѣи одъ куплѣны и изъ други предѣла доведены.

4) Ако држи свою ергелу землѣдѣлскій газда брижљиво и вѣшто, плаћа му се рана на подизанѣ млада коня издата, ерѣ се добры конѣи свакадѣ добро плаћаю. И наши землѣдѣлци имаю лѣпу прилику, да продаду конѣ правителству за катане.

5) Старанѣмъ Нѣгове Свѣтлости, нашегъ Господара и Княза заведена е правителствена ергела у насъ, одъ куда ће общине моѣи добывати отличнога соя айгире; дакле, ако наши землѣдѣлци имали буду добры кобила, моѣи ће и они отличны коня запатити.

О ергели.

П. 1376. Шта се съ ергеломъ постиѣи жели?

О. Съ ергеломъ жели свакій постићи не само подизанъ доброга соя коня, него и поболшанъ и облагороженъ коня.

П. 1377. Шта се изискуе за добру ергелу?

О. За добру ергелу изискую се добри айгири и добре кобиле.

Свойства добры кобила.

П. 1378. Каква свойства мора имати добра кобила?

О. Кобила за приплодъ мора бити безъ сваке тѣлесне мане и безъ наслѣдствены недостатка.

П. 1379. Коє су мане и недостатци кобила прелазећи и на приплодъ.

О. Недостатци и мане, прелазеће одъ кобила на приплодъ, єсу слѣдуюће:

- а) Нагрдна и несразмѣрна глава;
- б) Несразмѣрный вратъ: предебео или претанакъ;
- в) Пљосната и стегнута ребра;
- г) Утегнутъ или спуштенъ трбу;
- д) Танакъ миши репъ.
- е) Танке сапи, хрѣаве ноге, угнуте као у краве;
- ж) Слепоћа;

- з) Успаленѣ очію;
- и) Наступѣ.

Ц. 1380. Коя су добра свойства, коя кобила имати мора?

О. Ако желишѣ добарѣ приплодѣ имати, кобила мора имати слѣдуюћа добра свойства:

1) При избору кобила за приплодѣ, пази на нѣно порекло, ерѣ одѣ тога зависи лѣпота, доброта, даянльивость и врѣдность ждрѣбадїй.

2) Кобила да нїе мала; она мора бити найманѣ среднѣ величине, ерѣ се ова простире и на ждрѣбе.

3) Кобила за приплодѣ мора одѣ прописне старости бити, нити одвећѣ матора нити премлада.

Найпробитачнїе су кобиле за ергелу одѣ 4-те до 12 и 14-те године. Кобиле отличногѣ соя могу се и дуже за ергелу употреблявати.

4) Добра кобила мора постоянногѣ здравля бити, ерѣ болешльиве кобиле ждребе слабу ждребадѣ, коя се често ни одранити не могу.

5) Добра кобила мора лако примати и сваке године ждрѣбити се.

6) Добра кобила мора имати доста млѣка и своѣ ждрѣбе радо доити.

7) Добра кобила треба да баца ждрѣ-
бадь на отца а не на себе.

Свойства доброга айгира.

II. 1381. Коя свойства добаръ айгиръ
имати мора?

О. Айгиръ, кои се употреблюе за при-
плодь, мора ваобште

1) Порекломъ, красотомъ и савршен-
ствомъ кобиле превазилазити; дакле лѣп-
шій и больій одъ кобила быти. За то се
айгири за ергелу бираю свакадь одъ от-
личнѣга соя.

2) Айгиръ особено красотомъ да се
отликуе; у частима тѣлеснымъ якъ, сна-
жанъ и даянливъ мора быти.

3) Айгиръ мора безъ сваке мане и безъ
наслѣдствены недостатка, савршено здравъ
и снажанъ быти.

4) Онъ мора имати спрама кобила сраз-
мѣрну высину, несме дакле велика разлика
између айгира и кобила быти.

5) Айгиръ за употребленѣ мора при-
надлежеће старости быти. Правилно упо-
треблява се айгиръ за приплодь одъ 5—14-те
године. Отличнога соя айгири могу се и
дуже употреблявати.

6) Добаръ айгиръ мора быти безпо-
рочанъ. Онъ треба да е юначанъ, али по-
слушанъ, а не тврдоглавъ или злођуданъ.

7) Нѣгова красота тѣлесна као и про-
ча свойства треба да прелазена приплодѣ.

Изъ овога се види како наши землѣ-
дѣлци безсмислено држе ергеле, а нарочи-
то што жгебаве, маторе, нејке и порочне
айгире држе, или трпе да се овакови у селу
налазе.

П а с е н ѣ.

П. 1382. Одъ чега зависи поглавито
поболшанѣ соя коня?

О. Поболшанѣ и облагороѣенѣ соя ко-
ня поглавито зависи одъ сходногѣ избора
айгира и кобиле.

П. 1383. Каква правила имаю се у смо-
треню пасеня наблюдавати?

О. У смотреню пасеня имаю се слѣ-
дуюћа правила наблюдавати:

1) Како айгирѣ тако и кобила у коли-
ко ѣ могуће мораю еднаке величине и вида
быти, или барѣ не одъ велике разлике.

2) Пасенѣмѣ даю се нѣке порочности
и недостатци постепено удалити. Тако
н. п. ако кобила има несразмѣрну велику
главу или кривѣ носѣ, избери айгира, кои
има малу и лѣпу главу.

3) Ако ѣ могуће употреблюй за пасе-
нѣ кобилу и айгира еднаке длаке, ѣрѣ се
тима чиста длака добыва. Пасенѣмѣ коня

разне длаке добываю се смѣшане длаке и шарци.

4) Кобилу треба онда пустити да се пасе, кадъ знаке пасеня покаже. То се познае по немиру кобиле, по честомъ хрженю, по немирномъ владаню поредъ туѣи коня, и кадъ кобила често надиже репъ и често мокри. Ово станѣ кобиле трае 3—4 дана.

5) Врѣме када се кобиле пасу бива у мѣсецу Марту, Априлу и Маію; доцніе пасенѣ ніе пробитачно, што бы ждрѣблѣнѣ испало у неудобно врѣме.

6) Послѣ скаканя и пасеня водай кобилу мирно, а айгира сламомъ отрляй и ѣбетомъ покри. Поливанѣ кобиле после пасеня и нагло гоненѣ, то е погрѣшно и бесполезно.

7) Будуѣи да кобиле при првомъ пасеню не остану свагда ждрѣбне, то іѣ опетъ послѣ 8—9 дана айгиру приведи.

8) Обично послѣ ждрѣблѣня деветый данъ оѣе кобила да се пасе, и онда треба іѣой айгира дати.

9) За скаканѣ и пасенѣ найудобніе е врѣме ютренѣ и вечернѣ.

10) Добарѣ айгирѣ одѣ умѣрене старости може 40—50 кобила опати, а старіи или млаѣій само 25—30 кобила. У найновіѣ

врѣмена отличнога соя айгира едва на 6—10 кобила пуштаю.

Поступанѣ са ждрѣбнымъ кобилама.

П. 1384. Кадъ се може вѣроятно држати да е кобила суждрѣбна?

О. Кадъ кобила айгиру неда више себи доћи, или када пасенѣ више не показуе, може се вѣроятно држати да е кобила суждрѣбна.

П. 1385. Докъ е кобила суждрѣбна, одъ чега ю валя чувати?

О. За то врѣме чувай кобилу одъ свакогъ хрѣавогъ поступаня, одъ влаги, бiеня, мамузаня, якогъ яшеня, скаканя преко врльика и шанаца и т. д. На 5—6 недѣля предъ ждрѣблѣнѣ не ватай кобилу у кочиѣ и никако поредъ руде, и на тежке радове не употреблюй ю; напротивъ у газдинству можешъ ю на лаке послове и у равници употреблявати.

П. 1386. Какво сѣно треба ждрѣбнымъ кобилама полагати?

О. Ждрѣбнымъ кобилама бирай лѣпо и добро уваѣено сѣно; ерѣ ако имъ дашъ покойно или буѣаво сѣно, све ће се изловити.

П. 1387. Какве се кошаре изискую за ждрѣбне кобиле?

О. Ждрѣбне кобиле треба да имаю добаръ заклонъ и настрѣшницу, да ѿ вѣтаръ не пробія и башъ да нису свакой непогоди врѣмена изложене; а само, када се ждрѣбе добро е да имаю кошару суву, чисту и видну, али гдѣ вѣтаръ не пробія.

П. 1388. Е ли добро ждрѣбне кобиле яко раанити, да су дебеле?

О. То е излишно и у послѣднѣ врѣме суждрѣбности шкодливо, еръ се могу поболѣти.

П. 1389. Одъ чега понавише валя ждрѣбне кобиле чувати?

О. Валя ѿ чувати одъ плашеня и зазирања.

Ж д р ѣ б л ѣ н ѣ.

П. 1390. Колико врѣмена носи кобила.

О. Кобила носи обично 11 мѣсецій, а често 5—10 дана дуже.

П. 1391. Кои су знаци приближаваюћегъ се ждрѣблѣня?

О. Знаци приближаваюћегъ се ждрѣблѣня сматраю се ови: Забрекло виме, и изъ сиса на 8 дана пре ждрѣблѣня бѣла течность показуе се, а предъ ждрѣблѣнѣ каплѣ и само млѣко; бокови упадну; предъ само ждрѣблѣнѣ кобила постае немирна, часъ леже часъ устае, осврће се, и намѣшта се да мокри и т.п.

П. 1392. Кадъ се ови знаци покажу, шта треба радити?

О. Ништа, но само подъ кобилу добро прострети, и на ню пазити, али да она то непримѣти.

П. 1393. Зашто се мора на кобилу пазити кадъ се ждрѣби?

О. Зато, што се догађа, премда рѣдко, да ждрѣбе дође на свѣтъ у танкой кожици (у воденяку), па онда се мора одма притрчати и ову кожицу разсѣћи, да се ждрѣбе не удави.

П. 1394. Заръ кобила не потребуе никакове помоћи людске при ждрѣблѣню?

О. Кадъ се кобила срећно ождрѣби, и ждрѣбе се миче, уморна одъ болова кобила диже главу, осврће се за ждрѣбетомъ и оће да га лиже. Послѣ нѣколико минута скочи кобила, и у тай ма прекине се пуповина на ономъ мѣсту гдѣ в природа опредѣлила, т. е. за два палца одъ трбуа ждрѣбећегъ. Но у ономъ случаю, ако се пуповина не бы прекинула сама, притрчи и на еданъ палацъ одъ трбуа ждрѣбећегъ вежи пуповину и после на толико изподъ свезе пресѣци пуповину, да се не бы ждрѣбе угушило. Кадъ кобила скочи, обично онда и слѣдуе изъ нѣ постельица, или на скоро за тимъ. У осталомъ може постельица 8 и

14 дана у кобили заостати безъ да то нъой шкоди.

П. 1395. Но ако не бы постельница изишла, шта треба радити?

О. Ако постельница не бы и послѣ 14 дана изишла, скувай утучене венѣ у вину, и по полъ оке саспи кобили одъ тога лѣка ютромъ и вечеромъ у уста.

П. 1396. Како се далѣ съ кобиломъ поступа, кадъ се ождрѣби?

О. Остави ю за 14 дана на миру, а међутимъ раани ю добрымъ сѣномъ, и ако не бы имала доволно млѣка, подай іой овса оброкомъ, али избѣгавай давати іой ечма или кукуруза. Ако є кобила тугальива и не пушта радо да ю ждрѣбе дои, помози измузаюћи сисе, да се кобила особито првождрѣбкиня навикне. Послѣ 14 дана можешъ кобилу на лаке домаће послове употреблявати, а послѣ мѣсець дана савршено као и пре, само чувай кобилу, да се не умори и не озной, и у томъ случаю недай ждрѣбету да сиса, но найпре измузи сисе кобилине.

Нега и раана ждрѣба дій.

П. 1397. Ако се кобила употреблює на землѣдѣлске радове, оће ли се она држати у кошари и раанити, или ће се пуштати на пашу?

О. Ако се кобила употреблює на землѣдѣлске радове, можешъ ю у кошари држати кадъ не ради, и онда іой давати добро сѣно и зобъ, па ће се и ждрѣбе послѣ нѣколико мѣсецій научити на сѣно. Но кадгодъ можешъ, пуштай кобилу на пашу, и свагда іой ютромъ и вечеромъ подай зоби и помало добра сѣна. Паша мора бити сува и добра.

П. 1398. На ладномъ и кишномъ врѣмену е ли добро кобилу са ждрѣбетомъ изтеривати на пашу?

О. На влажномъ и ладномъ врѣмену, непуштай кобилу, кою на радъ употреблюєшъ, на пашу.

П. 1399. Кадъ се одбѣя ждрѣбе одъ сисе?

О. Обично о Дмитрову дне одбѣя се ждрѣбе одъ сисе.

П. 1400. Како се онда поступа преко зиме са ждрѣбетомъ?

О. Повежи ждрѣбадь у кошару, подай имъ доброгъ и снажногъ сѣна и на данъ по одну оку овсене прекрупѣ, по полъ оке на оброкъ.

П. 1401. Треба ли преко цѣле зиме повезану ждрѣбадь држати?

О. Ждрѣбадь ћешъ свакій данъ пуштати, да се проиграю, кадгодъ врѣме до-

пушта; ерѣ имѣ въ движеніе зими и лѣти необходимо нужно.

П. 1402. Какву негу изискую ждрѣбадь?

О. Ждрѣбадь ѣшѣ чисто држати, зато ѣшѣ ій прилѣжно и уредно тимарити, прати, крпомѣ или ѣчетомѣ или сламомѣ трляти, и често ѣшѣ имѣ ноге подизати. Ва-
обште изискуе се, да са ждрѣбадма одѣ мла-
дости благо и разумно поступашѣ, да по-
дизанѣ ждрѣбадїй повѣришѣ онаковымѣ лю-
дима, на кое се ослонити можешѣ, и кои не-
ѣ ждрѣбадь бити, лютити и дражити Да
бы копите здраве остале, старай се да ко-
шара буде сува.

П. 1403. Оѣе ли друге године ждрѣ-
бадь иѣи сѣ кобилама на пашу?

О. Оѣе. И ако оѣешѣ яка ждрѣбадь
да добыешѣ, не пожали и преко лѣта ютромѣ
и вечеромѣ давати имѣ по полѣ оѣе овсе-
не ярме.

П. 1404. Треѣе године шта треба чи-
нити са ждрѣбадма?

О. Треѣе године омадь и омице како
на паши тако и преко зиме у кошари др-
жи одвоено.

П. 1405. Кое године могу се почети
омадь ватати?

О. Ако ѣшѣ сасвимѣ мирне конѣ да
подягнешѣ, веѣъ у треѣу годину почни ій

помало, али веома предосторожно и кратко врѣме на логовъ ватати, или ради яшеня само имъ седло метати, теке да познаду свое опредѣленіе. У четврту годину можешъ іѣ погдѣкадъ на лаке послове употреблявати; у пету іоштъ болѣ, а кадъ наврше 5 година, онда су савршено дорастла, и онда іѣ можешъ сасвимъ уредно на радове употреблявати.

П. 1406. Кадъ се могу они ждрѣбци, кои не показую отлична свойства, да се као айгири за приплодъ употребе, уяловити?

О. Могу се најболѣ такви ждрѣбци са 3—4 годиномъ уяловити, и то бива или у пролеће или у есень.

Раана и нега кони у кошари.

А) Раана.

П. 1407. Каква мора бити раана коньска?

О. Какавъ е посао, на кои се коньи употребляваю, онакова мора бити и раана. Тако, што е тежій посао, у толико мора бити и раана боля и снажнія, како бы се коню оне силе на радъ употреблѣне опетъ накнадиле.

П. 1408. Коя е обична раана коньска?

О. Обична и природи коньской најсходнія е раана сѣно, овасъ и слама као сѣчка.

П. 1409. Среднѣ ячине конь колико обично раане потребуе на данъ?

О. Среднѣ ячине конь обично потребуе на данъ око 13 ока раане, по врѣдности сѣна опредѣлѣне, т. е.

Сѣна . . . . . 4 оке чини 4 оке;

Овса . . . . . 4 „ = 8 ока;

Сламане сѣчке . . . 2 „ = 1 оку;

свега дакле 13 ока; ерѣ се узима да една ока овса толико врѣди, као двѣ оке сѣна, и двѣ оке сламе као една ока сѣна. Садѣ ако даешѣ манѣ овса, а ты морашѣ дати више сѣна; ако дашѣ више сѣна, може шѣ дати манѣ овса. При тежимѣ радовима треба врѣдность раане умножити на 14 и 15 ока.

П. 1410. Зарѣ се не може и друго жито коньма давати, но само овасѣ?

О. Главна е раана коньма овасѣ, али се може давати и ечамѣ, крупникѣ, ражѣ и елда, а у тежимѣ радовима и кукурузѣ; но овасѣ се дае зато, што е најевтинѣи и најздрави за конѣ, и што одѣ нѣга не дебляю тако конѣи као одѣ ечма или кукуруза.

П. 1411. Шта се може мѣсто сѣна коньма давати?

О. Може се давати луцерна, ешпарзетта и мѣшавица т. е. овасѣ сѣ дивльимѣ грашцемѣ, кое е веома снажна циѣа. Са лу-

цѣрномъ и ешпарзеттомъ може се повише сламе мѣшати.

П. 1412. Коя е пића коньма шкодљива и зашто?

О. Шкодљива е пића коньма:

а) буђаво и покойно сѣно, или буђава слама;

б) буђавъ и задаянъ овасъ; еръ одъ тога оће да увате коньи сипню.

Б) Приготовленъ раане.

П. 1413. При обичномъ рааненю коня са сѣномъ и овсомъ на што треба пазити?

О. При обичномъ рааненю коня са сѣномъ и овсомъ пази да прашину и сваку нечистоћу изъ сѣна изтресешъ пре него што сѣно коньма положишъ, и да зобъ прорешеташъ и одъ сваке нечистоће отребишъ.

П. 1414. Како се дав најпробитачнѣ зобъ коьма?

О. Најпробитачнѣ дае се коньма зобъ када се зобъ съ равномъ части сѣчке помѣша, водомъ мало покваси и тако у яслама дае. У најновія врѣмена даю коньма ярму овсену помѣшану са сламномъ сѣчкомъ и сланомъ водомъ поквашену. Кадъ се овако коньи наеду, даде имъ се мало сѣна текъ да се забавляю.

**В) Поредакъ и врѣме рааненя
коня.**

П. 1415. Колико пута на данъ треба конѣ раанити?

О. У цѣлой Европи правилно три пута на данъ раане конѣ, уютру, у подне и у вече, а у насъ и у Турской само два пута, и то уютромъ и вечеромъ.

П. 1416. Но или еданъ, или другій начинъ рааненя избрао, колико е врѣмена за рааненѣ нужно?

О. Подай свакадъ читавъ саатъ коню врѣмена да се нараани, и осимъ тога подай му полъ саата и читавъ саатъ на одморъ, а када га не терашъ, мира.

П. 1417. Како се има давати коньма свакидашня опредѣлена раана?

О. Ону раану, што си опредѣлио коню на данъ да дашъ, подѣли на више порція, па ове подай уредно и поредачно. Погрѣшно чине они, кои помного у еданъ ма' коньма полагају, или кои полагају на ново, а коньки нису ни пре тога положено имъ сѣно поѣли.

П. 1418. Шта примѣћавашъ за ясле?

О. Примѣћавамъ то, да ясле свакадъ пре свакогъ рааненя очистишъ, и ваобште кошару одъ паучине и прашине и кокошию чисто да држишъ.

П. 1419. Кадъ треба конѣ поити?

О. При свакомъ рааненю треба іѣ поити. Послѣ раада или кадъ се конѣи угрѣю и уморе треба поенѣ изоставити, и текъ іѣ можешъ поити пошто су се одморили, одъ зноя осушили и найпре нѣшто сѣна єли.

П. 1420. Каква є вода за поенѣ коня добра?

О. За поенѣ коня найболя є чиста текућа вода, или лака али не ладна бунарска вода. Одвећъ ладна, оштра вода, на кою конѣи нису научени, шкоди имъ у толико више, у колико имъ є топліє тѣло при поеню. Зато кадгодъ морашъ поити конѣ у путу, изванъ твога газдинства, буди предосторожанъ при поеню коня.

П. 1421. Каква се кошара или конюшница изискує за конѣ?

О. Старай се да имашъ такову кошару, коя лѣти неће бити претопла и загушна, а зими преладна; кошара мора бити видна, чиста. У кошари, гдѣ пробіа вѣтаръ найвише страдаю конѣи.

П. 1422. У смотреню простираня подъ конѣ и чишћеня кошара шта се има примѣтити?

О. Конюшницу свакій данъ треба чистити и балѣгу износити, простирачъ диза-

ти, и чистый подъ ясле турати, а укаляный износити. Добра простирка особито приноси, да уморни коньи одпочину, те да изгубльну снагу повратити могу.

П. 1423. Кады треба конь тимарити?

О. Конь ютромъ и вечеромъ тимари уредно. Конь добро отимаренъ половину в нараньнъ. Послѣ свакогъ зноя протрляй конь сламомъ или сѣномъ или вѣчетомъ.

П. 1424. В ли добро лѣти конь купати?

О. Опрати конь или купати преко лѣта у рѣки много приноси чистоѣи и здравлю. Ждрѣбне кобиле или коє ждрѣбадь доє не натеруй у студену воду, ерѣ имъ може трбу и виме заладнити. И уморне и зноявне конь не пери ладномъ водомъ, нити ий у томъ станю у воду ради купаня нагони, ерѣ се могу у ногама уватити.

П. 1425. Уморне и зноявне конь треба ли одма одседлати или съ ньи амове скидати?

О. Съ уморны и зноявны коня нити седло нити амове одма скидай, но ий добро провадай докѣ се не осуше, па ий покри и у кошару уведи.

П. 1426. Шта се ваобште изискує къ уредномъ држаню коня?

О. Къ уредномъ држаню коня изискує се, да съ ньима при рааненю, тимареню, я-

шеню и тераню свакадъ благо и штедно поступашъ, ерь то много приноси къ ньіовомъ напредованю. Особито штедно поступиай съ младымъ коньма, када зубе меняю. Особито шкоди коньма, када неразумный гадъ брзымъ тркомъ ознои конѣ, па ій послѣ у заборавъ остави предъ меаномъ да дрежде. Овымъ се начиномъ поставля темель неизлѣчимымъ болѣстима, а често и самой смрти. Тако исто шкоди коньма великій тереть, када узъ брдо безъ разсужденя кочіяша мораю да вуку.

П. 1427. Треба ли коньма соли давати?

О. Коньи не изискую соли тако као говеда и овце; али опеть добро имъ є погдѣкадъ соли давати, ерь и со много къ здравлю приноси. На єднога коня рачуна се на годину 3—4 оке соли.

П. 1428. Шта се има примѣтити у смотреню равнообразногъ употребленя коня?

О. Када конѣ свакадъ равнообразно држишъ и раанишъ а тако исто и на радове употреблявашъ, одржаћешъ ій здраве на дуже врѣмена. Зато немой конѣ нѣкій путъ преко мѣре на радъ усилявати, а другій путъ подуже ій у кошари безъ свакогъ употреблѣня оставити. И кадъ немашъ посла, подай коньма прилику да се баръ проѣу, ерь много стаянѣ коня у кошари нити є добро за ньіову наравъ ни за здравлѣ.

П. 1429. Шта се има примѣтити у смотреню подкиваня коня?

О. Къ одржаню здравля и дужегъ употреблѣня коня много приноси и подкиванѣ. Кои не пази на копиту своѣга коня, може пре врѣмена дочекати да конь неупотребителнымъ постане. Къ неги копита изискуе се особито чиста кошара, дакле мѣсто, гдѣ конь стоѣ мора быти чисто. Кадъ тимаришь коня, опери му и копиту и погдѣкадъ катраномъ ю намажи.

Држанѣ коня на паши.

П. 1430. Да ли ѣ болѣ конѣ у кошари подизати или на паши?

О. Подизати конѣ у кошари може и мора онай, кои нема довольне паше за конѣ, и онѣ ѣ овымъ подизанѣмъ добыти добре конѣ, но троме и тежке. Много ѣ евтине подизати конѣ на паши.

П. 1431. Има ли осимъ евтине ѣошть какве ползе одъ подизаня коня на паши?

О. Коньи, кои се на паши подижу, добываю дуготраюѣ и тврде копите, буду снажни, яки, ерѣ се науче на сваку погоду врѣмена.

П. 1432. Каква се паша за ергелу изискуе.

0. За ергелу и ваобште паша за конѣ мора быти слѣдуюћи' свойства:

1) Паша мора быти више сува но влажна;

2) Паша да нїє дивлячна, но питома, съ питателномъ и снажномъ травомъ, по већой части дѣтелиномъ снабдѣвена;

3) На паши да се не налазе отровне и шkodливe траве.

4) На самой паши или сасвимъ у близу да се налази здрава и чиста вода за сходно поило.

5) Одъ препеке сунчане, као и одъ кише и суровогъ врѣмена мора ергела имати подъ грмовима или настрѣшницама заклона.

6) Подводна и влажна мѣста треба съ ергеломъ избѣгавати; она истина на оваковимъ мѣстима налази више раане, али овде ергела бива слабїя и мекша; кое одъ влаге, кое одъ испаренїя добыва ергела лако недостатке у ногама и друге унутрашнїѣ болѣсти.

О В Ц О В О Д С Т В О

или

Подизанъ и држанъ оваца.

У В О Д Ъ.

Любезный землѣдѣлче! Овца е у насъ у нашемъ землѣдѣлскомъ газдинству готово полезнѣя одъ говеда; а кадъ бы се уредно држала, могла бы іоштъ полезнѣя быти. Полза, кою одъ оваца имашъ, толика е, да ій свакій землѣдѣлацъ, кои е и найманъ могућанъ, држати мора. Ту е вуна, месо, лой, млѣко, каймакъ, масло, сиръ, па напослѣку и сама црева за употреблѣнѣ. Истина, вуна е наши оваца проста и мале врѣдности, али по нашимъ околностима мы се іоштъ са овымъ соемъ оваца за нѣко врѣме задовольити морамо, еръ мы желимо за домаћу потребу имати просту вуну; желимо имати добра меса и смока, а то бы намъ одъ свилоруны оваца оскудѣвало. У насъ е главна потреба смокъ и проста вуна, а кои држе свилоруне овце, у нѣи е главна добить вуна, па да бы имали болю вуну, таню и гушћу, они овце не музу и тако одъ оваца немаю смока. Я вамъ садъ не-

Ћу препоручивати, да запатите свилоруне овце, али могу вамъ достойно савѣтовати, да ваше овце болѣ држите и овај простый сој да поболшате, како ћете већу добить одъ оваца имати. Што е крупнїя овца, и што е лѣпша вуна на ньой, то она има болю цѣну. У насъ су кривовирске овце као најболѣ познате, едно што су крупнїе одъ други, а друго што е нїина вуна тая и лѣпша одъ други. И ты любезный мой! можешъ имати іоштъ лѣпши оваца одъ кривовирски и можешъ твой сада постовїй сој оваца поболшати, ако поступао будешъ съ нїима онако, као што ти се овдѣ савѣтуе.

Совни оваца.

Проста овца.

П. 1433. Коя су свойства наше просте овце?

О. Наша проста овца 24—30 палаца висока, $3\frac{1}{2}$ стопе дугачка, съ роговима и безъ рогова, има вуну сасвимъ просту, коя се текъ за ћебета и за сукно и едва съ изборомъ за најпростїю чою употребити може. Вуна іой е по мѣстнымъ околностима и по неги како у смотреню количества тако и у смотреню чачества разне доброте. Овога соя овце могу се добро угоити и имаю добро месо. Безъ кошаре зими и

лѣти у полю живећи оне су тако отврднуле да сваку непогоду врѣмена поднети могу.

П. 1434. Коя вуна има већу врѣдностъ: руда или дуговласна?

О. Руда вуна боля е за фабрикантске радове, и зато се она болѣ продае.

Меринска свилоруна овца.

П. 1435. Каква е свилоруна овца?

О. Свилоруна овца меринска мало е маня одъ наши прости оваца, има одвећъ танку и меку, више кратку но дугачку и ситно коврцасту вуну, коя се по качеству за најотличниѣ чов употреблюе, и зато се скупо продае. Свилоруна овца е на зими и ладномъ врѣмену слаба, па зато, кои оће да ю држи, мора знаня и искуства у поступању съ нѣоме имати.

П. 1436. Има ли више соева свилорунны оваца?

О. Има главна два племена свилорунны оваца; *негретти* и *ескуријалъ*, а одъ овы произишли су разны совни негомъ и употреблѣнѣмъ овнова за поболшанѣ прости оваца.

П. 1437. Бы ли за насъ пробитачно было свилоруне овце држати и зашто?

О. Мы, по положенію нашегъ отечества, немамо прилике, да наше землѣдѣлске производе у великомъ количеству изъ землѣ продаемо, дакле за насъ бы пробитачно было, запатити и држати свилоруне

овце, што бы добромъ пиномъ овце раанити и тако вуну скуплѣ продавати могли.

П. 1438. Кадъ бы ты хотео свилору не овце запатити, каква бы твоя тежня быти морала?

О. Моя бы тежня быти морала да постигнемъ држанѣмъ свилоруны оваца опредѣлѣну цѣль, т. е. да производимъ одъ мои оваца найтаню и найкраснѣю вуну оны свойства, како ю фабриканти имати желе.

П. 1439. Заръ има вуне мерински оваца разны свойства?

О. Има вуне мерински оваца разны свойства, коя землѣдѣлскій газда држеѣи овакове овце добро познавати мора:

1) *Кита* или *гомилица* зове се скупъ више длака у едну веѣу или маню киту саставлѣный, и ова е кита затубаста и шиляста. Правы мерински оваца длака треба одоздо до вр'а да има еднаку дебљину, коврцавость и мекоту, па на површини руна да е затубаста и кругляста. Ошиляста е кита вуне, кадъ е вуна шуляста, дакле кадъ су ките до коже дебеле а по површини руна ошилясте, а то е погрѣшно. Затубастый видъ овы кѣткѣй свакѣй фабрикантъ тражи, па ма каква вуна была.

2) *Дужина* или *краткость* вуне. Дужина е вуне по различности мерински оваца, као и по неги и раани разна, и износи одъ

1 до 4 палца и више. Дуговунасте овце даю више вуне.

3) *Многорунность* е едно одъ најотлични свойства. Подъ овимъ именовъ разумѣвамо густо станѣ вуне по цѣломъ тѣлу овце. Носаве овце по трбуву мало вуне даю.

4) *Гладка* зове се вуна, кадъ е она коврцаста, па се ови коврцићи равни указую, те тако правый степенъ доброте показую.

5) *Замршена* вуна зове се, када се поедине длаке изъ едне китке у другу изпрекрштаю и заплету. Замршена е вуна најфаинія; али будући се у фабрикама тежко израђуе, слабе е врѣдности.

6) *Дебела* или *мастна* вуна особено е свойство мерински оваца, за кое фабриканти данасъ не маре.

7) *Сува* вуна зове се, коя ние мастна но више оштра, а и ову не желе фабриканти имати.

8) *Танкостъ* или *финоћа* вуне есте свойство, кое се највише тражи. Што е таня вуна, то се скуплѣ плаћа.

9) *Мекостъ* мора свака добра вуна у извѣстномъ степену имати.

10) *Разтегљивостъ* е важно свойство вуне; еръ што се више протегнути дае вуна, то се танѣ прести и болѣ упредати дае

11) *Боя* вуне оће да се промѣне одъ кише коя у руно продр е. Добра, фина вуна

свакадъ е више бѣла и има сѣйность као свила, одвећъ коврцаста и замршена вуна по већој части жућкаста е. Поглавито е свойство сѣйность. Одъ болешљивы оваца вуна е тавна и слаба.

12) *Јасно образована и заплетена вуна.* Прва зове се она, која се одозго до коже чисто и јасно на китке дѣли и само се при кожи лабаво држи. Ова се вуна сматра као знакъ савршеногъ облагорођења. Заплетена или *ћечета*ста вуна зове се она, гдѣ е руно при кожи овце тако обрастло, да е ћечету подобно. Овакова вуна сматра се као почетакъ облагорођаваня.

13) *Сметанѣ* вуне сматра се, као велика порочность. Овца може сметнути вуну или одъ болѣсти или одъ неуредне раане.

14) *Утврђена* вуна зове се која тврдо стои у кожи, а одоздо нова вуна удари, па се са ономъ старомъ утврђеномъ стврдне као ћече. Овакова вуна долази одъ болѣсти овце, гдѣ вуна дуже врѣмена нѣе добыла изъ тѣла питателногъ сока.

15) *Бодљикаста* вуна зове се оштра, ошиляста, која изподъ кратке танке вуне пробія, те и ова съ тиме постае погрѣшномъ. Но јоштъ е погрѣшнѣја она вуна, у којој се налази псећѣ длака, те ове свако предиво руже.

16) *Бурунѣукъ* вуна изгледа на овцама као бурунѣукъ, и показуе се на извѣстнимъ

овцама отличнога соя, као да є руно најотличніє. Вуна є ова веома танка, и оваково руно тежи єдва полъ оке. Овце, коє овакову вуну имаю одвећъ су нѣжне и слабе, па имъ свака непогода врѣмена шкоди.

17) *Чешляста* вуна зове се танка чиста као очешляна. Овакова вуна најотличніи мерински оваца одъ 4—6 палаца дугачка є, чиста и дуго траюћа у предиву.

Овца по роду и старости.

П. 1440. Шта є у стаду оваца најпоглавитіє?

О. У стаду оваца најпоглавитія є стварь *ованъ*, кои се за приплодъ употреблює одъ свршетка друге и почетка треће године свое.

П. 1441. Шта є овца?

О. *Овца* зове се женскога рода животиња, која се приплода ради држи. Одъ друге године свое па докле се за приплодъ употреблюю подъ овимъ именовъ разумѣвамо овце матере или маторе.

П. 1442. Шта є *шкопацъ*?

О. *Шкопацъ* зове се уяловлѣнъ ованъ. Шкопце обично држе у оддвожномъ стаду зато, што є њина вуна најфайнїя.

П. 1443. Како се дѣли стадо?

О. Стадо оваца дѣли се на стадо *яганяца*, кадъ се одъ оваца одлуче; стадо ова-

ца т. е. матерій или маторы; стадо яловня-
ка или шкопаца, у коме се налазе шкопци
и за приплодъ неупотребляеме мужкогъ и
женскогъ рода животинъ, и стадо отребака,
у коме се налазе оне овце, кое су или збогъ
старости или збогъ каквы погрѣшака изту-
рене овце и само се држе да се угое ради
продае.

П. 1444. Како се може старость ова-
ца познати?

О. По зубима може се старость ова-
ца разсудити и познати.

П. 1445. Колико зуба има овца?

О. У горњой вилицы овца нема зуба,
и кадъ дође на свѣтъ има у долњой вили-
цы 20 кутняка и 8 ошилисты млѣчны или
псеѣи зубава.

П. 1446. Када се у овце мѣняю зуби,
и како се може старость по томе познати?

О. У другой години губи овца срѣдня
два ошиляста зуба, и добыва на мѣсто овы
два широка зуба и онда се зове *двозуба*.

У трећой години губи слѣдуюћа два о-
шиляста зуба, и опетъ добыва мѣсто овы
два нова широка зуба, и онда се зове *че-
творозуба*.

Тако далѣ губи овца четврте године
слѣдуюћа и пете године послѣдня ошиля-

ста зуба, и зове се *шестозуба* и на послѣд-
ку *осмозуба*.

У шестой години іоштѣ су зуби пра-
вилно бѣли и равны, само су мало дужи.

У седмой години зуби су изрѣзани, и
десни примѣтително уступаю.

У осмой години зуби мало пожуте и
већѣ парчадѣ одѣ зуба опадаю.

У деветой години обично опадаю сре-
дня четири зуба и овца бива слабія.

У десетой години губи овца све зубе,
премда има примѣра да овца и у овимъ го-
динама іоштѣ све зубе има.

П. 1447. Докле се могу овце за при-
плодѣ употреблявати?

О. Овце могу се за приплодѣ употре-
блявати докѣ имаю зуба, а како видишѣ да
е коя крезуба, треба ю изтурити, угоити и
продати.

П. 1448. Да ли меринске овце могу
дуже живити одѣ просты оваца?

О. Меринске овце могу дуже траити и
живити одѣ просты оваца.

Приплоћенѣ оваца.

П. 1449. Каква свойства мора имати
она стока, коя се ради приплода држи?

О. Стока, коя се ради приплода држи, мора имати слѣдуюћа свойства:

1) Поглавито е свойство стасъ, здравль и качество вуне;

2) Ради приплода опредѣльна стока мора бити доброга кроя, яка, кошчата, весела, а меринске овце поглавито мораю имати боре по кожи, и исподъ врата висећу марамицу;

3) Широко репъ принадлежи такођеръ къ поглавитымъ свойствама.

П. 1450. Каква свойства мора имати ованъ?

О. Ованъ мора имати слѣдуюћа свойства:

1) Онъ мора бити младъ, лѣпъ, угледанъ;

2) Мора имати вуну правилны и цѣли сходны свойства;

3) Кожа изподъ руна мора свуда еднаке бое првенкасте бити;

4) Ованъ мора бити широко, дугачакъ; мора имати широко, округло чело, велике округле и веселе очи, правъ и кратакъ носъ;

5) Онъ мора бити широки плећа, крупны костію, и дебелогъ врата;

6) Ходъ мора имати гордъ, юначанъ и опеть благъ.

П. 1451. Каква свойства мора имати овца?

О. Овца мора имати

1) Више дуго но кратко али широко тѣло;

2) Ноге не одвећъ кратке;

3) Вратъ дугачакъ и подебео;

4) Очи веселе, црвенкасте и сѣйне;

5) Виме повелико и млѣчно;

6) Ребра округла и пуна;

7) Крста широка и яка;

8) Руно меко, бѣло и одъ єдне бое, особито око врата и по трбуву.

П. 1452. Шта се кодъ оваца сматра као знакъ доброгъ здравля и отличне вуне?

О. Црвенкаста боя свагда є кодъ оваца знакъ доброгъ здравля и отличне вуне, као што су црвенкасте жиле у очима поглавитый знакъ здравля. Осимъ тога кодъ здравы оваца вуна се држи, а кодъ слабы лако се извлочи и сама смеће.

П. 1453. Може ли се на яганьцима познати будућа врѣдностъ овце и по чему?

О. Већъ на ягнѣту по нѣговой вуни можешъ познати будућу врѣдностъ овце. На ягнѣту меринскомъ, кадъ дође на свѣтъ, указує се вуна поглавито одъ два вида, или сасвимъ кратка, руда, коврцаста, или дугуля-

ста, мека као паперѣ, и ова се дугуляста вуна послѣ замѣне рудомѣ. Яганьци съ дугомѣ вуномѣ, кадѣ одрасту, правилно немаю найсавршенію вуну.

Што се мали коврцици правленіе на кожи малога ягнѣта указую, утолико више обећава таково ягнѣ отлѣчность вуне. Што су коврцици већи и неравни, у толико се више надати можешѣ да ће вуна густа али ординарїя быти.

Што се више бора на кожи ягнѣной налази, у толико се више надати можешѣ доброты вуне.

Посава ягнядѣ са угнутимѣ челомѣ не одговараю доцнїе ожиданію премда отлѣчнуну вуну имаю.

П. 1454. Кадѣ се могу яганьци стрићи?

О. Яганьци, кои се ягнѣ пре Божића, могу се на идуће пролѣто стрићи кадѣ се и овце стрижу; но яганьце, кои се после Божића ягнѣ, не стрижи пре светога Иліе.

П. 1455. Да ли добро чине они, кои яганьце никако не стрижу?

О. Они грѣше, ерѣ прво губе найболу вуну ярину, а друго нестриженѣмѣ причине, да вуна и слѣдуюће године не бива добра за предиво.

П. 1456. Бы ли се могло цѣло стадо просты оваца облагородити, да приплодъ свилорунъ постане?

О. Можешъ цѣло стадо просты оваца облагородити, да приплодъ свилорунъ постане, када пустишъ свилоруне овнове у стадо, но тако, да за више година свилоруне овнове купуешъ и међу овце пушташъ а одъ свога домазлука, докъ се не усавршенствуе, никако овнове да не употреблявашъ, еръ ће облагорођенъ похрѣати.

П. 1457. Шта треба у виду имати при купованю овнова за поболшанъ стада?

О. При купованю овнова ради поболшаня и облагорођеня стада, пази добро шта купуешъ: испытай дакле

1) Какво е стадо онога газде, одъ кога овнове купити намѣравашъ;

2) Да ли се приплодъ истога газде измеће постоянно ва овна;

И по томе купи овнове исты отличны свойства. Еръ у коме се стаду постоянно измеће приплодъ на овна, то е најотличнѣе свойство. Онай ованъ, кои има руно оне исте отличности, као што му е имао прамдеда, одъ велике е врѣдности и за приплодъ е съ отличіемъ способанъ.

П. 1458. Па како ће се то знати у едномъ стаду каквогъ є кои ованъ порекла?

О. То се у свакомъ уредномъ овцоводству зна, гдѣ се бѣлежке воде о пореклу и качеству вуне. У свакоме овцоводству има нѣколико фамилія, кое наслѣдственно добра свойства преносе на приплодъ. Изъ таковы фамилія избирай свакадъ овна.

П. 1459. Како се могу бѣлежке водити о цѣломъ великомъ стаду оваца?

О. Добаръ газда, кои овцоводство уредно држи, онъ познає и бѣлежи сваку овцу по пореклу и по добротѣ вуне; ерѣ када не бы то чинію, како бы могао недостатке овце са савршенствомъ овна попунити; дакле онъ мора умети овце по вуни оцѣнити.

А да бы у станю было сваку овцу познати, онъ ю роваши или обелѣжи, а то бива

1) Када се свакой овци навратъ веже мала таблица одъ дрвета или одъ тенеѣке на којой се налази брой; или се

2) Удараю у уши особеномъ машиномъ точке по реду или бровѣи. Овакова машина има у насъ у Топчидеру; или

3) Съ разнымъ урѣзотинама у уву т. е. извѣстнымъ ровашенѣмъ удараю се белѣге.

П. 1460. Треба ли овнове међу овцама или особено држати?

О. Овнове свакадъ особено држи.

П. 1461. Кадъ се овце мрчу онда баремъ треба овнове у овце пустити?

О. Ради приплода могу се овнови пуштати и изъ руке на оне овце, које се мрчу, а могу се и овнови у то врѣме, докъ се овце мрчу, у овце пустити. Првымъ начиномъ оће се цѣль да постигне, да само одређеный ованъ на опредѣлѣну овцу скочи, како бы приплодъ онаковы свойства изпао, као што е газди потребанъ.

П. 1462. Кои е начинъ больй?

О. При уредномъ овцоводству мерински оваца првый е начинъ больй, еръ се само тако може постићи цѣль да се вуна изравна. Или гдѣ се банъ не бы могло то упражнявати, да се ованъ изъ руке пушта, могло бы се цѣло стадо по качеству вуне на више разреда подѣлити, па у те разреде по потреби и жельи наменѣны качества овнови пуштати.

П. 1463. Колико се оваца на еднога овна може рачунати?

О. При пуштаню овнова у овце рачунай 40 до 50 оваца на еднога овна.

П. 1464. Колико врѣмена остаю овнови међу овцама?

О. Обично 6 до 8 недѣля остаю овнови међу овцама.

П. 1465. Кадъ се починю овце мркати?

О. Овца обично у дванаестомъ мѣсецу свога узраста оће да се мрче, а по обстоятелствама текъ у двадесетъ првомъ мѣсецу, и ово е најсходниѣ доба за пуштанѣ овна.

П. 1466. А када се може ованъ међу овце пуштати, т. е. одъ какове старости?

О. И ованъ може се у двадесетъ првомъ мѣсецу свога узраста међу овце пуштати, али онда му треба само 10—15 оваца ради приплода опредѣлити.

Када се млади овнови при пуштаню много не усиљаваю, больій приплодъ изпада.

У осталомъ по правилу држи се, да овнове одъ 2¹/₂ до 3 године старе треба међу овце пуштати.

П. 1467. Како треба овце држати пре него ће се ягнѣвити?

О. Овце треба добро држати и добро, али не преко мѣре раанити на 6—8 недѣля пре него ће се оягнѣвити, еръ су онда већъ яганъци у трбуву велички, па овце потребу и за себе и за яганъце раане.

Кои оће да има добре овце, добру ягнядъ, и поредъ тога повише вуне, тай да

нежали овцама на два мѣсеца предъ ягнѣнѣ и толико послѣ ягнѣня добру пићу, па помало и ярме или трица давати, па ће већу ползу имати. Кои више уложи, више ће и добyti, а кои не улаже нека се добyti и венада.

Ягнѣнѣ и подизанѣ яганяца.

П. 1468. Колико носи овца?

О. Овца носи 20 недѣля и 10 дана или . 150—152 дана.

П. 1469. Кадѣ се ягнѣ овце?

О. У насѣ прости овце ягнѣ се обично о младенцима у пролѣто; но овце се могу ягнѣти у разна врѣмена, као што цѣль овководства изискуе. Обично држе се два рока ягнѣня, или у есенѣ о Ваведенію, или у пролѣто о младенцима, које наравно зависи одѣ врѣмена када су овнови међу овце пуштани.

У првомѣ случаю, када се овце у есенѣ ягнѣ, зове се *рано*, а у другомѣ *поздно* ягнѣнѣ.

П. 1470. Ё ли болѣ рано одѣ позднога ягнѣня?

О. То зависи одѣ околности газдинства, одѣ цѣли овководства и окружаваюћи га околности. Оба ова ягнѣня имаю своя свойствена преимущества; но ваобште могло

бы се готово са извѣстноу казати, да е свакадъ рано ягнѣнѣ болѣ, гдѣ има довольно пиће за овце.

П. 1471. Коя су преимуществва и недостатци раногъ ягнѣня?

О. Преимувства раногъ ягнѣня есу слѣдуюћа:

1) Овце се подъ есень, кое на отави, кое на стрнѣики угое и тако угоене више снаге имаю, дакле се лакше ягнѣ и лакше могу свою ягнядъ дойти;

2) Овце преко зиме добываю по већой части суву пићу, дакле одъ такове пиће добываю и болѣ млѣко за яганьце;

3) Яганьци до пролѣта одячаю и кадъ изићу на траву не добываю проливъ, кое обично бива кодъ яганяца па и кодъ оваца, кое се у пролѣто т. е. поздно ягнѣ; а проливъ слаби и ягнѣ и овцу.

4) Яганьци се преко зиме могу скуплѣ продати но у пролѣто, ако се газдинство близу велики вароша налази; а и млѣко зими има већу врѣдностъ но преко лѣта.

Недостатци пакъ раногъ ягнѣня есу слѣдуюћи:

1) Што газда мора имати у преправности добре и снажне пиће, како ће моћи и овце добро иззимити и яганьце израанити;

2) Ако овце недобываю преко зиме добру и снажну пићу, па не изиђу снажне изъ зиме, не ће се на пролѣто мркати; дакле мора газда на свакиј начинъ рачунати да на пролѣто ярму овцама дае.

3) Што за рано ягнѣнѣ мора имати газда добре и топле кошаре, врѣ бы му иначе яганъчићи поскапали.

П. 1472. Коя су преимућства и недостатци поздногъ ягнѣня?

О. Преимућства поздногъ ягнѣня есу слѣдуюћа:

1) Што ягнѣнѣ, ако се добро устрои, онда изпада, када овце излазе на зѣлену пашу, а одъ ове добываю довольно млѣка за ягнядь;

2) Што се овце могу преко зиме задовольити съ лошціомъ пићомъ и лошціомъ кошаромъ, а просте овце не потребую никакве кошаре.

3) Што подъ есень овце, када имъ природно врѣме мрканя долази, непотребую ярме, врѣ су по себи снажне и дебеле да имъ се овај нагонъ мрканя появи.

Недостатци поздногъ ягнѣня, есу слѣдуюћи:

1) Што овце слабе изишавше изъ зиме, тяжело се ягнѣ, и ако іоніть не удари

трава у врѣме ягнѣня, оне неће сѣна да е-
ду, па тако се има муке съ нѣима, и отуда
многе скапаваю;

2) Што яганьци па и овце у пролѣто
одъ зѣлене траве проливъ добываю, па одъ
тога слабе и скапаваю.

3) Што ягнѣ у младости добываюћи
слабо или одвећъ танко млѣко, слабо на-
предуе и закржляви.

П. 1473. Кои су знаци показуюћи да
ће се овца скоро да оягнѣи?

О. Знаци показуюћи да ће се овца ско-
ро оягнѣити есу слѣдуюћи:

1) Виме набрекне и напуни се млѣкомъ;

2) Трбу' овце спусти се и слабине у-
падну;

3) Овца постае немирна, часъ лѣже,
часъ устае и тражи себи мирно мѣсто, и

4) Кадъ изъ рађаюћи частій тече ба-
лава течность, слѣдуе ягнѣнѣ.

П. 1474. Шта треба чинити съ ягнѣ-
томъ, кадъ се оягнѣи?

О. Ягнѣ треба положити предъ ма-
терь, да га олиже и тако матерь и ягнѣ
нѣко врѣме оставити на миру.

П. 1475. Шта треба послѣ тога съ ма-
теромъ и съ ягнѣтомъ радити?

О. Послѣ тога узми матеръ и ягнѣ и држи оддвоєно у маломъ котару за нѣколико дана, докле мати свое ягнѣ не прилюби и на доєнѣ се не научи. Ово є особено кодъ мерински оваца нужно чинити, єрѣ се оне тяжело приволѣваю на доєнѣ. За то врѣме, докѣ се мати съ ягнѣтомъ у оддвоєномъ котару налази, мора овчарѣ често овцу надгледати, добро раанити и настоявати, да ягнѣ 4—5 пута на данѣ сиса.

П. 1476. Ако бы ягнѣ слабо было, да не бы могло сисати, шта треба чинити?

О. Ако бы ягнѣ слабо было, па не бы могло сисати, подметни ягнѣ подѣ овцу, отвори му уста и поставивши му сису у уста измузай млѣка колико му є потребно. — Ваобште прво млѣко треба яганьци да посисаю, єрѣ є то за њино здравлѣ потребно.

П. 1477. Є ли добро овцу поити одма послѣ ягнѣня?

О. На то особито пази, да се овца на скоро послѣ ягнѣня на поило не тера, а нарочито да студене воде не пїє; не пой овцу никако докѣ послѣ ягнѣня постельница изъ нѣ не изиђе, а она у добромъ станю овце послѣ ягнѣня на скоро слѣдує.

П. 1478. Но ако постельница не бы на скоро изишла, има ли томе каква лѣка?

О. Ако постельица на скоро не бы изъ овце изишла, узми квасца лебногъ и разтвори у млакой води, и подай овци млако да пие.

П. 1479. Кадъ се овца на свое ягнѣ навикне, оће ли она и далѣ одъ други оваца оддвоена са своимъ ягнѣтомъ остати?

О. Неће. Болѣ е послѣ 2—3 недѣлѣ яганьце за себе у оддвоеномъ оддѣленію држати, а овце матере за себе, и само ютромъ и вечеромъ яганьце изпуштати къ материма на полъ саата да се насисаю, и то пре него се овцама положи, па онда се опетъ оддвоє яганьци а матере остаю саме.

П. 1480. Треба ли яганьцима полагаати?

О. Яганьцима у нѣиномъ оддѣленію положи найболю пићу. Нѣина раана поредъ матернѣгъ млѣка може се састаяти изъ овсене ярме, дѣтелине, ешпарзетте и листна тогъ сѣна, на кою ће се они за нѣколико дана навикнути. Што годъ имъ полажешъ, не полажи помного у еданъ путъ, но помало а почешѣ.

П. 1481. Треба ли яганьцима соли давати?

О. Яганьцима другій или треіій данъ помало соли подаи, или имъ остави крупичу да лижу.

П. 1482. Шта е добро яганьцима давати, да непате одъ гльиста?

О. Да яганьци не бы патели одъ гльиста подаи имъ утуцаногъ бѣлогъ лука съ трицама посолѣнымъ.

П. 1483. Оѣшъ ли яганьце повти?

О. Докле сисаю нећу ій повти; но у случаю кадъ бы овцама устукнуло млѣко, даваћу имъ свакадъ послѣ сѣна у млакой води житко размуѣеногъ ечменогъ брашна.

П. 1484. Какву раану мора добывати овца докъ ягнѣ дои?

О. Будући да ягнѣ ради савршеногъ развитка свога тѣла найманѣ три мѣсеца сисати мора, то морашъ за ово врѣме и овцу съ добромъ и снажномъ пиѣомъ раанити, како бы у станю была своме ягнѣту довольно млѣка добывати, а да сама при томе не измршави.

П. 1485. Бы ли полезно было пустити яганьце да дуже сисаю?

О. Више одъ четири мѣсеца не бы полезно было пустити яганьце да сисаю, ерѣ бы имъ матере ослабиле.

П. 1486. Кадъ се яганьци предъ Божићъ ягнѣ, то ће изпасти врѣме да се одлуче на пролѣто, кадъ и трава удари, оѣли се онда яганьци на траву изтеривати и како?

О. При оваковомъ раномъ ягнѣню изпада врѣме да се яганьци одлуче у пролѣто, али онда іоштѣ нема доволно траве за нѣи, и трава е одвећъ млада, коя бы имъ могла проливъ проузроковати, онда у такомъ случаю задржи ягнядь іоштѣ нѣко врѣме у кошари и раани іѣ наибольшимъ сѣномъ и ярмомъ, па кадъ трава одяча, онда іѣ пуштай на пашу. Али и онда оће да прође нѣколико дана, докѣ се яганьци на пашу навикну, зато ты имъ ютромъ и вечеромъ за нѣко врѣме доброгъ и сувогъ сѣна полажи.

П. 1487. При одлученю яганяца на сувой пиѣи треба ли яганьце поити?

О. При одлученю яганяца на сувой пиѣи, старай се да яганьци доволно воде добываю.

П. 1488. Но ако іоштѣ не бы врѣме было да се яганьци одлуче, а было бы паше доволно за овце у пролѣто, оће ли полезно бити и яганьце съ овцама на пашу пуштати?

О. У такомъ случаю могу се и яганьци съ овцама на пашу пуштати на пріятномъ врѣмену, али на студеномъ вѣтру и влажномъ врѣмену не пуштай яганьце на пашу; пре свега ладна киша и лаужа найвише имъ шкоди.

П. 1489. Каква паша мора бити за одлучене яганьце?

О. Паша за одлучене яганьце мора бити снажна, ерѣ ће иначе порѣати. А гдѣ нема добре паше, ту морашѣ съ ярмомѣ у помоћ притицати, ако желишѣ отличну ягнядѣ да подигнешѣ.

П. 1490. Какво поглавито правило треба наблюдавати, кадѣ се яганьци одлуче?

О. Кадѣ яганьце одѣ свои матерій одлучишѣ, поглавито правило нека ти буде, да яганьце и на паши и у кошари поудалѣно одѣ оваца држишѣ, како се не бы нѣино блеянѣ чуло, ерѣ бы то проузроковало и кодѣ яганяца и кодѣ оваца велико чезненѣ.

П. 1491. Кадѣ се могу яганьци шкопити?

О. Яганьце можешѣ одѣ 3—4 недѣлѣ шкопити, а и позднѣ одѣ 5—6 мѣсецій старе, само избѣгавай студено и жарко врѣме.

П р а н ѣ в у н е.

П. 1492. Кадѣ се пере вуна?

О. Вуну у нѣкимѣ предѣлима перу послѣ стриженя; али кадѣ се вуна на овцама опере, пре него се остриже, има у трговини болю цѣну. Чисто опрана вуна свакадѣ се болѣ продае.

П. 1493. Каква се топлота изискуе за пранѣ вуне на овцама?

О. Не пери овце на ладномъ врѣмену. Ако ніе у ноћи, пре него ћешъ овце прати, 10 степеній топлоте было, не предумай пранѣ оваца.

П. 1494. Каква е вода најболя за пранѣ вуне?

О. Кишна е вода најболя за пранѣ вуне, исто тако и свака лака, стоѣћа вода. Оштра вода ніе добра; одъ нѣ и вуна бива оштра.

П. 1495. Бы ли се могле овце прати у текућој рѣци?

О. Могу се овце прати и у текућој рѣци, ако е вода бистра, и ако е отока шлюнковита и песковита. А гдѣ е отока льигава и калява, ту се мора художествено пральниште одъ дасака за овце начинити, гдѣ се вода пропуштати и изпуштати може.

П. 1496. Како се пере вуна на овцама?

О. Пусти најпре овце у рѣку да имъ се вуна добро натопи, па послѣ нѣколико саатій нареди нѣколико людій да стану у край рѣке до пояса, а други да ватаю овце и оныма едну по едну да додаю. Одъ оны у води налазећи се людій еданъ увати овцу за главу тако, да уши запуши, како не бы могла вода у уши ући, а другій ра-

ботникъ увати овцу за задній трупъ, и тако обоица нѣколико пута загнюре овцу у воду, да се сва вуна добро натопа; онай, што држи овцу за главу, мора добро пази-ти, да овца воду негута. Кадъ е већъ вуна добро натопа, предузимаю работници право пранѣ вуне, кои вуну цѣлога руна почастио трляю, претискую, цѣде докъ се добро не опере. Напоследку јоштъ се нѣколико пута овца загнюри да се вуна добро изпере, па се овца пусти да на суво изплива.

П. 1497. Заръ се неће тако опране овце послѣ опетъ одъ прашине упрляти?

О. Послѣ праня држи овце на рудини, гдѣ е попрлична трава и гдѣ се не праше; еръ ако добро не пазишъ, оће се одъ прашине упрляти.

П. 1498. Шта јоштъ може оправой вуни да шкоди?

О. Кадъ е вуна опрана и на овцама сува, па удари киша те ю накваси, или када се овце на вѣтру и сунцу суше, шкоди вуни; вуна постае оштра.

Стриженѣ оваца.

П. 1499. Колико се пута стрижу овце и у које врѣме?

О. У првашня врѣмена обично су два пута у години стригли овце, т. е. у пролѣ-

то и подъ есень. Сада по правилу меринске овце еданъ путъ у години, и то у пролѣто стрижу, а просте овце или іоштъ савимъ необлагорођене и сада стрижу два пута за то, што е онда вуна краћа и за фабрично предиво употребителнїя.

П. 1500. Послѣ праня оваца кадъ се могу овце стрићи?

О. Кадъ овце за стриженѣ оперешъ, чекай да се вуна добро осуши, па онда овце стрижи, ерѣ влажна вуна у вреће стрпана оће да се уквари. Исто тако, ако примѣтишъ, да е вуна на овцама одъ наглога сушеня страдала и оштромъ постала, предржи преко ноћ овце у кошари на доброй раани, да вуна одъ изпаренїя омекша.

П. 1501. Како се стрижу овце?

О. Стриженѣ оваца најболѣ се предузима на ледини, или на понявама. Стриженѣ треба повѣрити людма вѣштымъ, кои неће овце изсѣћи, и кои ће равно до коже стрићи не раздирући руно.

П. 1502. Како се смотава руно?

О. Острижено руно савїй умотавши острижену страну унутра. Ако вуну одъ главе и ногу, и прляву, жуту одъ пишаћке, оддвоишъ одъ чисте вуне, можешъ скуплѣ вуну продати.

Раана оваца.

П. 1503. Како се дѣли раана оваца?

О. Раана оваца дѣли се на лѣтну и зимну, и мора колико е могуће тако устроена бити, да она преко цѣле године по већој части равна остане; само што се мора кодъ оваца предъ ягнѣнѣ и после тога докъ ягнѣнци сисаю, јошть поболшати.

П. 1504. Каква е сразмѣрность између зимне и лѣтне раане оваца?

О. Сразмѣрность рааненя зимногъ спрѣму лѣтногъ по околностима топлив или ладниѣ природе и положеня погаше разна е. Ваобште у нашој клими можемо рачунати потребу зимне раане на 150 дана.

Лѣтна раана.

П. 1505. У чему се састоји лѣтна раана оваца?

О. Лѣтна раана оваца бива на паши и по нѣгди јошть и у кошари. Што се паше тиче, овца милуе више сува и планинска мѣста; подводна мѣста и влажни предѣли шкодљиви су како за здравлѣ тако и за вуну оваца.

П. 1506. Које су и какве су паше?

О. Паше могу бити слѣдујуће:

1) *Обичный изпустъ.* Обичный чистъ изпустъ дае веома добру пићу овцама, ако

е онъ само за овце опредѣлѣнъ, па по нѣму не иду свинѣ и гуске.

2) *Шумскій изпустъ* е по качеству землѣ, дрвля и густине или разрежености шуме разнога рода. У подмлаженой шуми, гдѣ се понайвише траве налази, погубиле бы овце вуну, а и збогъ штете, кою бы шуми нанеле, неможешъ ий тамо на пашу пуштати. У высокой шуми, гдѣ е оцѣдито, налазе овце погдѣкадъ преко лѣта приличну раану; у влажнымъ годинама остае и оцѣдито шумско мѣсто за пашу оваца опасно. Колико бы изпуста за єдну овцу довольно было, не да се лако опредѣлити, ерь то зависи одъ свойства и плодности землѣ, и одъ веѣга или манѣга соя оваца. Поглавита е стварь цѣлсходно подѣлѣнъ изпаше, како бы се она редомъ употреблявала, те да бы трава, докъ се овце по єдномъ оддѣленю налазе, на другима ударити могла. Опредѣлѣный изпустъ за овце по множини оваца да не буде ни превеликій нити премаленъ; ерь у првомъ случаю много бы траве заматорило и непопашено остало, а у другомъ више бы се погазило но попасло. Найснажнїю пашу треба дати овцама и яганьцима, а найудалѣнїю и лошїю шкѣпцима и яловицама.

3) *Попаша по угарницама* у обичнымъ газдинствама подае обично овцама главну

раану, коя имъ е веома пріятна; но ако се на угарницама налази много горушице и буявны била, онда предосторожно треба пуштати овце на пашу. Ваобште предебелу пашу са овцама и съ яганьцима треба избѣгавати.

4) Паша по стрнѣикама може быти овцама найболя, особито пошто говеда найпре по стрнѣикама проѣу и снажнію траву попасу.

5) Паша по зѣленомъ житу може быти само подъ есень и зими. И када се овце изтерую по житу на сувомъ врѣмену и то на она жита, коя буявно расту, то житу неће ништа шкодити, а овцама веома прія.

6) Паша по дѣтелини може се допустити овцама само подъ есень, но и онда нужно е предосторожность употребити да овце не застану на дѣтелини но пасомъ преко дѣтелине да се прогоне. Кадъ е земля и дѣтелина влажна не пуштай овце на дѣтелину.

7) Паша по ливадама могла бы се овцама допустити у есень на сувомъ врѣмену пошто говеда отаву попасу, а съ пролећа на наше слабе ливаде овце пуштати сасвимъ е за траву убитачно. Текъ на снажне и буявне ливаде могле бы се овце съ пролећа на пашу пуштати до половине Априла.

П. 1507. Заръ се и овце могу преко лѣта у кошари раанити?

О. Могу се и овце преко лѣта у кошари раанити зѣленомъ пиѣномъ, и то бы се могло онде съ ползомъ препоручути, гдѣ довольно добре паше за овце нема. Овымъ начиномъ, т. е. на зѣленой пиѣи добываю овце и више и много болѣ вуне и приплодъ е много снажни.

Зимна раана.

П. 1508. Какавъ мора быти прелазакъ съ лѣтне раане на зимну?

О. Будући да кодъ оваца прелазакъ на зимну раану несмѣ быти нагао но поиздалѣ помало, то треба овцама подѣ есень, на якимъ мразовима свакадѣ изъ ютра сламе полагаати, коѣ позднѣ и у вече треба чинити, и тако поступати докле овце іоштѣ паше у полю налазе. А чимъ примѣтишѣ да е паша ослабила, онда имъ положи сѣна и раану по обстоятелствама поболшай.

П. 1509. Коя е и каква е зимна раана оваца?

О. Као зимна раана овцама може служити слѣдуюћа пиѣа:

1) *Слама* свакога жита. Доброта сламе за пиѣу зависи одѣ вида жита, одѣ свойства землѣ и одѣ начина коимъ е и како е слама уваћена. Найманю врѣдностъ има ржана слама. Пшенична е слама боля; но ечмена и овсена е слама іоштѣ боля. Сла-

ма одъ грашка, сочива, дивлѣгъ грашца и елде такоѣеръ се съ ползомъ употребити може, врь ю овце радо еду. Буѣава слама или слама одъ полѣгнутогъ жита нездрава е и шкодљива. Што е старія слама, то ма нѣ снаге има у себи. Што су снажнѣ и де блѣ овце, тимъ ће радѣ сламу трошити.

2) *Сѣно* полажи овцама; а отаву кра вама. Найболѣ сѣно подай яганьцима па онда овцама. Найболѣ е сѣно за овце брд ско, коє е поранѣ укошено и добро уваѣе но; са подводны ливада укошено сѣно не радо еду овце. Дѣтелина, луцерна, мѣша вица и т. д. овцама е прѣятнѣя но другой стоци, ако е листната и у врѣме укошена.

3) *Кромпиръ* и *репа* ситно изсѣчена и са сѣчкомъ помѣшана такоѣеръ е добра пиѣа овцама. Одъ кромпира добываю ов це фаинѣю вуну. На одну овцу довольно е одну оку на данъ дати кромпира и то е снажна пиѣа за овце, коє доє.

4) *Дрождина* или *комина* *ракицѣйска*, гдѣ се ракиа одъ жита пече, са сѣчкомъ по мѣшана веома е добра пиѣа.

5) *Листникъ* може се такоѣеръ као до бра пиѣа за овце употребити. Листъ сва когъ дрвля на врѣме обранъ и добро осу шенъ, особито лишѣе растово, брестово, брезово, яворово, багреново, липово, јово во и т. д. радо овце еду. Овце метиляве, или коє оѣе да се ометилъ, не еду јовово лишѣе.

6) *Жито* е за овце снажна раана, но и найскупля, и повнше кадъ се дае овцама причинява мастну вуну. Яганьцима и овцама подаи жита по могуѣству свакадъ у ярми и са сѣчкомъ поквашеногъ. Найснажнїя е ярма ечмена и за овце и за яганьце; но за яганьце пробитачнїя е ярма овсена, еръ одъ нѣ болѣ расту яганьци. И овнови-ма у врѣме скаканя — мрканя — подаи овсене ярме.

П. 1510. Колико пута на данъ треба овцама полагати?

О. Нѣки потврђую, да е три пута на данъ довольно овцама полагати, а другїй налазе да треба 4 и 5 пута полагати. Но главно правило остае то: узми на сваку овцу по петъ литара сѣна на данъ па то количество полажи овцама свакадъ помало, докъ не потроше, ето то е наиболїй начинъ полаганя.

П. 1511. Кадъ треба овце поити?

О. Кадъ овцама суву пићу полажешъ, морашъ їй и више пута поити. Изтеруй овце баръ трипута на данъ на поило, ако и не-пию воде, оне ће се мало проћи.

П. 1512. Колико имъ треба соли давати?

О. Зими почешће подаи овцама соли. Нећешъ погрѣшити, ако имъ крупицу оставишъ да лижу по вољи, или ако имъ по три пута на недѣлю соли даешъ, рачунаюћи на 100 брва свакадъ оку и полъ соли.

КОЗОВОДСТВО или ПОДИЗАНЪ КОЗА.

Свойства и соєви коза.

П. 1513. Каквомъ роду животиня принадлеже козе?

О. Козе съ овцама єдноме роду животиня принадлеже.

П. 1514. Каквогъ су вида козе?

О. Коза има съ роговима и безъ рогова и свакояке бое. Козе по долинама веће су одъ планински коза, коє по высокимъ стрменитымъ горама брете и пасу.

П. 1515. Има ли више соєва коза?

О. Нама су само наше *просте* козе познате; али осимъ овы има и *свилокоза*.

П. 1516. Какве су свилокозе и гдѣ се налазе?

О. Свилокозе чисто су бѣле; имаю козину дугачку, танку, свилену као найлѣпша свила, одъ коє се найфайни и найскупоцѣ-

ніи шалови праве Ньіово є отечество *Ангорія* у малой Азіи, одъ куда су већъ, но іоштъ веома слабо у Европу пренешене. И кодъ насъ има у Параѣину у Господина Совѣтника Вельковића мелеза одъ овога соя приличне доброте. Мы се надамо скоримъ и у Топчидеръ оваковы коза добыти ра ди приплода.

Но іоштъ су знаменитіє козе *тибетанске*, єръ є ньина козина іоштъ лѣпша. Ньи има одъ сваке бов, али чисто бѣле одъ веће су врѣдности. Ньина є раана као и просты коза, а већа полза. Оне бы по свой прилици и кодъ насъ могле успѣвати, єръ ій є лако држати.

П. 1517. Какву ползу подаю козе?

О. У смотреню ползе можемо казати да одъ коза землѣдѣлаць има мяса, лоя и козину, а кожа такоѣеръ добро се продає. Найзнаменитію добыть имамо одъ козе у млѣку, коя по сразмѣрїю свое величине и раане много више млѣка одъ краве дає. Млѣко козіє много є здравіє одъ кравієгъ, а сиръ одъ козієгъ млѣка мастанъ є и вкусанъ.

П. 1518. Гдѣ є пробитачніє држати козе, у планинскимъ предѣлима или у доли-нама?

О. Коза у планинскимъ предѣлима одъ много веће є ползе но у равницама; єръ он-

де овце и краве у врлетнымъ планинама никако не могу да пасу, а башъ онде мирисаве травке расту, одъ кои коза оно вкусно млѣко добыва. Напротивъ у равницама коза неналази ону пашу своіой природи сходну, више бира одъ краве, и тако само пашу потире безъ сваке готово ползе.

П. 1519. Каква є іоштъ полза одъ коза у газдинству?

О. Козе, а нарочито ярчеви имаю изпареніє, коє непріятно удара, и башъ ово изпареніє задайно служи у многимъ заразительнымъ сточнымъ болѣстима за предохранително средство. Тако у кошари, гдѣ се стока повезана налази, веома є добро ярчеве држати ради одвраћеня заразе сточне. Но шта више, мишеви и пацови не могу такођеръ овай ярећій задай да сносе и бѣгаю изъ кошаре, гдѣ осете ярца.

П. 1520. Каква є незгода у газдинству одъ коза?

О. У газдинству є та велика незгода одъ коза, што оне непрекидно мораю имати чобанина и то поузданогъ, єрѣ су козе опасна створеня, коя у часъ найлѣпше засаде оне да уништоже. Младе воћняке, винограде, баште, младе шумаре у станю су оне за часъ нагрдити.

Приплоћенъ коза.

П. 1521. Шта е најпоглавитиѣ у приплоћеню коза?

О. У приплоћеню коза најпоглавитиѣ е яраць, кои мора бити якъ, кошчатъ и одъ добре млѣчне козе.

П. 1522. Коѣ године свога узраста може се яраць ради приплоћеня у козе пустити?

О. Премда яраць послѣ навршене е две године може се ради приплоћеня употреблявати, опетъ зато да бы болѣ оячао текъ послѣ навршене друге да се у козе пушта, па онда може 7 година употребителанъ бити.

П. 1523. На колико се коза еданъ яраць рачуна?

О. Еданъ яраць рачуна се на 25—30 коза.

П. 1524. Коѣ свойства мора имати добра коза?

О. Добра коза, кою ради приплоћеня употребити желишь мора имати слѣдуюћа свойства:

1) Она мора имати дугулясто пуно виме и дугачке сисе;

2) Широка крста, широке слабине, дебеле бутине;

3) Дугу и честу козину;

4) Снажно и яко тѣло и весео погледъ.

П. 1525. Коѣ године свога узраста може се коза ради приплоћеня ярцу пустити?

О. Правилно после друге године свога узраста може се коза ради приплоћеня ярцу пустити, па онда се може у приплоћеню 6—7 година употреблявати. Но нагонъ приплоћеня показуе се и раніе кодъ коза и тако съ ползомъ може се съ ярцемъ пустити и послѣ навршене прве године.

П. 1526. У коѣ доба године показуе се кодъ коза нагонъ приплоћеня?

О. По природи нагонъ приплоћеня показуе се кодъ коза обично мѣсеца Октобра и Новембра, а погдѣкадъ и раніе; но раніе не треба имъ пустити ярца, што бы се онда козе яриле у зимно доба године, када јоштъ добре паше нема.

П. 1527. Могули се козе два пута у години ярити?

О. Могу, ако се яре брзо заколѣ, или ако коза налази добре и снажне раане. Коза, како се ояри, послѣ 14 дана добые нагонъ приплоћеня, па ако онда добые ярца, може се исте годне и подругій путъ оярити.

П. 1528. Колико врѣмена носи коза?

О. Коза носи 20—22 недѣлѣ, и ояри по 1, 2 а понѣка и 3 ярета.

П. 1529. Ако бы се коза збогъ слабости тежко ярила, може ли іой се како помоћи?

О. Ако бы се коза тежко ярила, може іой се помоћи, ако ю єдномъ чашомъ вина напоишъ.

П. 1530. Ако бы коза више одъ 2 ярета оярила, шта ћешъ радити?

О. Я ћу кози оставити само 2 ярета да одои, еръ ій она више одоити не може, а другу бы ярадъ узео, да ій самъ съ млѣкомъ други коза подигнемъ.

П. 1531. Колико недѣля треба оставити ярадъ да сисаю?

О. Ярадъ пусти да сисаю 4 - 5 недѣля, па ій онда одлучи, како бы могао козе музти.

П. 1532. Какову раану треба козама за зиму приуготовити.

О. За козе треба за зиму приуготовити листнике.

П. 1533. Шта є козама шкодливо?

О. Козама шкоди теленакъ — одъ бува трава — и жиръ, еръ одъ тога оће да побаце. Осимъ тога близу кокошиньца не држи козе, еръ ће ій кокошіє ваши да нападну, а то ій убія, као и нечисто држанѣ и оскудица у доброй раани и простирки.

СВИНЬОВОДСТВО.

У В О Д Ъ.

У свакомъ землѣдѣлскомъ газдинству подизанѣ свиня сачинава знамениту часть скотоводства, а у нашемъ отечеству за сръбскога газду може се казати да е подизанѣ свиня найбогатіи изворъ общтегъ благостаня. Жалость е само велика, што наше землѣдѣлске газде не разуму овимъ се изворомъ достойно ползовати. Правительство е наше уступило народу да се шумама бесплатно ползуе, дакле е правительство поставило темель нашемъ благостаню, и мы сами овай темель обарамо немилостиво, упропаштаваюћи жирородну гору. Мы дакле сами оѣмо овай богатый изворъ нашегъ благостаня да угушимо. — Кадъ бы мы болѣ разсудили наше околности, мы бы увидили, да мы немамо куда наше землѣдѣлске производе съ ползомъ извозити, и да намъ само свинѣ могу већу часть наши производа на своя леѣнатоварити и найпробитачнѣ у новацъ преворити. То е управо задатакъ землѣдѣлскога дазде, све околности разсудити и нѣма се ползовати. Ползуй се дакле, любезный землѣдѣлче! и старай се како ћешъ

твое производе употребити, а да ти ништа одъ нѣи безъ ползе и безъ цѣли не пропадне.

Порекло и природа свиня.

П. 1534. Одъ куда наше питомо свиньче има свое порекло?

О. Питомо свиньче има свое порекло одъ дивльи кодъ насъ налазеѣи се свиня. Оно е припитомлѣно негомъ и добрымъ поступанѣмъ те е постало домаѣе живинче, као и остале домаѣе животинѣ.

П. 1535. Каква е природа свиньчета?

О. Свиньче истина е прява животиня, и раани се изъ царства животиня и растѣня; али нѣгово е месо съ кислымъ купусомъ најпріятнѣя раана србска. Свиньче живи у умѣреной и топліой клими и особито милуе ритске, подводне предѣле и ладовину, гдѣ се коренѣмъ и плодомъ растѣня, као и инсектима и црвима раани. На жаркомъ врѣмену тражи воду и калъ да се разлади, на зими тражи сувоту и заклонъ да се одъ стуже и влаги сачува. У землѣдѣлскомъ обзиру свиньче има маню важность одъ говеда и коня у газдинству, али опетъ оно остае одвеѣъ полезно, ерѣ оно не само брже одъ остале домаѣи животиня расте и брзо се плоди, него и ону

раану, кою ужива, болѣ одъ свию животиня у дебљину — у сало и сланину — преобраѣа. Шта више свиньче задовољава се са свачимъ, и оно ѣде, што у газдинству одпада. И потоме праведно се казати може, да ѣ подизанѣ свиня за najveћегъ као и за найманѣгъ газду одъ велике ползе.

П. 1536. До кое године свиньче расте?

О. Свиньче расте до четврте године.

П. 1537. Колико година може свиньче живити?

О. Свиньче може 15—20 година живити.

П. 1538. Одъ чега меня свиньче своя свойства?

О. Одъ добре неге и раане меня свиньче своя свойства. Што ѣ боля раана и нега, тимъ приплодъ добыва боля свойства; тимъ ѣ приплодъ питоми. Ако свинѣ слабо раанишъ, па су принуѣене себи раану по шумама тражити, оне подивляю и тежко се гоѣ.

П. 1539. Коя су знаци питомы и гоязны свиня, и напротивъ?

О. Знаци питомы и гоязны свиня ѣсу слѣдуюћи:

1) Дугачко, пруго тѣло, великй висећий трбу, широка леѣа, клопаве уши и мала глава. Напротивъ

2) Кратке свинѣ, съ великомъ на-
стрешеномъ чекинѣомъ, великомъ главомъ
и малымъ ушима слабо се говѣ.

3) Высоке свинѣ обично тежко се и
споро говѣ.

4) Свинѣ низки и кратки ногу добро се
говѣ, и бѣле свинѣ брже се говѣ одѣ црны.

С о в и свиня.

П. 1540. Кои су поглавити соеви сви-
ня?

О. Поглавити соеви свиня могу се на-
значити слѣдуюћи:

1) *Великій сой*; къ овомъ принадлеже
енглезске и вестфалске свинѣ и у *Мацарской*
подъ именовъ *салонтски свиня* познате.

2) *Среднѣ величине свинѣ*; овамо спа-
даю *польске* и одѣ части *нѣмачке свинѣ*.

3) *Малый сой свиня*; овамо принадлеже
србске, влашке и хинезске свинѣ.

П. 1541. Какве су *енглезске свинѣ*?

О. *Енглезске свинѣ* су бѣле, или црне,
дугачке, имаю высеіій трбу, танке мале но-
ге. Особито су *гоязне*.

П. 1542. Какве су *вестфалске свинѣ*?

О. *Вестфалске* су свинѣ особито вели-
ке и *гоязне*, али текъ съ добромъ рааномъ

могу се угоити. Тежко се одранюю. Ове су свинѣ танки и кратки ногу, дугачкогъ тѣла и клопавы ушію.

П. 1543. Какве су салонтске свинѣ?

О. Салонтске свинѣ су црвеве, накомстрешеномъ чекињомъ, дугачке и високе на ногу, люте, тежко се гоѣ; мораю имати доброгъ кукуруза па да се текъ за две године добро угоѣ.

П. 1544. Какве су польске свинѣ?

О. Польске свинѣ готово су полу дивлѣ, више или манѣ пруге са савіеномъ грбиномъ, високе на ногу, накомстрешенымъ ушима, дугулястомъ нюшкомъ; тежко се гоѣ.

П. 1545. Какве су нѣмачке свинѣ?

О. Нѣмачки свиня има разне боѣ и величине, и готово су као польске свинѣ.

П. 1546. Какве су србске свинѣ?

О. Србске су свинѣ кратке и круглясте, кратки ногу, питоме и одвећъ гоязне съ мало раане задовољавајући се.

П. 1547. Какве су хинезске свинѣ?

О. Хинезске свинѣ готово изгледаю као енглезске свинѣ у свему, само што су много манѣ. Ђдва нѣшто мало чекиня имаю и по леђи су готово сасвимъ голе. Имаю мале кратке ноге, кратку нюшку и мале на-

предъ вицеће уши. Одвећъ су плодне иго-
язне, али сланина имъ е мека и масть жит-
ка, неможе да се стврдне.

П. 1548. Какве су влашке свинѣ?

О. Влашке свинѣ су дивлячне и страш-
не као и дивлѣ, съ накрешеномъ чеки-
номъ и съ исправлѣнымъ ушима. Зато што
су дивлячне тежко се и гоѣ.

*П. 1549. Кои е сой свиня за домазлукъ
найболѣй?*

О. По преднаведенымъ свойствама а
по нашимъ околностима нашъ е сой свиня
найболѣй. Но будући се за трговину иште
и тражи крупна стока, то бы пожелано бы-
ло, да запатимо стоку за трговину удеснию.
Могуће да бы за насъ найпробитачниѣ было,
ако бы се нашъ сой свиня съ енглезскимъ
помѣшао и добаръ успѣхъ показао, а то
треба учинити пробу. У насъ сада има у
Топчидеру и бѣлы и црны енглезски свиня,
па ћемо скоримъ моћи видити какавъ ће се
успѣхъ показати.

Приплоћенѣ и прасенѣ свиня.

*П. 1550. Како бы могао землѣдѣлскій
газда ту цѣль постићи да му буду свинѣ
пожеланы добры свойства?*

О. Землѣдѣлскій газда може ту цѣль
постићи да му буду свинѣ пожеланы добры

свойства, ако добаръ изборъ учини у крмача и нерасту; ако т. є. и крмаче и нерасть произлазе одъ питомы и добры свойства свиня. Особито нерасть треба да има добра свойства.

П. 1551. Коя є найвећа погрѣшка наши землѣдѣлски газда у свиньоводству?

О. Найвећа є погрѣшка наши землѣдѣлски газда у свиньоводству, што не чуваю назимадъ оддвоєно одъ осталы свиня, како не бы могла прераномъ нагону слѣдовати; ерѣ то є поглавитый узрокъ што нашъ сой свиня остає тако малый.

П. 1552. У кое се доба већъ показує нагонъ кодъ назимадій.

О. Кодъ назимадій показує се нагонъ букареня већъ одъ 8 мѣсецій.

П. 1553. Кадъ се може нерасть пусти-ти међу назимадъ?

О. Кадъ нерасть а и сама женска назимадъ баръ 14—15 мѣсецій наврше.

П. 1554. На колико крмача може се єданъ нерасть рачунати?

О. Єданъ нерасть може на 15—20 крмача доволянъ быти.

П. 1555. Колико се година може нерасть за приплодъ употреблявати?

О. Нерастъ може се ради приплођеня до осме године употреблявати; но обично се употреблюе до четврте године, па се уялови, еръ иначе му постае одвећъ жилаво месо

П. 1556. Каква свойства мора имати крмача?

О. Крмача за приплодъ мора быти яка, поширока, питома, плодна, имаюћа найманѣ 12 сиса.

П. 1557. Какву злоћудность имаю нѣке крмаче?

О. Нѣке крмаче имаю ту злоћудность да свою прасадъ, како опрасе прождеру.

П. 1558. Могу ли се крмаче одъ те злоћудности одучити?

О. Кадъ се крмаче едномъ наваде на то, да свою прасадъ ждеру, не могу се одъ те злоћудности одучити. Зато е најболѣ такове крмаче угоити па убити.

П. 1559. Докле се може крмача за приплодъ употреблявати?

О. Крмача може се за приплодъ до 10-те године а при доброй раани и неги и до 15-те године употреблявати.

П. 1560. Колико врѣмена носи крмача?

О. Крмача носи 16—18 недѣля.

П. 5561. Колико се пута у години може крмача прасити?

О. При доброй неги и раани два пута; а ако се поболѣ држи може се крмача у две године 5 пута прасити.

П. 1562. Које доба године за прасенѣ најзгоднѣе?

О. За прасенѣ најзгоднѣе је пролѣто и ѳсень, ѳрѣ прасцима како годѣ што нѣе прѣятна стужа, исто имѣе тако неповольна и велика врућина.

П. 1563. Кадѣ се крмача опраси, послѣ кога времена долази іой опетѣ нагонѣ букареня?

О. Кадѣ се крмача опраси, на 7—9 недѣля долази іой опетѣ нагонѣ букареня, па ако онда не добые нераста, опетѣ іой се тай нагонѣ 7—10-тый данѣ показуе, и послѣ опетѣ толико врѣмена долази іой и по трећій путѣ, па ако и онда нераста не добые, не показуе іой се више нагонѣ до ѳсени.

П. 1564. По чему се познае, да ће се крмача скоро опрасити?

О. Познае се по набрекнутымѣ сисама да ће се крмача скоро опрасити.

П. 1565. Ё ли потребна крмачи при прасеню каква помоћ?

О. Крмачи при прасеню ніє нужна никаква помоћъ, но само се мора на ню пази-ти, како бы могао, чимъ се крмача опраси, постельицу уклонити, да ю крмача не пождере, еръ се одъ тога може навадити да и саме свое прасце ждере.

П. 1566. Кадъ се крмача опраси, треба ли одма пустити прасце да сисаю?

О. Чимъ прасци дођу на свѣтъ, почемъ се крмача смири, треба одма поређати прасце редомъ да сисаю. Почеша мало крмачу по трбуву, она ће лећи, па онда можешъ одма коє оћешъ сисе прасцима давати да сисаю. Нѣке су крмаче у томъ станю веома лоте, зато се треба одъ нѣи чувати.

П. 1567. На што є нужно ређати прасце да сисаю?

О. Обично у првымъ сисама исподъ грудій свакадъ има понайвише млѣка, зато треба слабіє прасце на ове сисе поставити да сисаю.

П. 1568. Кадъ се догоди, да крмача не допушта да ю прасци сисаю, шта треба радити?

О. Често се догоди, да крмача не допушта да ю прасци сисаю, а то зато, што одвећъ оштре зубе прасци имаю, па іој сисе изсѣку. У таковомъ случаю съ оштрымъ клѣштама штипаюћи вр'ове зуба поодкидай.

П. 1569. Но ако крмача више прасадій опраси но што она сиса има, шта ће се онда радити?

О. Ако крмача више прасаца опраси но што она сиса има, послѣ 12—15 дана уклони колико оћешь прасаца, па потроши или продай, а остави онолико прасаца да сисаю, колико си у станю крмачу добро раанити да прасце своє одои, а она да се не уквари. А могу се прасадь и подь другу крмачу, коя манѣ прасчића има, подметнути, да иј одои.

Подизанѣ прасадій.

П. 1570. Колико недѣля треба пусти-ти прасце да сисаю?

О. Пусти прасце 5—6 недѣля да сисаю, а за то врѣме добро раани крмачу да не по'рѣа; ерѣ ако ю добро не раанишѣ и прасци ће закржлявити и крмача ће да по'рѣа. А прасци кадѣ одѣ малена закржляве, тежко се послѣ опораве.

П. 1571. Одѣ колико дана починю прасци и сами єсти, и каква бы имѣ се найпробитачнїє раана могла онда дати?

О. Одѣ 15—20 дана починю прасци и сами єсти; найпробитачнїє имѣ є у то доба давати овсене ярме, ерѣ одѣ овса добро расту; а доцнїє може имѣ се давати и єч-

мена и кукурузна ярма, или и само жито. И кадъ се овако прасци науче да сами еду, лако їй е послѣ одбити.

П. 1572. Какво се правило има наблюдавати са одбіенымъ прасцима?

О. Одбіенымъ прасцима не жали раане давати, ако желишъ добаръ и угледанъ домазлукъ имати. Ако прасце послѣ одбіеня пренебрегнешъ добро раанити и чисто їй држати, тежко ћешъ їй послѣ поправяти.

П. 1573. Ваобште шта найвише приноси добромъ напредованю прасадїй?

О. Добромъ напредованю прасадїй найвише приноси чистъ и зими топаль кртогъ.

П. 1574. Ё ли добро много прасадїй у єдномъ свиньцу држати?

О. Нїе добро много прасадїй у єдномъ свиньцу држати, што ячи прасци не даду маньима да се наѣду, па ови могу закржлявити.

П. 1575. Могу ли се мали прасци на пашу терати?

О. Могу и съ крмачомъ и безъ крмаче кадъ се одбію; и то е одржаню ньиногъ здравля полезно.

П. 1576. Какве прасце треба избираати за домазлукъ?

О. Ако одъ женски прасаца желишъ кое за домазлукъ задржати, избери найлѣпшу прасадъ пролѣтну.

П. 1577. Шта треба чинити съ мужкимъ прасцима, кое си науміо за нерастове оставити?

О. Мужке прасце, кое бы за нерастове науміо оставити, я ѣу како наврше 3—4 мѣсеца одъ осталы прасаца оддвоити и особено држати.

П. 1578. Шта треба чинити съ мужкимъ прасадма, коя се не намѣраваю за нерастове оставити?

О. Мужке прасце, кои се не намѣраваю за нерастове оставити, треба уштроити, што пре, то болѣ; ерѣ ѣй е тежко одъ смеше чувати.

П. 1579. Какво се врѣме изискуе за штроенѣ прасадій?

О. За штроенѣ прасадій наудобнѣе е пролѣтно и есенѣ врѣме; ерѣ за тай посаонити е добра превелика стужа нити превелика вруѣина.

Раана свиня.

П. 1580. Како се може дѣлити раана свиня?

О. Раана свиня могла бы се подѣлити на домаѣу или зимну раану и на изпустну или лѣтну.

А) Домаћа раана.

П. 1581. Коя е домаћа раана свиньска?

О. Домаћа раана свиньска, гдѣ е до-
мазлукъ малый, састои се по већой части
изъ свега онога што одъ производа одпа-
да, или што друге домаће животинѣ не бы-
съ већомъ ползомъ могле употребити. Ова-
мо спадаю:

1) *Поміе*, кое су по качеству куйне сна-
жніе или слабіе, н. пр. изъ куйне имућни
людиј снажніе су но изъ куйне сиротинь-
ске. Ваобште може се рећи да поміе служе
само за добаръ напој крмачама и прасци-
ма, премда оне имаю добро дѣйство и на
говнѣ.

2) *Очинци и пабирци кукурузни*, тако-
ђеръ гдѣ е поманѣ свиня, могу за нѣко
врѣме подпомоћи израну свиня.

3) *Кромпиръ* може свинѣ не само из-
раанити но и угоити. Свинѣ уранѣне кромпи-
ромъ добываю меко и вкусно месо и прилич-
ну сланину. Но сланина ніе тако чврста као
одъ жира или одъ жита. Има цѣлы предѣла,
гдѣ люди свое потребе ради само кромпиромъ
угое свинѣ. Найболѣ е куванѣ кромпиръ па
послѣ олађенѣ свиняма давати. Кои нема
згоде да кромпиръ кува, може и пресанѣ
давати, али онда га мора на ситно изрѣза-
ногъ съ трицама помѣшати, да га свинѣ ра-

діе еду. Кувани кромпири болю раану даю одъ сировы. Водени кромпири не могу велико дѣйство имати.

4) *Одметци изъ баште*, као укварена и прорастла салата, купусно лишће, воће ветромъ оборено и недозрѣло, штирѣ и свака травуљина и коприва попарена и съ трицама помѣшана може служити за прерањиванѣ свиня.

5) *Комина* свакога рода одъ пецива ракіе и пива. Особито пиварска комина може служити не само за израну но и за гоенѣ свиня.

6) *Реле* ваобште свакога рода могу служити за израну свиня.

7) *Бундеве — дулеци* — добра е раана за свинѣ, и оће одъ бундева брзо да се гое. Добро бы было, кадъ бы свакій землѣдѣлскій газда повише бундева сѣяо за раану свиня и говеда, па бы могао преко зиме жита заштедити.

8) *Жирѣ растовѣ* и *букоеѣ* одъ природе као да е за раану свиня опредѣленѣ. Жирѣ е добарѣ и за маторе и младе свинѣ. Одъ буковогѣ жира бива сланина мека и масть житка. Наравно кадъ жирѣ роди, онда е нашѣ землѣдѣлацѣ безѣ бриге, ерѣ му се свинѣ или бадава или за незнатну наголицу угов, те за нѣи узме лѣпе паре.

9) Жито е на свакій начинъ найснажнѣя раана свиньска, но и найскупля.

Б) Раана изпустна.

П. 1582. Какавъ изпустъ може служити за раану свиня?

О. Предѣли подводни, ритски, високе планине и непроходиме шуме, гдѣ нема добре траве за осталу домаћу стоку, могу служити за изпустъ свиня. У добрымъ предѣлима, гдѣ е добра паша ту ће се она употребити за раану друге стоке а не за свинѣ.

П. 1583. Могу ли се стрњике употребити за пашу свиня?

О. Ваобште стрњике могу се съ ползомъ употребити за пашу свиня; ерѣ ту ће свинѣ да покупе оно зрно што при жетви изпадне, и послѣ рѣнѣмъ ваде коренѣ и требе нѣвву одѣ коровине гљиста и другога гада.

П. 1584. На што преба пазити, када свинѣ на изпустъ изтеруемо.

О. Када свинѣ на изпустъ изтеруемо, треба пазити да свинѣ имаю воде и да лѣти на жаркомъ сунцу имаю лада, а одѣ кише заклона.

П. 1585. Е ли добро свиняма давати соли, коє на изпустъ изтеруемо.

О. Есте полезно и онымъ свиняма, коє на изпустъ изтеруемо, давати погдѣкадѣ соли.

Гоеиъ свиня.

П. 1586. Шта е поглавито нужно за гоеиъ свиня?

О. Свинъ обично затварамо када ий о-
ћемо рааномъ да угоимо; дакле за гоеиъ
свиня осимъ добре раане и чисте воде по-
главито е нужно утѣснѣно мѣсто, да мно-
го не одаю, и чистоћа.

П. 1587. Какве свинъ треба узимати
за гоеиъ?

О. За гоеиъ узимай само свинъ, кое су
савршеногъ узраста, дакле трогодце и че-
творогодце; ерѣ младе свинъ јоштѣ расту
и више натоваре мяса но сланине.

П. 1588. Кои е сой свиня за гоеиъ по-
наибробитачни?

О. За гоеиъ понаибробитачни е вели-
кѣй сой свиня.

П. 1589. Има ли изъ искуства каквогъ
правила за гоеиъ свиня?

О. Я бы ти изъ искуства слѣдуюћа
правила могао препоручити:

1) При гоеиу свиня прелази одъ сла-
бѣ раане на снажнѣю и свакадѣ подай сви-
няма само толико раане колико ће оне жель-
но повести, како се не бы превле.

2) Почни свинъ гоити најпре съ три-
цама, кое на еданѣ данѣ пре него ћешѣ имѣ
давати потопи и додай мало квасца да трице
узкисну. Овако накиселе трице напну црева

и разшире трбу, на свиньче шире поставше може више да натовари сланине и сала.

3) Одъ трица пређи на ярму вчмену. И ярму свакадъ натопа, па ако и она узки. снє радїв ђе ю свинѣ ести и болѣ ђе имѣ прїяти.

4) Кадъ си єдно 14 дана свинѣ пораанїю сѣ трицама и 14 дана сѣ вчменомѣ ярмомѣ, онда имѣ почни давати кукурузѣ и ову раану продужи докѣ се свинѣ сасвимѣ не угоє.

5) Пази, да су валови или корита, у којима свиняма трице и ярму даєшѣ, свакадѣ чисти.

6) Пази да свинѣ имаю свакадѣ чисте воде и брлога гдѣ ђе се калюжати, а поредѣ тога да имѣ чисто мѣсто за лежанѣ не оскудѣва.

7) Пази, да свинѣ имаю тишину и спокойства, да їй у обору или свиньцу за врѣме говня ништа неплаши и не узнемирує.

8) Подај свиняма у оборѣ крупицу соли, да по вољи лижу.

П. 1590. За колико врѣмена могу се свинѣ угоити?

О. Свинѣ могу се угоити за 10 до 12 недѣля, а гдѣкоє свинѣ потребую и два пута толико врѣмена па се опетѣ слабо угоє. А нѣке великога соя свинѣ потребую цѣлу годину, да се добро угоє.

ПЧЕЛОВОДСТВО.

У В О Д Ъ.

Любезный землѣдѣлче! пчеловодство е
грана землѣдѣлскогъ газдинства, кою не-
мой пренебрегнути, ако е само предѣлъ, гдѣ
живишь, за пчеловодство згоданъ. Ако се
само иоле извѣштишь съ пчелама поступа-
ти, то ће ти пчеловодство онай малый
трудъ око тога положеный богато награ-
дити. Наравно да има година берихетны
и неберихетны, кое ты ниси у станю по-
правити; али една добра година накнадитри
неберихетне године. Осимъ тога пчеловод-
ство подае намъ много пріятности и поу-
чителны увеселеня. Пчела е найживльій о-
бразецъ прилѣжанія и порядка, и угледъ за
мислећегъ и дѣятелногъ землѣдѣлскогъ га-
зду Пчела ради и сабира раану у пролѣто
и преко лѣта одъ ютра до мрака, како бы
одъ плода свога труда преко зиме живити
могла. Зато вы любезни селяци! угледайт-
е се на пчеле, па радите ваше послове
прилѣжно у любви, са обозрителношчу и

разумомъ; па онда ће се ваши трудови богато наградити.

З г о д н о   п о л о ж е н ѣ   з а   к о в а н л у к ѣ .

П. 1591.   Ш т а   в   к о в а н л у к ѣ ?

О.   К о в а н л у к ѣ   з о в е м о   м ѣ с т о ,   г д ѣ   к о ш н и ц е   д р ж и м о .

П. 1592.   Е ли   с в а к о   м ѣ с т о   з а   к о в а н л у к ѣ   д о б р о ?

О.   Н и е   с в а к о   м ѣ с т о   з а   к о в а н л у к ѣ   д о б р о .

П. 1593.   К а к о в о   с е   м ѣ с т о   и з и с к у е   з а   к о в а н л у к ѣ ?

О.   З а   к о в а н л у к ѣ   и з и с к у е   с е :

1)   З а к л о н ѣ н о   м ѣ с т о   о д ѣ   в ѣ т р о в а ,   к о и   п ч е л а м а   н а и в и ш е   д о с а љ у ю .

2)   П о л о ж е н и е   т а к о в о ,   г д ѣ   ће   н а   л е т а   к о ш н и ц а   с у н ц е   с и я т и   о д ѣ   ю т р а   д о   м р а к а .

3)   П о л о ж е н и е   т а к о в о ,   д а   с е   у   б л и з к о с т и   н а л а з е   ш у м е   ж и р о р о д н е   и   б о р о в е ,   д о б р е   л и в а д е ,   в р б е ,   в о ѣ н я к ѣ ,   л и п е ,   б а г р е н е   и л и   у с ѣ в и   р е п и ц е ,   д ѣ т е л и н е ,   е ш п а р з е т т е ,   г р а о р и ц е   и   е л д е ,   д у л е ц и   и   с у н ц у к р е т ѣ .

4)   К о в а н л у к ѣ   м о р а   т а к о   у с т р о е н ѣ   б ы т и ,   д а   в   з а к л о н ѣ н ѣ   о д ѣ   б у и ц а ,   д а   н и е   б л и з у   п у т о в а ,   г д ѣ   б ы   п ч е л е   о д ѣ   п р а ш и н е   и   л у п е   у з н е м и р е н е   б ы в а л е .   О с о б и т о   ш к о д и   п ч е л а м а   д и м ѣ .

П. 1594. Гдѣ болѣ напредую пчеле; у долинама или по брдима?

О. У долинама болѣ напредую пчеле но по брдима.

Видови пчела.

П. 1595. Колико има видова пчела?

О. У свакой здравой кошници има преко лѣта три вида пчела, матица, радна пчела и трутъ или тнунташъ.

1) М а т и ц а.

П. 1596. Шта е Матица?

О. Матица е едина мати свію пчела у кошници налазећи се.

П. 1597. Како изгледа Матица?

О. Матица е већа одъ обичны пчела и дужа одъ трута. Она са своимъ крилама покрива само половину свога заднѣга трупа. Боя матице е по цѣломъ тѣлу више угасита но црна; поглавитый знакъ матице налази се у ногама, коє су угасито жуте бое, а у пчела и у трутова ноге су црне.

П. 1598. Колико яйца преко године снесе матица?

О. Матица снесе преко године 40 – 70,000 яйца. Она често већъ одъ Януара мѣсеца започне яйца носити и продужава до всени.

П. 1599. За koliko дана излѣже се пчела?

О. Матица у саће постави яйца, изъ свакога яйца развѣя се за 21 данъ савршена пчела.

П. 1600. Налази ли се више матица у кошници?

О. Изванъ врѣмена ровня налази се само една едина матица у кошници; но у врѣме ровня више се матица излѣгу, те тако и ровнѣ проузрокую.

П. 1601. Кадъ се кошница за ровнѣ спрема, те се ради тога и више матица излѣгу, па ако бы се догодило послѣ да се кошница не рои, остаю ли све матице у кошници?

О. Кадъ се догоди, да се кошница за ровнѣ спремила, и ради тога да е и више матица излѣгла, па бы послѣ оваковогъ приуготовлѣня ровнѣ изъ ма каквы узрока изоставила, онда се сагласе пчеле, па само едну матицу изберу, а све друге побѣю.

П. 1602. Кадъ матица умре како ће пчеле безъ нѣ?

О. Будући да кошница безъ матице обстати не може, то ако се у саћу јоштѣ налази црвѣ изъ кога се пчела лѣже, то пчеле изъ овога црва себи матицу излѣћи могу.

2) Пчеле.

П. 1603. Шта су пчеле?

О. Пчеле су єдини работници у кошници. Оне се занимаю съ куплѣнѣмъ и приуготовлѣнѣмъ раане и съ уреѣнѣмъ свои обиталишта. Осимъ тога оне негую црва, изъ кога се пчела лѣже, стараю се за чистоћу у кошници и држе на лету стражу. Оне су ради обране снабдѣвене са жаокомъ, кою кадъ испусте и оне угину.

П. 1604. Колико оваковы пчела има у кошници?

О. У доброй кошници има оваковы радины пчела 15—20,000 и више.

3) Трутови.

П. 1605. Шта су и какви су трутови?

О. Трутови су већи одъ радины пчела и имаю покрупно тѣло. Они немаю жаоке, Они се налазе у кошници одъ средине Априла до мѣсеца Юлія и Августа, а у небериѣетнымъ годинама нѣювъ є животъ іоштъ краіій.

П. 1606. Како се то има разумѣти, да животъ трутова іоштъ краіій бива?

О. Животъ трутова зависи прво одъ ровня, друго одъ бериѣета: кадъ се пчеле за ровнѣ приуготовляваю онда постану тру-

тови, а кадъ пчеле роити се престану, па чимъ пчеле примѣте да меда слабо налазе, оне нападну на трутове, побію їй и напо-лѣ изнесу, кое у мѣсецу Юлію и Августу бива. По овоме постои кодъ кованція изъ искусства доведено правило: што се раніе трутови покажу, у толико више в надежде на добру берићетну годину. Трутови се показую предъ роидбу, па кадъ нѣи видишъ можешъ већъ ровве очекивати, кадъ се лѣпо врѣме укаже.

П. 1607. Шта бива съ трутовима, кадъ се кошница небы роила?

О. Догоди се да се кошница за ровнѣ сасвимъ спреми, па или се у роидбу укаже ладно и непријатно врѣме, или пчеле не налазе меда, онда завѣе пчела по сатовима и изтражуе црве, изъ кои ће се трутови излѣ-ћи, па ове уништожава и на полѣ износи. И ово в знакъ неберићетне године.

П. 1608. Излећу ли кадгодъ трутови изъ кошница?

О. Трутови излећу само кадъ в лѣпо и топло на еданъ саатъ пре подне до 4 саата послѣ подне и само око кованлука об-лећу и сигаю се, па се опетъ у кошни-цу повраћаю.

П. 1609. Шта в дакле право опредѣ-леніе трутова?

О. То се іоштѣ ніє могло истинито докучити: єдни потврђую да су трутови мушкарци и да служе за приплодъ матице; будући є матица женка; други доказую, да трутови приносе за одржанѣ топлоте у кошници, ради излеганя пчела.

П. 1610. Колико може бити трутова у єдној кошници?

О. У єдној кошници може бити 1000—1500 трутова.

Пресадѣ.

П. 1611. Шта є пресадѣ?

О. Пресадѣ зовемо кошницу, кою оставямо за пролѣто ради умноженя.

П. 1612. Коя свойства мора имати добарѣ пресадѣ?

О. Добарѣ пресадѣ мора имати слѣдуюћа свойства:

1) Доброта пресада зависи одѣ множине народа. Што више народа има пресадѣ, у толико є већа нѣгова врѣдностъ поредѣ остали добры свойства. Множину народа можешъ познати по летеню: што више пчела изѣ кошнице излећу и у ню улећу, то є више народа у нѣой.

2) Добарѣ пресадѣ рачуна се онай, кои нема старо саће. За пресадѣ осталай само

едногодишнѣ и двогодишнѣ роєве. Кошница старія одъ 4 године нѣ добра за пресадъ.

3) Добаръ пресадъ мора толико меда имати, да самъ иззимити може безъ додаваня раане. Пресадъ треба да 6 одъ 15—18 ока съ празницомъ заедно тежакъ.

4) Пресадъ мора имати матицу, еръ безъ матице узалудъ ѣшъ га оставляти.

Кошнице или празнице пчела.

П. 1613. Каквы има кошница?

О. Кошница има одъ сламе, лозе и одъ рогоза оплетены и одъ дасака начинѣны, или трупци издублѣни и заклопцемъ снабдѣнены. Овакова изъ трунца издублѣна кошница, зове се уль.

П. 1614. Какве су одъ сламе и одъ рогоза оплетене кошнице?

О. Одъ сламе и одъ рогоза оплетене кошнице болѣ су у толико одъ осталы кошница, што су зими топлѣ, али оне имаю ту незгону што їй мишеви лако прогризу и у њима радо се задржаваю.

П. 1615. Какве су кошнице одъ лозе оплетене?

О. Оне имаю ту незгону, што 6 у њима зими ладно пчелама, а лѣти топло, што

поредъ свега лепа пробіяю зраци сунчани и киша, а то пчела не воле. А за избѣни ову незгоду, нѣке кованціе праве каптарове на кошнице; а каптарови опетъ служе управъ за прибѣжиште мишева и лептириѣа, одъ кои се метиль зачинѣ.

П. 1616. Какве су кошнице одъ дасака начинѣне?

О. Одъ дасака начинѣне кошнице безъ сумнѣ су болѣ одъ свию горенаведены оплетены, особито ако се цѣлисходно начине; али овакове кошнице добро начинѣне скупо долазе, па се зато не могу препоручити.

П. 1617. Какви су улѣви?

О. Улѣви за наше предѣле, виде се быти найсходни; но кодъ нѣи е опетъ та незгода што су већ и саме празнице тежке, па е теретно кованци извртати ѿ ичистити. Али кадъ се опетъ съ друге стране узме у расуѣенѣ крой улѣва, кои се у томе састои што они горе изподъ капка имаю дашчицу, коя се подиѣи и тако уль отворити може; а то томе служи, да свупчелу изъ уля изтерати и у другу надъ нѣимъ надметнуту кошницу претерати можемо, безъ да пчеле давимо, онда се признати мора да е крой улѣва много болѣй одъ просты оплетены кошница.

П. 1618. Шта ваобште нашимъ кошницама па и улѣвима оскудѣва?

О. Нашимъ кошницама, па и улѣвима ваобште то оскудѣва, што не можемо кошнице увеличати додаванѣмъ или умалити одузиманѣмъ частій. Но у случаю бериѣтны година принуѣени смо помоћи се копанѣмъ рупе подъ кошницомъ, те тако отварамо пчелама просторъ да радню свою у рупи продужити могу.

П. 1619. У смотреню величине кошница шта се има примѣтити?

О. У смотреню величине кошница има се то примѣтити:

1) Имай празница и повећи и поманѣи. Повећу празницу узимај за већій рой а поманю за манѣій рой. Ако се пчеле рано роє, можешъ такођеръ повеће празнице узимати; а за позднѣе роєве бирај поманѣ празнице, у коє ћешъ ѣй стрести. И кадъ се бериѣтна година указує, можешъ повеће празнице узимати.

2) Съ већимъ трудомъ раде пчеле у поманѣимъ кошницама. Ово знаюћи, кадъ бы крој твой кошница такавъ быо, да када пчеле саће до землѣ дотераю, да онда опеть комадъ празнице подметнути можешъ, кои бы се съ кошницомъ подударао, онда бы ти пчеловодство уредно было.

3) Макаръ какавъ крой кошница быо, морашъ имати у преправности шильке, коє ћешъ унакрсть у кошници поударати пре него рой у ню стресешъ. Ови шильци за то служе да се саће о њима држи, како не бы одъ тежине свое пало.

4) У найновія врѣмена искусне кованціє препоручую кошнице одъ дасака, коє Дцирзонъ препоручує. Мы овакову єдну сандуклю имамо у заведенію.

Нуждна орудія при пчеловодству.

П. 1620. Каква се орудія изискую у пчеловодству?

О. Кои пчеловодство у маломъ упражняваю или теке кошнице држати починю, треба великогъ трошка да се чуваю, и по томе у смотреню орудія треба да се ограниче на найнужднія. Као найнужднія орудія могу се препоручити:

1) Єдна капа одъ танкогъ платна или струне, коя се натакне на гладу и на образъ да кованцію пчеле не могу напасти;

2) Рукавице. Премда искусный кованція не потребує ни рукавица ни капе и никадъ га неће пчеле увести.

3) Цѣдникъ за медъ и восакъ:

4) Стрцалица, коя се употреблює, ка-
да се рой у высину дигне и оће да побѣг-
не. Изъ стрцалице бацана вода пада на рой
као киша, коя га принуди да се врати и у-
вати.

5) Нѣколико метлица или перушака ра-
ди чишћеня исподъ кошница и ради сгрта-
ня пчела или роя у празницу.

6) Ножъ кованційскій за подрѣзиванѣ.

Поступанѣ съ пчелама у про-
лѣто.

П. 1621. Ако бы се у мѣсецу Фебруа-
ру или Марту топли дани указали, шта тре-
ба радити съ кошницама?

О. Ако се у мѣсецу Фебруару или Мар-
ту топли дани укажу, отвори лета, да пче-
ле излетати и опрати се могу, ерѣ е то
нынѣ првый посао.

П. 1622. Одъ чега ће се пчеле да перу?

О. Пчеле у кошници преко зиме на
гомили наодеће се или у спаваню на какой
зиме или на благоме врѣмену када троше
медъ, мораю и поганити. Ова поганѣ че-
сто пада и на саме пчеле, особито када
проливъ добыю. Првый имѣ е дакле посао
у пролѣто, да се оперу. И зато, ако у
близкости нема воде, гдѣ бы оне падати
могле, морашѣ имѣ воде у кованлуку у ма-

лымъ коританцама држати и по води трске или сите пометати, да се око воде задржати могу.

П. 1623. Како треба лета у пролѣто држати, докъ ябука цвѣтати не почне?

О. У пролѣто, докъ ябука цвѣтати не почне, држи лето поманѣ, блатомъ олеплѣно. Ово є зато нужно чинити, да не бы туѣице на крађу навалиле, те ако бы се то догодило, да се пчеле лакше бранити могу.

П. 1624. Какавъ посао долази послѣ овога у пролѣто?

О. Пре него што пчеле радити одпочну, прегледай сваку кошницу, очисти ю одъ паучине и лѣптирића и увѣри се, еда ли свака кошница има матицу. Увѣри се има ли свака јоштъ меда за раану и за производенѣ пчела.

П. 1625. Шта треба чинити са слабымъ кошницама, коє су єдва иззимиле, па више раане немаю?

О. Слабе кошнице, коє су єдва иззимиле, а немаю више раане, те могу на послѣдку и на измаку зиме помрети, или ако и остану живе, оне ће у раду заостати и неће у ставю бити себи пчеле излећи. Зато овакове кошнице морашъ раанити.

П. 1626. На послѣдку, кадъ веѣъ ябука цвѣтати почне, шта треба радити?

О. Кадъ ябука цвѣтати почне, онда ѣешъ твоє кошнице подрѣзати. При подрѣзиваню кошница пази добро да дубоко не рѣжешъ, ерѣ ѣешъ имъ тиме много наудити. Оно саѣе, коє є побуѣало или набубрило, то треба до чистога и здорова саѣа подрѣзати, а коє є здраво и чисто саѣе и напунѣно црвомъ пчела, то текъ мало зарѣжи; ерѣ бы штета была сатрти имъ неразумнымъ поступкомъ безбройну количину пчела.

Рааненѣ пчела.

П. 1627. Чиме може разуманъ кованѣя предупредити да своє кошнице у пролѣто не раани?

О. Разуманъ кованѣя може рааненѣ пчела предупредити, ако онъ само онакове пресаде за зиму оставля, кои имаю довльно раане. Онъ поздне роєве саставля, а слабе убія, или коє кошнице имаю довольно народа а слабо раане, онима одъ поубіяны кошница у мѣсецу Септембру и Октобру прибада саѣе медомъ напунѣно, како бы пчеле изъ нѣи себи раану извадити и углаву извуѣи могле.

П. 1628. Зашто не бы зими рааню кошнице?

О. Зимѣ кошнице кретати и узнемирати одвећъ е убитачно, па бы имъ више шкодіо но помогао.

П. 1629. Кои е најпростій начинъ рааненя пчела?

О. Најпростіи е начинъ рааненя пчела овај: Извађено саће изъ слабіи кошница, у којима има меда прибоди слабой кошници колико е потребно. Ово се обично подъ есень чини. Но да не бы пчеле изъ други твои или туђи кошница медъ осетиле и на крађу навалиле, залѣпи блатомъ лето и сваку рупицу на кошници, куда бы пчеле ући могле, и тако залѣплѣну кошницу држи едно два дана. Пчеле ће за то врѣме савъ медъ повадити и у своє саће узвући и залѣпити, па онда можешъ лето отворити, неће више туђице на такову кошницу нападати.

П. 1630. Када е најпробитачніе ово дѣло предузимати?

О. Ово дѣло предузимај на ладномъ и суморномъ дану, када пчеле неизлећу; еръ бы иначе све пчеле узнемирио да се не бы могао одъ њи бранити ни предузето дѣло свршити. Најудобніе е за то врѣме предъ вече.

П. 1631. Но ако кованція не бы имао саћа съ медомъ за рааненъ, или ако бы при-

нућенъ быо у пролѣто кошнице раанити, како ће онда радити?

О. Ако немашъ саћа съ медомъ за рааненѣ кошница, онда узми у танъиръ чиста меда житкогъ и овай танъиръ съ медомъ подмети подъ кошницу; но у таковомъ случаю мети нѣколико сламчица преко меда, како бы пчеле могле на сламчице падати и медъ купити.

П. 1632. Ако є кованція принућенъ у пролѣто кошнице раанити, када нема саћа съ медомъ, а нема житкога оцѣћеногъ меда, шта ће онда радити?

О. Успи мало воде у шерпеню или у тавицу и на ову воду, колико ти є потребно мети меда, па држи на тиой ватри да се медъ отопи и съ водомъ разблажи. Кадъ се медъ угрѣе, почеће се пѣнити, а ты опѣни медъ и мало га промѣшай колико да се съ водомъ саедини, па овако разблаженъ медъ можешъ кашикомъ посипати по саћу, а можешъ и у танъиру подъ кошницу метути поставивши нѣколико сламчица повр' меда.

П. 1633. Треба ли ово рааненѣ продужити и докле?

О. Ово рааненѣ у пролѣто предузето морашъ продужити докъ ябука не почне цвѣтати, т. є. донде, докъ пчеле не почну налазити у полю себи доволно раане.

Плячканѣ пчела.

П. 1634. Када се догађа, да пчеле иду у плячку или у крађу?

О. Обично два пута у години, у пролѣто и у есенѣ, када се слабо раане у полю налази, пчеле нападаю на туђе кошнице и иду у плячку.

П. 1635. Какве су то пчеле, што иду у плячку?

О. То нису нѣке особене пчеле, које иду у плячку, него пчеле сваке многонародне кошнице могу бити крадљивице, ако имѣ се прилика укаже.

П. 1636. На коју кошницу плячке ради пчеле обично нападаю?

О. Кадѣ кошница остане сиротна безъ матице, или када мало народа има, или када е на кошници велико лето, које пчеле нису у станю заузети, или када се кошница на лѣпомѣ врѣмену раани, подае се довольно повода да пчече или изъ туђега или изъ собственога кованлука на такову кошницу нападаю, изъ нѣ медѣ извлаче и у свою кошницу односе. Кадѣ пчеле на нѣку кошницу нападну, оне ю сасвимѣ оплячкаю. Кадѣ се едномѣ пчеле на плячку наваде, оне послѣ пошто едну кошницу оплѣне, оне и на другу да нападаю.

П. 1637. По чему се може познати, да пчеле иду у плячку?

О. За знакъ, да пчеле иду у плячку, може служити то, када пчеле изъ єдне кошнице рано ютромъ или поздно вечеромъ многобройно лете, а пчеле други кошница у миру се налазе. У оваковомъ случаю или саме ове пчеле иду у плячку или оне биваю пляккане одъ други.

П. 1638. По чему се познае да нѣка кошница у плячки страда?

О. Кадъ нѣка кошница у плячки страда, лѣте изпредъ нѣнога лета и са стране кошнице црно блистаюће се пчеле съ высеѣимъ ногама, коє прилику траже како ће у кошницу продрети, еръ се оне надаю, да на лету страдаюће кошнице нѣне пчеле стражаре и улазакъ туѣицама бране. Ове пчеле, коє у плячку иду, брзо лѣте и зучудновато, да се нѣино зуянѣ одъ други пчела разликуе. Познаѣнешъ далѣ страданѣ кошнице у обрани, еръ стражари на лету стражу чуваюћи увате туѣицу, гняве и изъ кошнице извлаче, па ѣнешъ предъ таковомъ кошницомъ много мртвы пчела наѣи.

П. 1639. Може ли се како нападнутой и пострадавшой кошници помоѣи?

О. Држи у пролѣто и у есень сманѣно лето, како бы се пчеле одъ нападаня лак-

ше бранити могле; а све рупице на кошници, крозъ коѣ бы пчеле улазити могле, залѣпи.

П. 1640. Може ли се пронаћи изъ коѣ кошнице долазе пчеле у плячку?

О. Можешъ крадљивицу пронаћи, ако ѣ она изъ твога кованлука. Узми прашине одъ креча или одъ креде, па поспи оне пчеле, коѣ на силу оѣе у пострадавшу кошницу да улете, послѣ тога иди редомъ по кованлуку и пази куда ће бѣле пчеле да улете, па ћешъ пронаћи крадљивицу кошницу.

П. 1641. Кадъ бы пронашао крадљивицу, шта треба съ њомъ радити?

О. Затвори іой лето да не може пчела изъ њѣ да излеће баръ за едно два дана, па ће међутимъ на плячку заборавити.

Сиротна кошница.

П. 1642. Кадъ ѣ кошница сиротна?

О. Кадъ матица у кошници угине, а у саѣу неналази се црва, изъ кога бы пчела себи матицу излѣгла, онда каже се, та ѣ кошница сиротна, што іой безъ матице оставшой погибелъ грози.

П. 1643. По чему се познаѣ, да ѣ њѣка кошница сиротна?

О. Да ѣ њѣка кошница сирота безъ матице остала, може се познати изъ слѣдуюћи знакова:

1) Има подъ есенъ врѣме када пчеле трутове убіяю; кадъ опазишъ да се у нѣкой кошници трутови не убіяю, знай да е та кошница сирота безъ матице.

2) Кадъ се пчеле у подне изпредъ кошнице облѣтаюћи не играю.

3) Кадъ пчеле слабо излѣћу и слабо носе.

4) Кадъ су пчеле безвольне и нерадине, и текъ се погдѣкою пчела виђа да улѣће и излѣће, а друге брзо и прилѣжно раде и съ пѣсмомъ одлазе.

5) Кадъ се пчеле при улазку у кошницу, кадъ на лето падну, не кланяю, т. е. када задній трутъ не дижу, а главу предъ летомъ не уздижу са зуянѣмъ.

6) Кадъ пчеле мртве изъ кошнице и другу нечистоћу више неизвлаче.

П. 1644. Кадъ се примѣти да е кошница сирота, а у кошницама нема више црвїй изъ кои се пчеле лѣгу, да бы се могло по савѣту твоемъ у пытаню 1602. помоћи, шта бы се онда имало радити съ таковомъ кошницомъ?

О. Преко цѣлога лѣта пчеле се лѣгу, дакле свакадъ у саћу има црвїй, изъ кои се пчеле лѣгу, и потоме се преко лѣта и саме пчеле, кадъ изгубе матицу, могу помоћи,

или ћешъ имъ ты одъ други кошница помоћ дати, придѣнувши изъ друге кошнице одсѣченный комадићъ саћа съ црвима изъ кога ће оне у станю быти себи матицу излѣћи. Но ако кошница остане сирота подъ есень, а овамо е многонародна и яка, онда ћешъ најболѣ учинити. ако іој одъ слабы поздны роева еданъ придодашъ, и съ овымъ га саединишъ.

Са е д и н е н ѣ кошница.

П. 1645. Шта е са е д и н е н ѣ кошница?

О. Кадъ се две или три кошнице слабе у едну приберу, то се зове са е д и н е н ѣ кошница.

П. 1646. На што служи са е д и н е н ѣ кошница?

О. Познато е, да оне кошнице ползу приносе, коє много народа имаю. Ради постиженя ове цѣли кованціє слабе кошнице са е д и н я в а ю, коє се најлакше у врѣме роеня учинити може.

П. 1647. Коимъ се начиномъ могу две слабе кошнице са е д и н и т и ?

О. Две слабе кошнице можешъ са е д и н и т и овако: Изврни ону кошницу, изъ коє пчеле изтерати желишъ, и постави на ову кошницу ону, у кою желишъ пчеле претерати, па онда обмотай чаршавомъ или кр-

пама обе ове кошнице, да пчеле не могу напълѣ изићи. Послѣ тога почни одъ главе палицомъ лупати о кошницу, изъ кое намѣравашъ пчеле изтерати, и то лупканѣ одоздо на выше продужи. Пчела ће одъ лупаня излазити на выше и у другу ће кошницу прећи и са ономъ се саѣдинити. Онда постави овако саѣдинѣну кошницу на свое мѣсто и посао є свршенъ.

Или, кадъ поставишъ кошницу єдну на другу и обе увежешъ, онда тако увезане полагаю мећи у каду водомъ напунѣну. Овако постепено съ главе започевши све дублѣ и дублѣ пуштай у воду, докъ сву дольню кошницу у воду замочишъ, и пчеле ће изъ долнѣ кошнице бѣгаюћи одъ воде изићи у горню кошницу и съ ньоме се саѣдинити, па онда постави саѣдинѣну кошницу на свое мѣсто, па сутра данъ изъ празнице извади саће и по вољи употреби.

Овай посао свакадъ у вече ради, како ће пчеле имати врѣмена да се преко ноћ саѣдине.

П. 1648. Како се овай посао съ улѣвима дає извршити?

О. Съ улѣвима овай посао найлакше се дає извршити, єръ улѣви имаю у глави заклопацъ, кои само отвори и другу кошницу надмети да се съ долњимъ улѣмъ подудара и овай поклапа, па кадъ умочишъ

уль у воду, пчела ће брзо у горный уль ради саєдиненя да изиђе.

П. 1649. Кадъ бы имао слабый другенаць или треѣакъ рой съ нѣкимъ слабымъ пређе уваѣенымъ роємъ да саєдинишь, како бы то урадіо?

О. Я ѣу другенаць или треѣакъ, кои ми се слабачакъ рой види, пошто га увадимъ у празницу стрести и до ноћи оставити. У вече я ѣу засторакъ или чаршавъ прострети, па ѣу донети овай рой и на прострый засторакъ съ кошницомъ ударити, пчела ће сва на засторакъ одъ овога удара попадати. Я ѣу онда донети ону кошницу, кою помоћи желимъ, па ѣу съ нѣомъ ову на засторакъ падшу пчелу поклопити. Пчела ће преко ноѣ горе попети се и са ономъ се саєдинити. Сутра данъ пре зоре постави саєдинѣну кошницу на своѣ мѣсто.

П. 1650. Ако бы имао у кованлуку слабонародны кошница, па бы се указао треѣакъ рой, кои бы се хотео опеть у свою кошницу повратити, шта бы радіо?

О. Я бы у таковомъ случаю стару кошницу, изъ кое є рой изишао, уклоніо, и на нѣно мѣсто поставіо ону кошницу слабонародну, кою помоћи желимъ. На овай начинъ онай бы рой ушао у ону кошницу, кою я оѣу да обогатимъ. Кадъ рой уѣе, он-

да могу опетъ кошнице поставити на своя мѣста.

П. 1651. Кадъ бы имао стару кошницу одъ 4—5 година, коя има црно саће, па бы желіо пчеле заштедити а саћемъ ползовати се, шта бы радіо?

О. По правилу стара кошница нѣ за пресадъ. То знаюћи, я самъ при прегледанію кошница тражіо начина како љу се помоћи. Я самъ, поставимо случай, нашао у моме кованлуку вданъ слабый рой, кои добро ради, лѣпо саће има, али є слабонароданъ. Я љу у подне, кадъ пчеле понайвише лете, узети ову стару кошницу са свога мѣста и постави љу є на страну, а на нѣно мѣсто постави љу ову слабу кошницу, кою обогатити желимъ. Садъ ће пчеле изъ старе кошнице да излеђу и да се враћаю на свое старо мѣсто, па ће да улете у слабу кошницу, и тако ће да се саєдине са ономъ кошницомъ слабонародномъ. Я љу на послѣдку стару кошницу изврнути и палицомъ у главу куцати, па љу тако и остатакъ пчела изтерати. Овако љу добыти саће, пчеле пакъ неђу убити, но љу ій придодати ради обогаћеня іоштъ другой кошници.

Замѣна кошница.

П. 1652. У чему се састои замѣна кошница?

О. *Замѣна кошница* састои се у томе, кадѣ имашѣ у кованлуку слабу кошницу съ мало народа, можешѣ іой умножити пчеле поставляюћи ову слабонародну кошницу на мѣсто многонародне, а ову на мѣсто оне, онда ће пчеле многонародне кошнице улѣтати у кошницу слабонародну и ову ће народомѣ обогатити.

П. 1653. На што треба пазити при замѣнѣваню кошница?

О. При замѣнѣваню кошница пазв, да не буде коя одѣ овы кошница сирота безѣ матице или иначе болѣстна; ерѣ онда не само што нећешѣ слабой кошници помоћи, но ћешѣ якой кошници наудити.

П. 1654. Када се ово замѣнѣванѣ пред-узима?

О. Ово замѣнѣванѣ предузима се онда, када пчеле много меда носе.

П. 1655. Какве кошнице треба замѣнѣвати?

О. Старай се да замѣнишѣ свагда само оне кошнице, коє су єднаке величине и изгледа, дакле коє су єдна на другу налику, и коє се у кованлуку на близу не налазе.

П. 1656. У коє доба дана треба ово замѣнѣванѣ предузимати?

О. Замѣняванѣ кошница предузимаѣ послѣ подне, када се по већой части пчеле у полю налазе.

П. 1657. У коме се јошть случаю о. во замѣняванѣ кошница съ ползомъ може употребити?

О. Ако желишь предупредити, да кошница треѣака роя или другенца не пусти, а ты ю само замѣни съ єдномъ слабомъ кошницомъ, па ће велика часть пчела у ову слабу кошницу улѣтанѣмъ преѣи и тако се неће роити.

О ровню.

О ровню ваобште.

П. 1658. У кое се врѣме кошнице ров?

О. По околностима мѣста и по бериѣету године обично кошнице ров се одъ половине Мая до конца Юнія мѣсеца.

П. 1659. Шта насъ може обнадеждити, да ће бити бериѣетна година у меду?

О. Што се раніе кошнице ров, тимъ више надежде можемо имати, да ће ровни у станю бити себи довольно раане до есени прибрати, и тако да ће бити бериѣетна година.

П. 1660. Одъ кое кошнице можемо очекивати да ће се раніе роити?

О. Кошница, која е поманя, а яка и повеќе народа има, раніе ќе се роити одъ други.

П. 1661. Како зову кованціе ровве по реду?

О. Првѣй рой, кои изъ кошнице изиђе, зове се *првенацъ* или *првакъ*, другѣй *другакъ* или *другенацъ*, а треѣй *треѣакъ*. У доброй години првенацъ може опетъ пустити роя и оваѣ се зове *парой*.

Знаци роеня.

П. 1662. Има ли каквогъ знака, по коме се може познати, када ќе кошница првенца пустити.

О. Да бы узнати могао, када ќе се кошница роити, нужно ти е кошнице често прегледати. Како опазишь да пчела по крайницима — по крайньомъ саѣу — по вр'у матичняке прави т. е. дугулясте чаурице, изъ кои ќе се матице излѣѣи, то ти е знакъ да се кошница спрема за роенѣ.

П. 1663. Но може ли се управо знати данъ, у кои ќе рой изиѣи?

О. То се знати неможе, еръ првенацъ често излази изненада брзо; зато е нужно да кованція у врѣме роидбе на 3 саата пре и толико после подне добро мотри.

П. 1664. Кадъ излазе другаци?

О. Другаци роєви излазе сасвимъ неуредно; нѣки пута раніє, други пута доцніє.

П. 1665. Има ли каквы знакова, по којима се може познати, када ће другаци излазити?

О. Знаци, по којима се може познати да ће другаци и трећаци излазити, єсу слѣдуюћи:

1) Ако су кошнице за роєнѣ спремне, обично се роє после кише, када слѣдує препека безъ вѣтра.

2) Другаци и трећаци обично излазе седмый, деветый, єданайстый данѣ послѣ првака. Обично у очи роєня познає се по пѣсми матице, коя ясно виче „титѣ, титѣ.“

3) Кадѣ се пчеле око лета нагомилаваю, и ова се гомила увеличава.

4) Кадѣ се трутови появе; и кадѣ ови пре подне излећу обично слѣдує рој.

5) Кадѣ повраћаюће се пчеле изъ поля не улазе више у кошницу, то є роєнѣ близу.

6) Предѣ само роєнѣ опазити се може да су пчеле немирне, да брзо трчкараю око лета и по кошници.

Стресанѣ и ватанѣ роєва.

П. 1666. Чиме се може подпомоћи, да се кошница рој?

О. Роеиѣ може се у пролѣто устрои-ти, ако кошницу раанишъ, па ма она оскудицу у раани немала. Овымъ ћешъ ю натерати да више пчела леже. Ако се мѣсеца Мая и Юнія ладно кишовито врѣме укаже, примѣтићешъ свакадъ ютромъ изпредъ кошнице изнешеве црве одгрижене. Ако онда вечеромъ кошнице твоє съ мало меда поранишъ, неће пчеле приплодъ свой кварити.

П. 1667. У врѣме роидбе шта треба кованція у преправности да држи?

О. У врѣме роидбе треба кованція да има у преправности

1) Разне величине празница, како бы одвећъ якій рой, или кадъ се два роя на едно мѣсто увати, у велику а малый рой у малу празницу стрѣсти могао.

2) Празнице, коє треба садъ чисто држати, да кованція изтрля изъ нутра мртвомъ копривомъ или маточиномъ.

3) Старе празнице, коє су већъ употребляване быле, кованція да изнесе на сунце, како бы се у празници заоставши восакъ одъ саѣа одгрѣяо и мирисао.

4) Ако има кованція младе кошнице са саѣомъ, у којима є пчела изумрла, у ове рой да стресе.

5) Кованція да има у преправности, све што му е за ватанѣ и стресанѣ роя нужно, као капу, раклѣ, мотке, перушке, метле, стрцалицу и т. д.

П. 1668. Шта ће кованція чинити, ако се око кованлука не налази понизки дрвећа, на која бы се рой уватио?

О. Ако у кованлуку и око кованлука нема понизки дрвећа, на која бы се рой уватио, онда кованція да свеже на колѣ китку или завежляй бѣлога глога, тополе, врбе и т. д. на коѣ се роѣви лако ватаю.

П. 1669. Кадѣ се рой стани и увати, како ћешѣ га у празницу стрести?

О. Я ћу празницу подметути подѣ вишећій рой, па ћу грану треснути да рой у празницу упадне, оно што остане пчела, я ћу метлицомѣ помести у празницу. Ако су пчеле у празници већѣ налазеће се веселе и мирне, то ће ми моћи служити за знакѣ, да е матица међу њима; но ако су пчеле немирне, па се узтумараю и бѣже изѣ празнице, то е знакѣ да ту нѣ матица. У таквомѣ случаю я ћу у околини потражити, неће ли гдѣгодѣ у близу быти каква гомилица пчела на дрвећу или на земљи, и ако ту нађемѣ, то е могуће да е међу њима матица. Я ћу онда ову гомилицу ма на кои начинѣ у кошницу претерати, па ако се

пчеле примире, могу се надати да є међу њима матица.

П. 1670. Ако бы познао, да оће рой да бѣжи, шта ћешъ радити?

О. Ако опазимъ, да оће рой да бѣжи, я ћу стрцалицу да повучемъ и водомъ рой да пошкропимъ, онъ ће мислити да є киша и одма ће се уватити. Или ако не бы имао стрцалицу, я ћу на рой избацити пушку, па и то ће га заплашити да се увати.

П. 1671. Шта може проузроковати да се рой у близкости увати?

О. Када лето на старки кошници, изъ кое рой излази, залепишъ и сѣзуишъ, да не могу пчеле брзо излазити, може проузроковати, да се рой у близкости кованлука увати.

П. 1672. Шта ћешъ радити, кадъ се рой повисоко на нѣкѣй грмъ увати, да га неможешъ доватити?

О. Я ћу празницу везати на єдну дугачку мотку, па ћу празницу подъ рой подметнути, а сѣ квакомъ ћу грану закачити, о кою се рой уватио, па ћу тако трести да рой у празницу падне.

П. 1673. Ако рой падне на землю или на траву, па се увати, шта ћешъ онда радити?

О. Кадъ рой на землю падне па се на земљи или на трави увати, те га не могу у празницу да стресемъ, я љу два дрвцета као подвалине поредъ роя метнути, и на ове љу празницу поставити и рой поклопити, пчеле ће саме у празницу ући.

П. 1674. Ако се рой увати на дуваръ или на нѣкїй предметъ, да му никако доћи неможешъ, шта ћешъ онда радити?

О. Ако се рой на нѣкїй предметъ увати, да му доћи не могу, я љу га кадомъ терати докъ се не премѣсти на онаково мѣсто, одкуда љу га стрести моћи. У овомъ случаю и метлица одъ пелена може добру услугу учинити за претериванѣ роя.

П. 1675. Кадъ бы се догодило, да два појка роя у еданъ путъ изађу па се помѣшаю, или текъ што се еданъ рой увати, па се и другїй нѣму придружи, шта ћешъ радити?

О. Када бы се догодило, да се два роя појка на едномъ мѣсту увате, онда љу иѣ обадва у велику празницу стрести.

П. 1676. Може ли се чиме предупредити, да се рой на рой не вата?

О. Догађа се у великомъ кованлуку, да када еданъ рой изиђе и увати се, па одма за нѣмъ изиђе изъ друге кошнице другїй рой па и овај оће на онај уваћеный

рой да се увати. Ово могу предупредити, ако одма уваћеный рой нѣкомъ крпомъ или засторкомъ покріемъ.

П. 1677. Шта треба радити съ кошницомъ, када у ню рой стресешъ?

О. Кошницу, у кою самъ рой стресао, я љу засторкомъ или каптаромъ покрити, и одъ зрака сунчаны заклонити; ерѣ много прилика има, да рой изъ свое кошнице, у кою є стрешень збогъ тога побѣгне, што є сунцу изложенъ быо.

П. 1678. Кадъ рой у празницу стресешъ, куда ѣнешъ ю поставити?

О. Кадъ рой у празницу стресемъ, ово є садъ кошница, и я љу ю на опредѣленою мѣсто поудалѣно одъ матере поставити.

П. 1679. Зарѣ не бы болѣ было на ономъ или изподъ онога мѣста, гдѣ се рой уватио, до мрака кошницу поставити, па онда ю на свое мѣсто пренети?

О. Тако многи, и готово сви наши землѣдѣлци раде, али то ніє добро, што се пчеле за онай данъ на оно мѣсто већъ науче, па слѣдуюћій данъ онамо лѣте и траже свою кошницу и тако се губе.

П. 1680. На колико дана понесе рой собомъ раане, кадъ изъ кошнице излази?

О. Свакій рой кадъ изъ кошнице излази носи са собомъ раане на 2—3 дана.

П. 1681. Шта ради рой съ овомъ рааномъ ?

О. Ако е послѣ ровня врѣме пріятно, рой одма како га у празницу стресешъ одпочне радити и понешену раану преобраћа у восакъ и медъ. Но ако е кишовито врѣме, да пчеле не могу на радъ излетати, оне се међутимъ понешеномъ рааномъ раане.

П. 1682. Шта бы нужно было кованціи чинити, кадъ бы слѣдуюћи дана, пошто е рой стресао, дуже врѣмена киша траяла?

О. Кадъ бы се догодило, да бы слѣдуюћи дана, пошто е кованція рой стресао, дуже врѣмена киша траяла, нужно бы было оваковый рой међутимъ раанити докъ се врѣме не излѣпша, да пчеле излѣтати могу.

П. 1683. А кадъ се нѣкій рой опетъ своіой матери поврати, шта ћешъ радити?

О. Кадъ бы се нѣкій рой опетъ своіой матери повратио, я ћу на тай рой мирно изгледати, знаюћи да ће онъ опетъ другій или трећій данъ изићи. Но ако се рой зато повратио, што е матицу изгубіо, онда ће осмый и деветый данъ изићи пошто се би матицу излѣже.

П. 1684. Кадъ се у нѣкой кошници пчеле око лета купе, кое е знакъ да ће се роити, а она се не рои, шта бы се могло радити съ нѣомъ?

О. Таковой кошници треба подметути, или ю укупати, како бы радъ свой продужити могла.

П. 1685. Кое бы се главно правило кованцији могло препоручити?

О. Главно правило могло бы се кованцији препоручити; да се постара како ће имати само многонародне кошнице, еръ не приносе ползу многе него многонародне кошнице. И по томе држи се слѣдуюћи основа:

а) Ако е предѣлъ, гдѣ кованлукъ имашъ, за пчеловодство неугоданъ, да нема довольно паше за пчеле, недай да кошнице више одъ два роя пуштаю.

б) Ако су и другаци слаби, ты ий савдинявай.

в) Све поздне ровве и слабе кошнице савдинявай, еръ оне неће у станю быти себи довольно раане прибрати.

Поступанъ съ кошницама у есень.

П. 1686. Пошто рондба прође и есень се приближи, шта треба око кошница радити?

0. Кадъ се у мѣсецу Августу посао пчела са унашанѣмъ меда свршава, наблюдавай слѣдуюћа правила:

1) Предпоставлямъ, да си одма, како су се кошнице изроиле, пошто си њи подрѣзао, њи прегледао и увѣрио се да ниє која одъ њи сирота безъ матице остала.

2) Предпоставлямъ, да си већъ Августа мѣсеца, како си примѣтио да пчеле слабо меда носе, лето замазао и сѣузю и сверупице на кошницама позатварао, како не бы туѣице плячке ради улазити могле.

3) Кадъ већъ примѣтишъ, да пчеле више меда не наоде, прегледай твоє кошнице како су тежке, да се увѣришъ, оће ли оне доволно раане до пролећа имати. Знай да пчеле єдне кошнице потребуу преко зиме меда

Пчеле са саѣомъ теже	$4\frac{1}{2}$ — $5\frac{1}{2}$	ока.
Празница тежи	$2\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{4}$	„
	4—5	„

Дакле обична кошница за пресадъ мора бити тежка

у свему . . . . . 11 — $13\frac{3}{4}$ „

Држи дакле да мора имати 15 ока како се небы преварио. Єръ и то треба да знашъ, ако се подъ зиму или рано у пролѣто лѣпо врѣме укаже, онда пчеле више меда троше; а ако пчелама ладни вѣтрови не допуштаю излѣтати, оне ће манѣ меда трошити.

4) Избери слабе кошнице, коє довольно раане немаю, а имаю довольно народа, па овима мѣсеца Септембра придодай нуждну раану: прибоди имъ колико є потребно саѣа съ медомъ изъ други кошница.

5) Све слабе кошнице саєдини две и две, па и нѣину раану колико є потребно пренеси.

6) Старе кошнице гледай да саєдинишъ съ ровима, а нѣино саѣе употреби за раану, а што претече, то ти є берба.

7) Преко мѣре яке кошнице оставляти за пресадъ, была бы будалаштина. Тако ове можешъ побити, ако немашъ врѣмена да пчеле у другу слабонародну кошницу претерашъ.

8) При саєдиняваню кошница пчеле ѣе се побити и многе ѣе мртве пасти, коє наши кованціє кажу „пчеле се косе“, но то ништа немари, оне ѣе се косити и опетъ ѣе се примирити, ако цѣло дѣло мудро свршишъ.

9) Кадъ се веѣъ зима приближи, да пчеле не могу више излѣтати, онда затвори лета съ чичкомъ или таковымъ чимъ, да пчеле у кошницу добываю воздуха, али да не могу излѣтати.

10) Пази особено на зимовникъ кошница; зимовникъ мора тога свойства быти,

да не буду пчеле лупомъ и потресомъ узнемириване.

11) Постарай се, како ће кошнице на зимовнику имати заклона одъ суровы и ладны вѣтрова ако на полю остаю; у коме случаю мора свака кошница имати свой каптаръ.

12) Ако имашъ какву суву поудалѣну зграду, смѣсти кошнице у ню преко зиме; но особено пази да се тамо не увуку мишеви, еръ ће они нагрдити кошнице.

Болѣсти пчела.

П. 1687. Коє су болѣсти пчела?

О. Болѣсти пчела єсу: *проливъ*, *трулежъ* и *метиль*.

П. 1688. Каква є болѣсть *проливъ* и одкуда произлази?

О. *Проливъ* добываю пчеле одъ дугогъ затвора преко зиме, одъ назѣба и одъ поквареногъ меда, коимъ їй раанишъ. *Проливъ* є опасанъ, пчеле избацую црвенкасту поганъ по саћу, коє несносанъ смрадъ проузрокує. Ако коя кошница одъ ове болѣсти страда, отвори лето на лѣпомъ врѣмену, да се пчеле изванъ кошница могу очистити. Раани овако болѣстне пчеле съ добрымъ медомъ, у кои помѣшай мало доброгъ старогъ црногъ вина.

П. 1689. Шта е трулежъ, каква е болѣсть и одкуда произлази?

О. Трулежъ показуе се обично у пролѣто одъ назѣба. Кадъ е у пролѣто пріятно врѣме, пчеле навале и много црвій заметну ради приплода пчела. Ако на то удари студено врѣме, пчеле се повуку у главу и оставе доволно саће црвима напунѣно, коє заладни и у трулежъ пређе. Овай трулежъ распространява гадну киселу воню. Држи кошнице добро съ добрымъ каптаровима, па се ове болѣсти не бой. Но ако ову болѣсть у кошници примѣтишъ, изсѣци саће донде, докле се укварило. Ако е трулежъ надвладао, изтерай пчеле у другу кошницу па ій съ овомъ саєдини.

П. 1690. Каква е болѣсть метиль и одъ чега се рађа?

О. Моляцъ, кога можешъ даню изподъ каптара по кошници видети, ноћу увуче се у кошницу и снесе яйца између саћа и кошнице. Изъ овы яйца произиђу црви и слабу кошницу сасвимъ упропасте. Помажи добро кошницу блатомъ, да мольци немогу у кошницу улазити; лептириће и мольце даню сатири.

П. 1691. Како се могу ове болѣсти пчела предупредити?

О. Болѣсти пчела можешъ предупредити, ако не трпишъ у кованлуку слабе кошнице; ако кошнице чисто држишъ, и ако ѱ само у врѣме и чистымъ медомъ раанишъ.

Непріятельи пчела.

П. 1692. Заръ и пчеле имаю непріятеля?

О. Како годъ што све животинѣ, тако и пчеле имаю свое непріятелѣ, кои у кованлуку велику штету чине, ако кованція на нѣи не пази.

П. 1693. Кои су то непріятельи и како ће кованція свое кошнице одъ нѣи сачувати?

О. Непріятельи пчела єсу слѣдуюћи:

1) *Мишеви*, кои зими или на лето у кошницу уђу или прогризу кошницу и саће кваре. Лето чичкомъ затвори, држи мачке у кованлуку или мишоловке намѣсти и обилази твоє кошнице, да се мишеви не увуку.

2) *Ласте, пупавацъ и жуња* такођеръ велику штету лѣти пчелама наносе. Ове птице у лѣтеню ватаю пчеле и съ нѣима свое птичиће раане.

3) *Паука и паучину* у кованлуку не трпи, ерѣ се многе пчеле и у паучину сплету.

4) *Жабе* ватаю пчеле и много ий троше. Држи кованлукъ чисто одъ травульи-не, да се жабе не могу задржавати, и гдѣ кою наѣшѣ поби.

Цѣѣенѣ меда и воска.

П. 1694. Како се може чистѣ медѣ до-быти?

О. Изваѣено изѣ кошница саѣе метни у лонацѣ или чинію, поклови заклопцемѣ па метни на сунце или на топлу пеѣь или близу жара, оно што се овимѣ начиномѣ само оцѣди, то є чистѣ медѣ или *равакѣ*.

П. 1695. А зашто не бы саѣе на ватри топио, да се медѣ оцѣди?

О. Нѣки цѣде медѣ на ватри и пус-те да медѣ ври, но то є погрѣшно, єрѣ се он-да цвѣтний прашакѣ и восакѣ съ медомѣ помѣша и овай загади.

П. 1696. Како є najbolj оцѣѣенѣ медѣ држати?

О. Najbolj є оцѣѣенѣ медѣ у ѣупо-вима на ладномѣ мѣсту држати.

П. 1697. Како се восакѣ цѣди?

О. Метни восакѣ у бакрачѣ или гво-зденякѣ, наліи водомѣ и подстакни ватру да узаври, па онда ову массу у дебелу крпу или вреѣу саспи. Ако имашѣ цѣдникѣ, ста-

ви ову врећу подъ цѣдникъ и заврни шай-
тове да се оцѣди вода и медъ. Ако не-
машъ цѣдникъ, метни врећу съ воскомъ
међу две даске, па иѣ каменѣмъ притисни.
Овай восакъ опеть по другій путь метни
на ватру да проври, восакъ ће се у выси-
ну дићи, па га можешъ одъ воде оддвоити
и покупити и онако отоплѣнъ у чинію раз-
лити. У води изъ воска оцѣђеной има ча-
стица меда. Ову воду успи у гвозденякъ,
подложи ватру да уври и то ће ти быти
шербетъ, кои можешъ у кући употребити.

СВИЛОДѢЛСТВО.

У В О Д Ъ.

Любезный землѣдѣлче! кадъ си у пролѣто већу часть свои польски послова свршио; кадъ си т. е. свое ныве и баште засѣяо, винограде орѣзао, онда приспѣ лѣ по майско врѣме, кое насъ топлымъ сунашцемъ сгрѣва, и у то врѣме осимъ копаня кукуруза до сѣнокоса и жетве немашь толико много посла. Ако бы ме пытао, шта бы за ово врѣме найполезнѣе радити могао, тако да бы ти и дѣца помагати и раану заслуживати могла, я ти никакавъ лѣпшій и полезнѣи радъ за тебе и за дѣцу небы могао препоручити, но да држишь и одраньивашъ свилене бубе. Пыта'нешъ ме, а за што? Я ти велимъ зато, што ти овай посао велику ползу обећава.

О ползи изъ рааненя свилены буба произтичућой.

П. 1698. Кое е врѣме опредѣлио Богъ за држанѣ свилены буба?

О. Богъ е опредѣлио за држанѣ свилены буба и произведенѣ свиле шесть недѣля одъ како се дудовъ листъ развѣ.

П. 1699. Заръ землѣдѣлскій газда у ово доба никаква посла нема?

О. Добаръ землѣдѣлскій газда и у овы шесть недѣля као и свагда уме и за себе и за свое домаће полезны послова наћи, но онда е најзгодниѣ држанѣ и рааненѣ свилены буба.

П. 1700. По чему е овай посао тако полезенъ?

О. По томе, што за ово врѣме може свакій землѣдѣлаць толико заслужити, да съ онымъ новцемъ, кои за свилу добые, савъ годишный данакъ изплатити и за цѣлу годину своіой кући соли набавити може.

П. 1701. Зашто е іоштъ ово одраньиванѣ свилены буба полезно?

О. Зато, што дудъ, кои веома брзо расте, много већу ползу приноси одъ ябука, крушака, шльива, или ма какве друге воћке; дудъ сваке године и дудиньке и лишће дае, а нѣгово лишће никаква гусѣница не сме да напада.

П. 1702. Коя е іоштъ трећа полза овога посла?

О. Трећа е полза іоштъ и та, што овай посао, ніе управо ни посао, но сама забава за прве четири недѣлѣ, тако да га една стара жена съ еднимъ дѣтетомъ лако

свршити може, а само послѣднѣ две недѣ-
лѣ мало више труда изискуе.

П. 1703. Има ли овај посао јоштѣ ка-
кву ползу?

О. Има јоштѣ и ту ползу, што се са-
мо малый трошакъ одъ нѣколико пара изи-
скуе ради купованя сѣмена, изъ кога се ове
бубице лѣгу.

П. 1704. Чиме е јоштѣ овај посао за
насъ пробитачанъ?

О. Тиме, што прилѣжнимъ чуванѣмъ
и негованѣмъ наши бубица свагда намъ
среѣно овај радъ за рукомъ изпасти може,
нити намъ мразъ, градъ, вода и киша шко-
дити може.

П. 1705. Шта се ради држана и рааненя
свилены буба изискуе?

О. Ради раненя и подизаня свилены
буба изискуе се

прво, довольна и достаточна раана;

друго, доста пространо, свѣтло и суво
мѣсто; и

треће, при рааненю позоръ и точно
наблюдаванѣ правила.

Раана свилены буба.

П. 1706 Какву раану изискую свилене
бубе?

О. Свилене бубе вду лишће дудово, и то е њина раана.

П. 1707. Ако дакле свилене бубе држати и раанити намѣравамъ, о чему се пре свега побринути морамъ?

О. Морашъ се побринути да одранишъ и подигнешъ повише дудова.

П. 1708. Како се могу дудови умножити?

О. Могу се дудови умножити изъ сѣмена дудиня, или полагањемъ шибљика дудовы у землю.

П. 1709. Коя су дрва боля, или изъ сѣмена или полагањемъ произведена?

О. Много су боля изъ сѣмена подигнута.

П. 1710. Зашто?

О. Зато, што таква дрва имаю лѣпше жиле, па пре изъ њи савршено дрво нарасте; а полагањемъ шиблика произведена дрвећа увѣкъ слабе жилице имаю.

О живой огради и о низкимъ дудовима.

П. 1711. Коя е полза живе ограде одъ дудова?

О. Жива ограда има двойку ползу; прво служи као ограда око њива, виноградій, воћняка, ливада и т. д. а друго, дае веома

вкусну и у почетку добру раану за свилене бубе.

П. 1712. Кажи ми како се овака низка дрвећа одранюю, и зашто е њіово лишће за раану болѣ, но оно одъ високогъ дрвећа?

О. Ака желишъ низке дудове имати, морашъ овогодишнѣ или двогодишнѣ разсаднице изъ дударе извадити, и у яракъ или рупе 3—4 стопе раздалеко посадити

П. 1713. Како ћешъ разсаднице за живу ограду посадити?

О. Ако желишъ живу ограду одъ дудова око баштина имати, изкопай јоштъ съ есени яракъ дужь границомъ съ едне подобре стопе широкъ и са стопе дубокъ, у пролѣто извади разсаднице изъ изводны лея и посади ій яркомъ на полдругу стопу едну одъ друге далеко; а међу сваке две разсаднице еданъ добаръ колаць поби. Кадъ си овако разсаднице у две врсте на полъ стопе одстоєће посадіо, добыт'ћешъ веома добру ограду.

П. 1714. Какавъ е далѣ око тога посао?

О. При саѣненю разсадница прегледай найпре сваку разсадницу и све жилице, кое си при изкопаваню ашовомъ или мотикомъ позлѣдіо, оштрымъ ножићемъ орѣжи, па онда поставивши разсадницу у яракъ, жилице разрѣди и мрвитомъ земљомъ покри,

и пошто си ій посадіо онда оштрымъ ножићемъ на два пупка одъ землѣ орѣжи.

П. 1715. У кое врѣме треба ове разсаднице садити?

О. Одма у пролѣто, како се земля одкрави.

П. 1716. Шта іоштъ прве године око ти разсадница треба чинити?

О. Прве године треба све гранчице оставити да на миру расту, само око разсадница коровъ плеви, чешће землю праша и у врѣме суше разсаднице заливай.

П. 1717. Шта треба друге године око овы разсадница радити?

О. Друге године одма у пролѣто треба све врѣ'ове гранчица, кое є мразъ покваріо, сасѣћи. На живой оградѣ на свакой разсадницѣ само две гранчице остави на стаблу, єдну съ десне стране, кою ћешъ савити и за колацъ ликомъ привезати, а другу съ лѣве стране остави да управо у высину расте.

П. 1718. Ако є изъ єдногъ стабла повише шибльика изтерало, шта ћешъ съ овыма радити?

О. На живой оградѣ осимъ оне две гранчице, што си оставіо све друге шиб-

льике одсѣци. А на низкимъ дудовима све
гране и шибльике као чокоть орѣжи?

П. 1719. Шта треба треће и четврте го-
дине око овы разсадница радити, да добро
одячаю?

О. Юштъ и треће године одъ коро-
ва ий плевн и окопавай, па ће тако оне узра-
стити, гране ће одобляти и што ћешъ ий
више рѣзати све ће гушће постати. Онда
се све гранчице ликомъ привезую у на-
крстъ одъ горе до доле. Четврте године
овака е жива ограда тако яка, да никаква
стока крозъ ню продрети не може. Већъ
одъ треће године овако низко дрвеће до-
вольну ће и добру раану свиленымъ буба-
ма давати.

П. 1720. Зашто ово лишће раніе при-
спѣва одъ лишћа високи дрва?

О. Зато, ерѣ су ова стабла и гранчи-
це близу землѣ, па и одъ землѣ и одъ сун-
ца добываю топлоту, те пупе оваковы ду-
дова пре изтерати мораю, него оне, коє
су на высокимъ дрвима ладномъ воздуху
изложене. Одтудъ слѣдує, да е ово лишће
много танѣ и слабіе, и бубама вкусніе, и
за ньи до трећега ньиногъ спаваня и сба-
цаня кожице најздравиє.

*О дудовима изъ сѣмена про-
изведеныма.*

П. 1721. Како се дудови изъ сѣмена под-
ранюю?

О. Ако сѣме дудово у удесно врѣме посѣшъ, можешъ одъ нѣга дудове подра-
нити и разсаднице подићи.

П. 1722. Одъ колико фелій имамо дуд-
диня?

О. У насъ има одъ две феле дудиня,
бѣлы и црны; премда има и мургасты, но
ова се фела къ црнымъ дудиняма брояти
мора?

П. 1723. Съ каквымъ лишѣемъ е найпро-
битачнiе свилене бубе раанити?

О. Истина свилене бубе еду лишѣе
одъ обе феле дудова, но опетъ в много
пробитачнiе раанити бубе съ лишѣемъ ду-
довымъ, кои бѣле дудинѣ раѣа.

П. 1724. А зашто то?

О. Што лишѣе црны дудова недав тан-
ку и мекану свилу. Осимъ тога iоштъ и
више свиле даю бубе, кое се лишѣемъ бѣ-
лы дудова раане.

П. 1725. Како се може лѣпо сѣме дуди-
ня добыти?

О. Покупи лѣпе дудинѣ одъ оны дудо-
ва, одъ кои се лишѣе за раану буба оне
године нiе брало. Ове дудинѣ успи у кар-
лицу, изгнѣчи iй рукама, и послѣ успи во-
де на сгнѣчене дудинѣ. У той води опетъ
гнѣчи дудинѣ, и послѣ полако просипай

воду съ дрождиномъ а нову воду досипай, те тако изпирай дудинѣ докъ чиста вода не потече. На дну карлице остаѣе чисто сѣме, ово покупи, у ладовини осуши, и тако осушено за далѣ употребленѣ остави.

Како треба изводне лее за усѣвъ дудова приуготовити, и кадѣ и како треба сѣме дудиня сѣяти.

П. 1726. У коѣ врѣме треба сѣме дудово сѣяти?

О. Найболѣ се сѣме дудова сѣе мѣсеца Априла пре Ђурѣева дана, кадѣ се нивше мраза бояти.

П. 1727. Како треба изводне лее приуготовити?

О. Землю морашѣ іоштѣ у есень дубоко прекопати, послѣ тога другій путѣ у пролѣто опетѣ ту землю прекопай, и трећій путѣ онай истый данѣ када сѣме посѣяти мислишѣ.

П. 1728. Како се сѣме дудово сѣе?

О. У приуготовлѣной земли начини изводне лее две стопе широке, а произвольно дугачке; у срѣдини сваке лее начини мотикомѣ узѣ конопацѣ яракѣ са шаке дубокѣ и широкѣ. У тай яракѣ успи добре са изгорѣлымѣ ѣубретомѣ и пѣскомѣ

помѣшане землѣ тако, да яракъ изравнишѣ. У овой особено приуготовлѣной землѣи ко-чиѣмъ повуци поредѣ конопца съ два пр-ста дубокъ яракъ и у овай посѣй порѣдко сѣме дудово, па яракъ грабуляма изравни.

П. 1729. Како се може ово сѣме за сѣ-янѣ, да пре кля приуготовити?

О. У почетку мѣсеца Априла узми у карлицѣи чиста пѣска, и у овай баци сѣме дудово, па га съ пѣскомъ измѣшай, послѣ покропи га текућомъ водомъ или кишни-цомъ, па тако измѣшано и поквашено сѣ-ме метни на сигурно мѣсто, најболѣ у то-плу собу, или у прегрѣвицу, али не на сун-це, гдѣ ће 14 дана тако остати. За ово врѣме неколико пута прекоданѣ смѣсу ру-комъ промѣшай, да бы сво сѣме еднако набубрило, а поредѣ тога кадгодѣ видишѣ, да оѣе пѣсакъ да се осуши свакадѣ во-домъ пошкропи, да ти смѣса свакадѣ у еднакой влаги буде. Я ти кажемъ, да о-ву смѣсу водомъ пошкропишѣ, а не да на ню воду сипашѣ, ерѣ ако премного воде буде, да вода на смѣси стои, све ће се клице, коѣ изѣ сѣмена избіяю, угушити.

П. 1730. Какву ћемо ползу одѣ овога посла имати?

О. Ово квашенѣ сѣмена ту ползу има, што се нећешѣ толико око заливаня усѣ-

ва трудити, нити ћешъ се бояти, да ће ти онда посѣяно сѣме слана потрѣти, или да неће никнути, кадъ бы се земля одъ многогъ заливаня окорѣла, те не бы могле клице крозь тврду кору пробити. Овако ты сѣшъ сѣме, кое є већъ кліяло, и нове ће послѣ нѣколико дана извѣстно нићи.

Обдѣлаванъ првогодишньи разсадница у изводной леи.

П. 1731. Да бы дудови изъ сѣмена брже росли, шта треба радити?

О. Држи лею чисто, коровъ и траву льину плеви и кадъ суша наступи разсадъ ютромъ пре сунца и вечеромъ послѣ заода заливай.

П. 1732. Шта треба са разсадницама до прве зиме далѣ чинити?

О. Ништа друго не треба чинити, но землю око разсадница прстима мрвити и лею чисто држати.

П. 1733. Како треба ове разсаднице прве зиме одъ великога мраза и пропасти сачувати?

О. Ништа друго не треба чинити него ій шумскимъ лишћемъ или сламомъ съ єдне шаке високо покри.

Обдѣланъ другогодишньи
разсадница.

П. 1734. Шта се друге године са овимъ разсадницама ради?

О. Друге године како пролѣтно сунце сгрѣвати почне, повади разсаднице изъ изводны лея, избери све, коє су съ єдне стопе у высину порастле и као гушчїе перо одебляле, па ћешъ ове у разсадникъ пресадити.

П. 1735. Шта треба съ онимъ разсадницама радити, коє нису до те высине и дебљине узрастле?

О. Такове іоштъ слабе разсаднице остави іоштъ за єдну годину на своме мѣсту, да се опораве, или ій употреби за живу ограду. Ньіове вр'ове, кои су озѣбли оштримъ ножићемъ одсѣци, землю око ньи често обкопавай, одъ корова и травуљине плеви, и у врѣме суше кадкадъ залїй.

Мѣсто за разсадникъ.

П. 1736. Какво є мѣсто за разсадникъ најболѣ?

О. Најболѣ мѣсто за разсадникъ єсте коса прама сунцу лежећа.

П. 1738. Како се ово мѣсто за разсадникъ приуготовити има.

О. Онай просторъ землѣ, кои си за разсадникъ избрао, добро узори или прекопай. Ако ли е земля мршава найпре добрымъ говеѣимъ ѣубретомъ нагной и дубоко преори.

П. 1738. На што е овай разсадникъ?

О. Да у нѣму разсаднице порасту и да се ту правилно негую и подигну и тако за разсаднице приуготове.

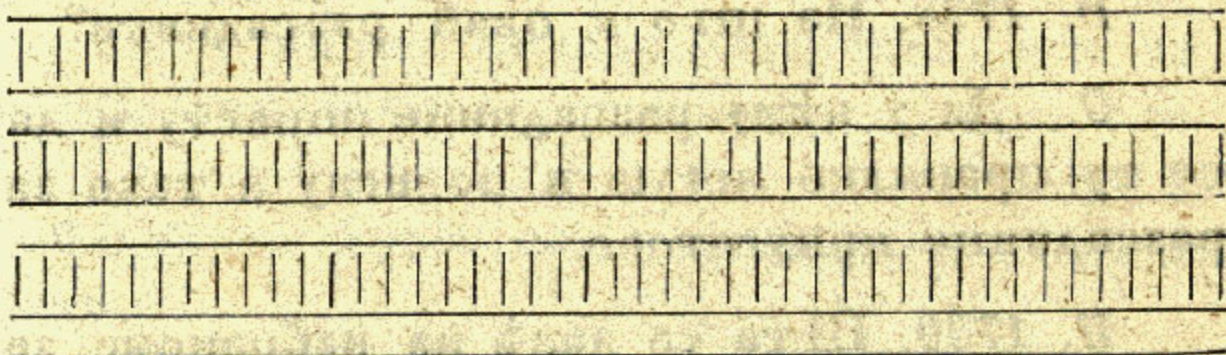
П. 1739. Шта се далѣ на избраноме за разсадникъ мѣсту ради?

О. Пошто си землю добро преработао, цѣо разсадникъ съ конопцемъ тако премѣри, да свакій редъ разсадница на 3 стопе еданъ одъ другога удалѣнъ буде. То се овако ради: два човѣка узму конопаць, на коме се съ оба края кочиѣи налазе; ове кочиѣе затегнутогъ конопца треба побити у землю и мотикомъ поредъ конопца повуѣи яракъ. Меѣутимъ другій човѣкъ измѣри палицомъ одъ свакога кочиѣа три стопе ширину, и ту удари белѣге, у ове белѣге; поби кочиѣе затегнутогъ конопца и поредъ конопца опеть яракъ мотикомъ повуци, и тако редомъ докъ савъ разсадникъ не подѣлишь.

П. 1740. Шта ѣе се садъ далѣ са овако подѣлѣнымъ разсадникомъ чинити?

О. Садъ съ првога раздѣлка одъ 3 стопе извади землю на полдругу стопу дубоко,

и ту землю набацай на другій раздѣлякъ тако, како ће првый раздѣлякъ образовати путаню, а другій балванъ или лею. Съ трећега раздѣлька опетъ тако извади землю и бацай на че-

твртый раздѣлякъ, како ће и ово балванъ или лея быти; и тако редомъ до края, да еданъ раздѣлякъ одъ 3 стопе буде путаня, а другій балванъ. Но коме е ово тежко радити и толику землю прекопавати, тай може у назначене леѣ на 3 стопе пошироке и подубоке яме у есень изкопати и у те на пролѣто разсаднице садити.

П. 1741. У кое врѣме треба ове балване у разсаднику правити?

О. Найболѣ врѣме за правлѣнѣ овы балвана есте есень; ерѣ тако земля на балванъ набацана преко зиме промрзне, а путанѣ се добро снѣжномъ влагомъ напію, што нѣма више вреди но кадъ бы се нагноиле.

П. 1742. А не бы ли се овай посао могао у пролѣто радити и разсаднице у тако приуготовлѣну землю одма садити?

О. Овай посао истина може се и у пролѣто радити, но не съ толикомъ ползомъ као у ѳсень.

Разсаднице прве године у разсадникъ пресађене.

П. 1743. Како се пресађую разсаднице у овај разсадникъ?

О. Извади разсаднице изъ изводне лее предосторожно съ ашовомъ, како не бы жилице ньине позлѣдіо. Извади свакій данъ само толико, колико іѣ встыій данъ пресадити можешъ, како се не бы ньине жилице на вѣтру и сунцу осушиле.

П. 1744. Како треба разсаднице згодно за пресађиванъ приуготовити?

О. Узми сваку разсадницу и найпре іој срдчану жилу, што управо доле расте, одсѣди тако, да она само два или три палца дугачка остане; све остале жиле, кое су ашовомъ позлѣђене, или прекинуте, оштрымъ ножићемъ косо сасѣци.

П. 1745. Како треба ове приуготовлѣне разсаднице садити?

О. Покрай ѳдне и друге стране путанѣ поредъ балвана тако посади ове разсаднице, да свака разсадница ѳдна одъ друге на три стопе удалѣна одстои; жиле ньі ове покри съ мрвитомъ земљомъ, потреси

разсадницу, да се земля око жилища слѣгне, и на послѣдку землю ногомъ мало утапкой. И кадъ є цѣла путаня съ єдне и друге стране посађена, онда землю поравни и сваку разсадницу водомъ зали.

П. 1746. Є ли то већ савъ посао при разсађиваню разсадница?

О. Ніє, него разсадницу сваку на єдно око одъ землѣ пресѣци.

П. 1747. А за што є то нужно?

О. Кадъ разсадницу пресѣчешъ, изъ онога заоставшегъ ока изтера ће єданъ или више младара, а ты ћешъ послѣ зайћи и све младаре оченити, само ћешъ на свакой разсадници по єданъ найснажній оставити. И будући є само ово єдиный младаръ, то ће сва снага унѣга ићи, и онъ ће за годину дана право, яко и высоко изтерати.

П. 1748. Коє є найболѣ врѣме за разсађиванѣ разсадница?

О. Найболѣ є врѣме за разсађиванѣ разсадница одъ почетка Марта како се земля одкрави па до развіянн пупа, т. є. до листанн дуда. Нѣки и у єсень, кадъ већ лишће съ разсадница опадне разсађую.

П. 1749. На што при овомъ послу іоштѣ пазити треба?

О. Пази да оне разсаднице, коє одъ ютра до вечера ниси могао разсадити, преконоѣ земљомъ покрієшъ. Исто тако и оне разсаднице, коє на страну далеко шилѣшъ, влажномъ мавиномъ жиле, а сламомъ стабла обмотай.

П. 1750. Шта се послѣ преко цѣлога лѣта у разсаднику радити има?

О. Ништа друго осимъ то, да око разсадница коровъ плевилшъ, да разсаднице у врѣме суше залієшъ и да іѣ три пута, као виноградъ, окопашъ.

П. 1751. Шта треба съ онымъ слабымъ разсадницама чинити, коє си збогъ слабогъ узраста у изводнымъ леяма оставіо?

О. И ове у изводнымъ леяма оставлѣне разсаднице, у врѣме суше, поливай, одъ корова плеви и окопавай да болѣ напредую. Но много є болѣ и ове слабе разсаднице изъ изводны лея извадити и у разсадникъ за себе одвоєно по предидуѣемъ правилу пресадити.

Разсаднице друге годне у разсадникъ посаѣене.

П. 1752. Кадъ разсаднице друге годне у разсаднику стое, шта треба око нѣи чинити?

О. Лев чисто држи и окопавай, одъ зиме промрзле и осушене вр'ове разсадница сасъци.

П. 1753. Шта се съ онимъ разсадницама ради, кое смо за висока дрва подрани ти намърили?

О. Оне разсаднице, кое си радъ за висока дрва подићи, окрѣши, т. е. све гранчице до стабла одсѣци и на вр'у само две три гранчице остави.

П. 1754. Шта се съ онимъ разсадницама ради, кое си за низка дрва подићи наумію?

О. Ове разсађуй и до землѣ на два три ока сасвимъ пресѣци, или у высини две три стопе, како ти е воля, да ластари високо избіяю.

П. 1755. Има ли се іоштѣ шта радити око оны разсадница, кое смо за висока дрва подранити ради?

О. Кадъ ове разсаднице до 6 стопа у высину порасту, онда ону грану коя право у высину тера на вр'у пресѣци, те тако да предупредишъ да она више у высину нетера, но да сва снага иде у дебло, како ће разсаднице оячати и одебляти.

Разсаднице треће године.

П. 1756. Могу ли се разсаднице треће године на свое мѣсто разсадити?

О. То одъ нѣюве величине и деблѣне зависи. При добромъ обдѣлаваню и у доброй землѣ ямачно ће разсаднице такоу ячину имати, да се на своѣ стално мѣсто пресадити могу; но коѣ бы іоштѣ слабе были, оне бы се морале іоштѣ єдну годину у разсаднику оставити.

П. 1757. Шта се има радити око оны разсадница, коѣ се и треће године у разсаднику оставити мораю?

О. Око нѣи треба исто оно чинити што смо око разсадница друге године радили.

О мѣсту, гдѣ се разсаднице пресадити имаю, и о преправляю землѣ и рупа за пресађиванѣ.

П. 1758. Каково мѣсто найволе дудово дрво?

О. Найболѣ мѣсто за дудово дрво єсте страна къ сунцу окренута, коя будући одъ сѣверногъ вѣтра заклонѣна никада неће допустити, да пролѣтни мразови развіяюће се пупке покваре.

П. 1759. Како се земля приуготовити има, гдѣ ће се разсаднице на свагда посадити?

О. Кадъ си редѣ опредѣлію на нѣкомъ мѣсту, гдѣ ћешѣ дудове посадити, онда у

єсень изкопай рупе четири стопе широке, а две дубоке. Ове рупе на три вата найманѣ една одѣ друге да одстое.

П. 1760. На што при томе послу пази-ти треба?

О. Будући да є горня земля найплодоноснїя, зато при копаню рупа ову землю на єдну страну, а долню землю на другу страну, избацай, и послѣ при саденю дудова горню землю т. є. гайницу на саме жиле дудова бацай, а долню меѣи одозго и съ нѣомѣ рупу затрпай, и послѣ тога посаѣене дудове водомѣ залїй.

П. 1761. А зашто се мораю рупе у єсень копати?

О. Зато, што се земля накваси, преко зиме промрзне, и раствори се, па ситна и плодоносна постане, као да є наибольшимѣ ѣубретомѣ нагноєна.

П. 1762. Какву землю найволу дудови?

О. Дудови скоро у свакой земљи добро расту, изузимаюћи єдну мочарну. Но као годѣ што у црно-пѣсковитой земљи дудови найбуявнїє расту, и на нѣима найдеблѣ лишѣе и найкрупнїє дудинѣ раѣаю, тако исто видимо у наймршавїой, пѣсковитой и каменитой земљи, у коїой ништа неѣе да расте, веома лѣпе и здраве дудове. И башѣ одѣ овы дудова лишѣе є за свилене бубе много здравїє и много таню свилу дає, него лишѣе са оны буявны дудова.

О далѣмъ негованю дудова.

П. 1763. Шта ћешъ радити съ дудовима, кои су на сталномъ мѣсту посађени?

О. Ако бы дудъ веома честе гране пуштао, кое бы се узаймно изпрекрштале, или кое бы веома у высину растле, то се онда мораю гране те разрѣдити и окресати, а одвећъ дугачке скрњити тако, да бы се берачи лишћа лако по гранама пеняти и потребну раану за бубе брати могли.

П. 1764. На што іоштъ прве године послѣ пресађиваня пазити треба?

О. Прве године има сена врѣме пазити, и ако бы дуга суша наступила, добро ћешъ учинити, да баръ нѣколико пута дудове твоє залієшъ, кое већъ друге године чинити не треба.

П. 1765. Оћешъ ли ове разсаднице за колаць привезати, да ій вѣтаръ не обори?

О. Оне разсаднице, кое су яке и снажне нећу, а поредъ слабы и танки разсадница ударићу колѣ и разсаднице за нѣи привезати.

П. 1766. Кое се године може лишће съ дудова брати.

О. Овако пресађене разсаднице остави петъ година на миру да расту, ако же лишъ здраве и яке дудове имати, а послѣ можешъ слободно лишће за бубе брати.

О браню лишѣа.

П. 1767. Дудъ за нашу потребу посађенъ каква свойства мора имати?

О. Дудъ мора имати ова три свойства:

1) да има добро, велико и много лишѣе;

2) да буде сталанъ и дуготраюћъ; и

3) да се може лишѣе лако брати.

П. 1768. Како ће имати дудъ множину доброгъ и великогъ лишѣа?

О. Ако се найманъ двѣ године послѣ пресађиваня на свое стално мѣсто на миру остави да расте, и ако се за то врѣме лишѣе не бере.

П. 1769. Како ће постати дудъ сталанъ и дуготраюћъ?

О. Ако суве гранчице чистишъ, одвећъ густе крешешъ, и ялове шибке сѣчешъ, маовину и лишаѣве съ коре састружешъ и землю око дудова често окопавашъ.

П. 1770. Како ће се безъ великогъ труда лишѣе съ дудова моћи брати?

О. Ако гране одвећъ густе не само у средини разрѣђуешъ тако, да се лако по њима пеняти можешъ, него ако іоштъ даль и настанешъ, да се гране и на све стране широко пружаю.

П. 1771. Каковимъ лишѣмъ треба свилене бубе изпрва раанити?

О. Лишѣмъ одъ низки дудова.

П. 1772. А зашто?

О. Зато, што овај листъ кадкадъ и на двѣ недѣлѣ пре изтера но одъ високи дудова, а друго што е и за младе бубе много здравіи.

П. 1773. Зашто іоштъ лишѣе високи дудова оставлямо?

О. Зато, да бы оно међутимъ нарастло и одячало, врѣ се за веће бубе и снажніи листъ изискуе, и тиме се много заштеди.

П. 1774. Како треба лишѣе брати, да не бы одвећъ дрвећу шкодили?

О. Тако: треба шибльику за таньій край уватити, а другомъ рукомъ одъ врѣа на ниже лишѣе свући, но при томъ не треба грану стиснути, да не бы и пупке нове свукли, изъ кои ће ново лишѣе изтерати.

П. 1775. У коє врѣме треба лишѣе брати?

О. Найболѣ у ютру послѣ росе и у вече пре росе.

П. 1776. Какву су погрѣшку нѣки люди у томе чинили?

О. У томе су грѣшили, што су на нѣкимъ гранама лишће оставляли, мислећи да ће се сасвимъ обраный дудъ осушити.

П. 1777. А е ли то истина?

О. Заиста ніе; него управо дудъ то зактева да се сасвимъ одъ лишћа обере.

П. 1778. Зашто то?

О. Зато, ерѣ ће се овако сасвимъ обраный дудъ одма іоштѣ исте године на ново лишћемъ покрити; ако ли се на нѣкимъ гранама или на вр'овима листѣ остави, онда таково дрво тешко ће се исте године сасвимъ листомъ одѣнути. И тако се може у врѣме суше и препеке лако осушити.

П. 1779. Шта треба іоштѣ чинити да дудови дуготраюћи буду?

О. Морашѣ тако твоє дудове раздѣлити, да една часть одъ нѣи сваке четврте године одъ браня лишћа ослобођена буде, а ако се то іоштѣ и сваке треће године обіи може іоштѣ в болѣ.

П. 1780. А не бы ли се могло съ еднога дуда два пута лишће у години обрати?

О. То се ніпошто не смѣ учинити.

П. 1781. А зашто не?

О. Зато, ерѣ бы то и дуду и бубама веома шкодило. Дудъ бы се са свимъ осушіо, а бубе бы поцркале.

**О мѣсту на коѣ се свилене бубе др-
же, и ѣговынѣ свойствама и о чшш-
ѣню воздуха.**

П. 1782. Осимъ достаточне раане, шта
ти іоштѣ треба за твоѣ свилене бубе?

О. Треба ми іоштѣ мѣсто доста про-
страно и згодно.

П. 1783. Каково мѣсто свилене бубе тре-
баю.

О. Мѣсто то мора бити сува и чиста
соба.

П. 1784. Каква свойства мора та соба
имати?

О. Пенцери те собе мораю бити снаб-
дѣвени съ капцима, да се тако бубе одъ
зрака сунчаны сачувати могу.

П. 1785. Каква іоштѣ свойства мора та
соба имати?

О. Мора бити чиста одъ свакога за-
дая, удалѣна одъ сваке велике лупе и та-
ко затворена да у ню мачке или кокошке
уѣи не могу, и одъ мишева и мравій осло-
боѣена.

П. 1786. Шта у таковой соби іоштѣ и-
мати морашѣ?

О. Пеѣку, коіомъ се та соба по потре-
би загрѣвати и воздухъ чистити може.

П. 1787. Ако твоє бубе добро држати желишъ, тако, да оне одъ петъ драма сѣмена излѣгнуते баръ 20 ока свиле даду, како морашъ нѣово смѣстиште уредити ?

О. У той соби мора толико мѣсто пространо бити, да се одъ дасака могу начинити полице или кревети, на којима ће на простой чистой артии бубе лѣжати;

П. 1788. Како ћешъ учинити, да у соби чистъ воздухъ одржишъ ?

О. Будући в чистъ воздухъ за ове бубе веома нужданъ тако, да бы оне безъ чистого воздуха разболѣти се, а наипослѣ и поскапати морале, зато в нужно да се воздухъ у той соби често чисти.

П. 1789. На кои се начинъ чисти воздухъ ?

О. Овако: ако доле на собнымъ вратима начинишъ не велику рупу, а на противу поставлѣномъ пенцеру у мѣсто едногъ окна горе мала вратаоца начинишъ, коя се покадкадъ отвараю, онда крозъ ово горнѣ окно излази покваренъ воздухъ, а крозъ ону рупу на врати чистъ воздухъ у собу улази.

П. 1790. Како се јоштъ може чистити воздухъ ?

О. Ако, особито кадъ в чисто врѣме врата сасвимъ на кои часъ отворена држишъ.

П. 1791. Може ли се у таковой соби пушити, мркій или бѣлый лукъ ести, ватра ложити и ело готовити?

О. То се све у той соби никако чинити несмѣ, врь бы бубе одъ тога задая и изпаренія разболѣти се и скапати морале, и тако бы се ты оваковымъ неразумнымъ дѣломъ цѣлогъ добытка лишю.

П. 1792. Кадъ у той соби не бы имали пеѣке, а нужно бы было собу збогъ студеногъ врѣмена мало загрѣяти, како бы се помогао?

О. Можешъ се помоѣи, ако одъ веома сувогъ иверя, кое кадъ горе не пуши се, ватру наложишъ и у собу унесешъ; ово ће топлоту дати, покваренъ воздухъ очистити, и влажно изпареніе у соби осушити. Или у мѣсто тога може добру услугу и мангало, кадъ се добро разгоре, учинити.

П. 1793. А како бы мы могли у таковой соби свилене бубе іоштъ раанити, у којой нема пеѣке?

О. Изъ почетка докъ се іоштъ бубе лѣгу и веома су мале не могу никако у ладной соби быти, но ты іѣ можешъ у оной истой соби, у којой обитавашъ, и коя се грѣе, излѣѣи, и слободно до треѣегъ спавани онде раанити; врь оне докъ су веома

мале само мало мѣста заузимаю , а послѣ у трећой недѣљи, кадъ бубе почну яко растити, и кадъ се већъ топлиѣ врѣме укаже, можешъ їй у ладну собу пренети, коя се не грѣе и у коіой си за нѣи кревете пре-правіо.

О рааненію и производенію буба.

П. 1794. Кадъ већъ угодно мѣсто за бубе имашъ и довольну раану, шта ћешъ онда чинити ?

О. Я ћу почети бубе раанити.

П. 1795. Каква главна правила при рааненію буба наблюдавати морашъ ?

О. Да бы свилене бубе изъ петъ драма сѣмена излѣгнуте савршено одранити могао, морамъ

а) дванаестъ велики дудова или четири стотине четрдесетъ и пекъ ока дудова лишћа имати ;

б) я ћу мотрити , да имъ никадъ мокро или напращено лишће не даємъ , но свада чисто и скоро набрано или на тавномъ но воздушномъ мѣсту сачувано лишће да буде раана буба ;

в) докъ су бубице мале и неяцке я ћу їй раанити съ найманьимъ и найтаньимъ листићима са живе ограде или низки дрвећа, и осимъ тога я ћу лишће то пре са-

мога рааненя съ оштрымъ ножићемъ као рѣзанце изсѣћи, пазећи да се тако изрѣзано у лѣжаню не ужеже.

П. 1796. Ако збогъ кише не можешъ да наберешъ дудовога лишћа, можешъ ли бубе съ онаковымъ лишћемъ раанити, коє є више дана обрано лѣжало?

О. Таковымъ лишћемъ, коє є више дана добро сачувано лѣжало, могу бубе слободно раанити, но како четвртый данъ лишће стои, онда є већъ шкодливо. У такомъ случаю болѣ є да буде єданъ данъ гладую, но да таково лишће єду. Кадъ бы ме непогода врѣмена принудила оставити буде да гладую, я љу пенцеръ мало отворити и ладногъ воздуха у собу пустити, што то ньюву гладь умалява.

П. 1797. Но кадъ бы ипакъ приморанъ было на кишовитомъ врѣмену лишће брати, шта ћешъ чинити?

О. На киши набрано лишће я љу прострети по тавану на чаршавъ, па љу то лишће нѣколико пута претресати докъ се не осуши.

П. 1798. Шта ћешъ съ лишћемъ чинити, коє є напрашено?

О. Лишће напрашено я љу у чистой води добро опрати и осушити, па тако бубама давати.

П. 1799. Кадъ и у кое врѣме треба семе свилены буба ставити да се излѣже?

О. Кадъ се почне листъ изъ пуца развѣяти и кадъ су найвећи дудови листићи толики као новацъ одъ 20 пара.

П. 1800. Заръ не бы шкодило задржати, да се бубе мало доцнѣ излѣгу?

О. Ово задржавати далъ кадъ листъ оматори, было бы шкодливо.

П. 1801. А зашто то?

О. Зато, што бы не само маторо лишће бубама шкодило, него што бы и раанѣнѣ буба траяло до средине Юлія, па бы текъ онда чаурице скупити и продати могли када већъ други польски послови приспѣду.

П. 1802. Каква є топлота нужна да се бубе изъ сѣмена излѣгу?

О. Топлота ова мора бити толика, колика є обично у пролѣто, када већъ сунце починѣ добро грѣяти. т. є. одъ 18—19 степеній Ромирови, и ова топлота мора свагда равна бити.

П. 1803. А зашто є нужно да топлота равна остане?

О. Зато, да се ако є икакo могуће све бубице у єданѣ ма' излѣгу.

П. 1804. Како ће се то постићи моћи?

О. Ако собу три пута на дань угрѣяти дамъ тако, да топлота у нѡй са топлотомъ пролѣтномъ одъ прилике равна буде.

П. 1805. А зашто се ова еднака топлота тако нужно закѣва?

О. Зато, ерѣ велика топлота убія бубе, а ладноћа опетъ немогућнымъ чини да се бубице излѣгу.

П. 1806. Колико дана потребуу бубе да се излѣгу?

О. У горенаведеной топлоти излѣгу се шестый, а найдалѣ осмый дань.

П. 1807. Куда се меће сѣме да се излѣже?

О. Найболѣ е метути га у чисту кутію, но добро е и на едань чистъ табакъ артие разсути га, когга су краєви у высѣ савієни, да бубице измилити не могу.

П. 1808. Шта треба са сѣменомъ чинити?

О. Треба га често мѣшати, да сѣме свуда еднаку топлоту добыє те да бы се бубице у едно врѣме излѣгле.

П. 1809. Како се излѣгнуте бубице одъ осталогъ сѣмена и одъ свои кожица оддѣлюю?

О. Мени скоро набране дудове листиће на сѣме, на ове ће се ситне бубице одма попети, а ты онда предосторожно узми лишће едно по едно, пазећи да бубице съ прстима не угнявишъ, и мећи заедно съ бубицама на опредѣлѣно за нѣи мѣсто.

П. 1810. Шта при томъ јоштъ чинити имашъ?

О. Я љу забелѣжити данъ, у кои су се ков бубице излѣгле, а тако исто и другій и трећій данъ.

П. 1811. За што е ово белѣженъ нужно?

О. То е зато нужно, да се све бубице у еданъ данъ излѣгнуते башка заедно на свое мѣсто међу, и послѣ одъ осталы оддѣлѣне држе?

П. 1812. Шта ћешъ съ онымъ сѣменомъ чинити, изъ коегъ се ни четвртый данъ бубе не излѣгу?

О. То љу бацити, еръ е оно или празно или покварено.

П. 1813. Зашто е нужно бубе тако оддѣлѣно држати?

О. Зато, да бы све бубице, ков су се првый, другій или трећій данъ излѣгле, на раванъ вѣкъ дотерати могао, т. е. тако, да буду све као да су се у еданъ данъ излѣгле.

П. 1814. А є ли то нужно ?

О. Све бубице на раванъ вѣкъ дотерати веома є нужно зато, да оне у исто врѣме и у спаванѣ долазе и да се у исто врѣме запреду, чимъ се послови при одрањиваню олакшаю и умале.

П. 1815. Како се могу бубице неравно излѣгнуते на єднакїй вѣкъ дотерати ?

О. То се може вѣштѣмъ рааненѣмъ у прва четири дана по нѣовомъ быѣу учинити.

П. 1816. Како се то ради ?

О. Бубице првїй данъ излѣгнуते метнуо самъ башка и са знакомъ єданъ забелѣжіо ; тако самъ и бубице другїй данъ излѣгнуते забелѣжіо са знакомъ два, као и оне, коє су се треїй данъ излѣгле са знакомъ три. Садъ бубицама првїй данъ излѣгнутѣмъ недамъ ништа првїй данъ єсти осимъ онога лишѣа, съ коимъ самъ їй на нѣино мѣсто пренео : другїй и треїй данъ даємъ имъ само у подне по єданпутъ ново-узбраногъ лишѣа на рѣзанце изсѣченогъ ; далѣ четвртїй данъ даємъ имъ два пута єсти, т. є. у ютру после два саата дана и предъ вече на два саата. И тако ѣе ове бубице са броемъ првѣмъ назначене у четири дана петъ пута раану добыти.

П. 1817. Оћешъ ли тако и са оныма подъ броемъ два и три назначенымъ бубицама поступати ?

О. Бубице подъ броемъ другимъ пр-вый данъ свога быћа исто љу тако раани-ти као и оне подъ броемъ првымъ, т. е. ништа више нећу имъ давати осимъ оно-га лишћа, съ коимъ су на свое мѣсто пре-нешене. Но у слѣдуюћа два дана, т. е. трећий и четвертый данъ бубица првы, да'ћу имъ два пута на данъ раану. И тако ће и ове бубице подъ броемъ другимъ до четвр-того дана петъ пута раану добыти.

П. 1818. А како ће трећегъ реда буби-це за два дана моћи петъ пута раану до-быти, те дасе са оныма прећашњимъ бу-бицама изравнаю ?

О. Бубице трећега реда добы' ће и-стый данъ, када су се излѣгле, два пута ести, т. е. првый путъ оно лишће, съ ко-имъ су на свое мѣсто пренешене, а другий путъ да'ћу имъ раану на два саата предъ вече. Слѣдуюћегъ дана, т. е. четвертый данъ одъ излѣженя првы' бубица да'ћу овымъ бубицама три пута раану, т. е. у ютру, на подне и у вече. И тако су че-твертого дана сва три реда бубица, еднаку раану добыла, т. е. петъ пута су раанѣне.

П. 1819. Ё ли ово художество доволь-но да се све бубице на еданъ вѣкъ дотераю ?

О. Ёсте довольно, и ако се одсадъ све бубице еднако рааниле буду, оне ће се све у исто врѣме одмарати, будити, кожицу скидати, заедно ће се у свою свилену прећу умотавати и у свое чаурице затварати.

П. 1820. То мора пріятно бити, када се све бубице у истый ма завіяю?

О. Заиста є то веома пріятно, као што є напротивъ веома неповольно кадъ бубице нееднако свой посао раде, и кадъ се већъ едне завіяю, друге раану траже, а треће текъ послѣдній путь спаваю.

П. 1821. Дакле на ово правило рааненя у почетку мотрити треба?

О. Заиста треба, и може се казати, да є ово темель цѣлога подизаня бубица, и одъ тога зависи већій или маній добытакъ труда.

П. 1822. Ако дакле ово правило при рааненю бубица у прва четири дана наблюдавашъ, оћешъ ли моћи послѣ све бубице измѣшати?

О. Ако самъ увѣренъ за цѣло, да се никаква погрѣшка при овомъ послу ніє догодила, могу слободно све бубице измѣшати, само што љу све бубице у напредакъ еднако раанити.

П. 1823. Послѣ ова четири дана колико пута на данѣ треба давати раану бубицама ?

О. То нѣ свакадѣ еднако ; врѣ рааненѣ бубица мора се по нѣовомѣ вѣку управляти , и по томе колико су пута кожицу сбациле . А по разлици нѣовогѣ вѣка различно се и раанити мораю .

П. 1824. На колико се дакле начина раане ?

О. На петѣ начина , по томе што се и нѣовѣ вѣкѣ на петѣ частій или оддѣленія дѣли .

П. 1825 Кои є првѣй вѣкѣ свилены бубица ?

О. Првѣй вѣкѣ є онай , кои починѣ одѣ онога доба када су се изѣ сѣмена излѣгле и трає до првогѣ санка или до првога сбацаня кожице .

П. 1826. Кои є другѣй вѣкѣ ?

О. Овай трає одѣ првога до другога сна .

П. 1827. А кои є трећѣй , четвртѣй и петѣй вѣкѣ овы бубица ?

О. Трећѣй вѣкѣ починѣ одѣ другога санка и трає до трећегѣ . Четвртѣй вѣкѣ трає одѣ трећегѣ до четвртога сна , а пе-

тый одъ четвертого санка до петога, или онога када се свиленомъ жицомъ у чаурицу затвараю,

П. 1828. У коє врѣме долази ово спава-нѣ на исте бубице?

О. То се савршено и на саатъ опре-дѣлити не може, и зависи одъ топлоте, одъ обильне или оскудне раане, и ваобште одъ болѣгъ или слабїегъ негованя.

П. 1829. Но то се заръ знати може, ко-лико врѣмена оне спаваю?

О. Ни то се не може управо зна-ти колико ће сатїй нїовъ санакъ траяти. Но обично првый санъ трає данъ и ноѣ; другїй трає тридесетъ сатїй; треїй четр-десетъ и осамъ сатїй, а тако исто и че-твертый; но оваї погдѣкадъ трає близу три дана.

П. 1830. А кои данъ скидаю свою ко-жицу?

О. У свакомъ вѣку обично седмый данъ скидаю кожицу свою, премда и ту быва, да кадкадъ пре или послѣ кожу мѣняю, што опеть одъ раане и неге зависи. Но то нїе тако важно, него само треба їй еднако раа-нити, да бы оне све у исто врѣме кожицу сбацале.

П. 1831. Коимъ знакомъ показую буби-це да желе спавати?

О. Кадъ оће бубице да спаваю, слѣдуюћимъ знацима показую: неће ништа да еду; не мичу се; само се представляю као да бы іѣ болѣтица грчевна трзала.

П. 1832. Коимъ знакомъ показую бубице, да ће кожицу да сбаце?

О. Таковимъ бубицама глава набубри и кожица имъ се на глави раздере, па онда се оне новомъ кожицомъ одѣвене изъ старе извлаче. Изъ почетка биваю немирне докъ имъ се нова кожица не осуши и не стврдне, но доцнѣ съ подигнутомъ главомъ тамо и амо миле и раану траже.

П. 1833. Треба ли имъ садъ одма раане дати како раану траже?

О. Не треба имъ одма дати, него само онда кадъ се већъ све бубице пробуде и мичу, ерѣ бы иначе опетъ различитый вѣкъ добыле.

а) *О* негованю бубица у првомъ вѣку.

П. 1834. Како ћешъ бубице раанити и неговати започети?

О. Већъ самъ мало пре казао како вала бубице до четвртого дана раанити, да бы оне све еднакогъ вѣка постале; и зато петый данъ кадъ већъ еднакій вѣкъ постигну, можемо іѣ почети све истымъ на-

чиномъ раанити. Петый данъ у ютру, кадъ огране сунце, я ъу дати бубицама младо лишѣ са живе ограде на рѣзанце изсѣчено; у подне да' ъу имъ другій путь, а пре заода сунца на два саата треій путь. Но истый овай данъ мора се и мѣсто бубица одъ ъубрета очистити.

П. 1835. Шта валя чинити шестый данъ?

О. Овай се данъ само у ютру дае бубицама изсѣчено лишѣ, ерѣ оне садъ веѣъ слабо починю ести збогъ тога, што имъ се приближавава врѣме првога спаваня.

П. 1836. Шта се ради седмый данъ?

О. Седмый данъ, у кои скоро све бубице спаваю, ништа имъ се не дае ести, него ій треба безъ свакога узнемириваня оставити, ерѣ имъ садъ свакій немиръ шкоди.

П. 1837. Треба ли имъ свакій путь много лишѣа дати?

О. То се казати и опредѣлити неможе, ту се валя по множини бубица владати. На то треба пазити, да бубице одвеѣъ често не буду натрпане, те да принуѣене буду една преко друге прелазити.

б) Другій вѣкъ бубица.

П. 1838. Како се негую бубице, кадъ су прву кожицу сбациле и првый санакъ свршиле?

О. Како се бубице све пробуде и милити почну тражећи раану, я ћу иј одъ онога часа за петъ дана прилѣжно и уредно раанити, давајући имъ четири пута изрѣзаного лишћа, т. е. до подне и послѣ подне по два пута.

П. 1839. Како ћешъ шестый данъ съ нѣима поступати?

О. У овај данъ опетъ изгубе бубе волю къ елу, и зато ћу имъ ипакъ дати четири пута ести, но много поманѣ, и то садъ ћу имъ дати цѣло лишће, да бы се съ нѣиме, кадъ се на исто попну, на друго мѣсто много пространіе и чисто пренети могле, и да се старо мѣсто одъ ѣубрета очистити може.*)

П. 1840. Шта се далѣ съ нѣима ради?

О. Већъ шестый данъ починю бубице спавати, зато слѣдуюћій седмый данъ нећу имъ ништа дати ести, него ћу иј оставити да на миру спаваю и кожицу сбаце

в) Трећій вѣкъ свилены буба.

П. 1841. Кадъ се пробуде бубе, пошто су другу кожицу сбациле, шта валя радити?

*) У нашемъ Топчидерскомъ заведенію кревети су начинѣни за рааненѣ буба одъ затегнутогъ платна и одъ мреже, тако када треба кревете чистити одъ ѣубрета, онда се метне мрежа съ лишћемъ поврѣ буба, па бубе крозь мрежу прођу и попну се на лишће, изподъ буба се старый креветъ одъ платна извуче и одъ ѣубрета очисти. Тако не треба бубе пренашати.

О. Тако љу исто поступати съ нѣима као што самъ у другомъ нѣиовомъ вѣку радіо, само седмый и осмый данъ нељу имъ ништа давати ести, ерѣ ље садъ за ова два дана спавати и кожицу меняти.

г) Четвртый вѣкъ свилены буба.

П. 1842. Како се у овомъ вѣку съ бубама поступа?

О. Опетъ исто тако као и у предидуљемъ, съ тимъ само додаткомъ, да садъ вељ бубе, кое су прилично нарастле, много више и раане потребуу, и зато како видимъ, да су бубе брзо свою раану потрошиле, я љу имъ свакадъ нову раану давати, но поманљ а чешље. Првый данъ послѣ спаваня маню волю имаю къ елу, но слѣдуюљи дана у толико вељу.

П. 1843. Кадъ имъ треба креветъ чистити послѣ трељегъ сна?

О. Найзгоднѣе е врѣме за то другій и трељій данъ, и сада љу имъ читаве гранчице съ лишљемъ давати, да бы се тако згодно на овима на чисто мѣсто премѣстити могле. Но садъ опетъ пространѣ мѣсто мораю бубе добыти, како бы се слободнѣе мицати и тако болѣ растити могле, а да една другой у елу не смета.

П. 1844. Кои љеду данъ садъ заспати?

О. Нѣке бубе и садъ веѣть седмый данъ починю спавати, и зато нетреба имъ ни овай ни осмый данъ ни деветый раане давати, ерь ово четврто спаванѣ готово три дана трае.

д) Петый вѣкъ свилены буба.

П. 1845. Послѣ четвртогоъ меняня коже шта валя съ бубама радити?

О. Како бубе послѣдный путь кожицу промѣну, я знамъ, да садъ иде найглавнѣе врѣме рааненя, тако ако іѣ у томе врѣмену добро и вѣрно неговао будемъ, оне ће ми и трудъ мой свиломъ наградити. На противъ, ако іѣ небрежльиво рааніо будемъ, мало ће ми свиле дати.

П. 1846. Какове су сада бубе?

О. У овоме вѣку су бубе найпрождрльивіе, и зато іѣ сада добрымъ и якимъ лишѣемъ раанити морамъ, ако много и добре свиле добыти желимъ.

П. 1847. Колико пута треба имъ првый данъ послѣ четвртогоъ спаваня лишѣа давати?

О. Првый данъ доста е четири пута, но у слѣдуюће дане мораю имати непрестано набраногъ лишѣа, и то изобилно, а са найячи и найвећи дрвля, кое ѣу за овай вѣкъ буба оставити.

П. 1848. Не бы ли добро было и ноћу имъ дати ести?

О. Баремъ на ноћь, или поздно у вече толико имъ треба дати, да имъ доста буде до ютра, а у ютру треба са зоромъ уранити да имъ се на ново раане раде. Но многи држе, да при свѣћи ніе добро бубе раанити, и да имъ то шкоди.

П. 1849. У овомъ вѣку треба ће заръ почесто кревете одъ ђубрета и петеляка чистити?

О. У овомъ вѣку свакій другій данъ мораю се кревети чистити, пенцери собни често отварати, исто тако и врата; ерь ово чишћенѣ воздуха веома е за нѣи здраво и укрѣплява ій. Ово имъ толико приноси као и добра раана, да добру свилу даду.

П. 1850. Шта треба другій данъ и слѣдуюћи дана у овомъ послѣднѣмъ вѣку око буба радити?

О. Свакій данъ, докъ се годъ не завію стараћу се да довольно здраве раане имаю; врата и пенцере скоро непрестано држаћу отворене, осимъ ако бы врѣме влажно было. Ако бы више дана киша падала, да не бы могуће было сува лишћа набрати, и онда ћу на кратко врѣме врата отворити, те да бы тако ладанъ воздухъ прождрльвостъ буба зауставіо.

П. 1851. Кои данъ започиню се бубе завіяти?

О. Обично седмый данъ овога вѣка, и за овай данъ нужно в имати мѣсто приуготовлѣно, гдѣ ће се оне згодно завіяти.

П. 1852. Како се ово мѣсто приуготовлява?

О. Узми свакояко суво пруће и гранчице и изпрекрштано помећи по кревету, да бы се бубе пеняти могле. При томе мора се пазити, да ово пруће утврђено буде, ерѣ бы превртанѣ прућа и гранчица бубе при преденю веома збунило.

П. 1853. Почему се познае, да су бубе већ зрѣле, и да се желе у чаурице завити?

О. Може се познати прво по томе, кадѣ бубе премда су дотле веома прождрљиве были, сасвимѣ престану ести; друго, што су садѣ веома немирне, и све еднако главомѣ овамо онамо машу, као да згодно мѣсто за свой посао траже.

П. 1854. Има ли јоштѣ какавѣ знакѣ?

О. Трећій знакѣ в тай, што бубе постану особито на трбуву бѣле и жућкасте и чисто као прозрачне и виде се власи свилене изѣ уста нѣови да извирую.

П. 1855. Како іѣ треба међу ове приуготовлѣне гранчице премѣстити?

О. Треба ій заєдно съ лишѣемъ, на коемъ се налазе, узети и међу гранчице премѣстити, но оне, коє іоштъ добро еду, треба оставити и текъ послѣ кадъ престану ждерати, и нѣи такођеръ међу гранчице премѣстити.

П. 1856. Шта далѣ треба радити?

О. Кадъ самъ овако предосторожно доста буба на еданъ креветъ међу гранчице пренео, я ѣу ій съ нѣкимъ чаршавомъ или платномъ покрити и одъ свѣтлости закло-нити, па на миру оставити.

П. 1857. Шта треба чинити докъ се бубе у чаурице завіяю?

О. Я ѣу ій шесть дана на миру оставити, да оне свой посао сврше.

П. 1858. Шта се далѣ ради?

О. Седмый данъ я ѣу скинути чаршавъ и покривала, но чаурице іоштъ ѣу баремъ два дана на мѣсту оставити, да бы се добро осушиле и утврдиле. Послѣ обично осмый данъ я ѣу скинути чаурице; но пре тога скинути ій, было бы за нѣи шкодливо.

П. 1859. Како ѣешъ познати да се безъ штете чаурице поскидати могу?

О. Ако мало потресемъ гранчице, на конма чаурице ѣе изнутра куцкати, коє показує да є буба веѣъ радити престала.

П. 1860. Треба ли ове чаурице све помѣшати?

О. Не треба, него треба оне, које су лѣпе, крупне и тврде башка, а оне које су мекане и лоше опетъ башка оддваяти.

П. 1861. А зашто?

О. Ђрѣ се оне крупне скуплѣ плаћаю, но када се сѣ лошимма помѣшаю.*)

П. 1862. Шта валя далѣ зѣ чаурицама чинити?

О. Овакове готове чаурице треба што пре продати, ѡрѣ буба оѣе чаурицу да прогризе, и тако свилу да поквари.

П. 1863. А зарѣ за прогрижене чаурице ништа не даю?

О. Даю и за нѣи нѣшто мало, но то не чини ни четврту часть оне цѣне, што се за добре и цѣле плаћа, осимѣ тога чаурице постану веома лаке кадѣ бубе изѣ нѣи изиђу.

П. 1864. Кои данѣ обично буба чаурицу прогризе?

О. Обично буба чаурицу осмѣй данѣ прогризе пошто се ѡ савршено завила.

П. 1865. Кадѣ то тако брзо бива, шта да чинимо, ако не бы могли чаурице одма продати?

---

*) Одѣ овы веѣи чаурица иде одѣ приликѣ 675 на оку, а одѣ мањи 1000 и до 1150.

О. Морамо предупредити да бубе изъ чаурица и не изиђу; или морамо чаурице врѣломъ водомъ опарити, или иј метути у врућу пећку, да се бубе удаве.

П. 1866. Кои е начинъ болій?

О. Овай другій е болій.

П. 1867. Како се то ради?

О. Кадъ се пећка зажари, извади се пепео и жеравица изъ пећке, и онда се пружи гола рука у пећку, која ако се безъ бола може одржати, показуе да е пећка угрѣјана као што треба; тако исто могу се мећати бубе у пећку кадъ се лѣбъ извади.

П. 1868. Како се чаурице у пећку мећу?

О. Мећу се у плитке котарице и туре се у пећку, па се ту држе за еданъ саатъ докъ се шуптанѣ буба у чаурицама савимъ не утиша.

П. 1869. Како се може сазнати да су бубе у чаурицама заиста мртве?

О. Узми едну чаурицу и разрѣжи ю оштримъ ножићемъ на вр'у, извади бубу изъ нѣ, и ако е ова мртва, онда су и све друге подавлѣне.

П. 1870. Шта се далѣ съ чаурицама ради?

О. Кадъ се чаурице изъ пећке изваде я љу иј у чаршавѣ завезати, да се бубе, кое

бы іоштъ живе были угуше, и свила да мекша постане, а послѣ нѣкога врѣмена я ѣу чаурице на сувомъ мѣсту разстрти гдѣ нема мишева и за тимъ ѣу тражити купца да іѣ продамъ или да самъ свилу развіемъ.

У найновія врѣмена пронашли су вѣштаци парне пеѣке, па бубе на пари угушуютъ, и налазе да е ово найбільій начинъ убіяня буба.

П. 1871. Шта да чини онай, кои бы же-ліо самъ сѣме свилены буба уватити.

О. Тай нека избере пре него чаурице угуши найкрупніе и найтврѣе чаурице, и нека іѣ на платву или на артїи остави, бубе ѣе изъ чаурица изиѣни, растиѣе се и носиѣе яйца, коя ѣе се за платно или за артїю прилѣпити, и тако се може артїя заедно са сѣменомъ на суво и ладно мѣсто до идуѣегъ пролѣта оставити, а са платна може се сѣме тупымъ ножиѣемъ састругати и у чашу метути, коя отворена валя да буде до идуѣегъ пролѣта.

О ПОДИЗАНЮ ПЕРНАТЫ ЖИВОТИНЯ или ЖИВИНЕ.

У В О Д Ъ.

Подъ обичномъ живиномъ разумѣвамо мы кокоши, ѣурке, кокице, гуске, патке и голубове. Ове животинѣ такоѣеръ су землѣдѣлскомъ газди потребне и нуждне збогъ мяса, яйца и перя. Но пре свега землѣдѣлскій газда треба да извиди да му премного држанѣ живине не буде на ште-ту, ерѣ обично гдѣ се живина мора житомъ раанити, ту е веѣій трошакъ одъ добытка. Колико имашѣ очинака одъ жита, спрема тога држи и живине; но ако примѣтишѣ, да живину добро продати можешѣ, као што имаю они прилику, кои близу велики вароша живе, онда е врѣдно држати и подизати живину. Свему дакле околности суде, па и подизаню живине. За домаћу потребу на свакій начинѣ врѣдно е држати живину. Газдинства поредъ рѣка, бара и езера могу лако гуске и патке подизати. За ѣурке изискуе се просторъ и сувота.

1) **Кокоши.**

П. 1872. Гдѣ се кокошке іоштѣ дивлѣ налазе, и по томе коѣ ѣ нѣино отечество?

О. Кокошке налазе се іоштѣ дивлѣ у Азіи, и по томе нѣино ѣ право отечество Азія.

П. 1873. Има ли кокошака по цѣлой земљи?

О. Кокошке су се одѣ Вѣсточне Индіѣ разпространиле по цѣлой земљи, и свуда се налазе и у найладнѣимѣ сѣвернымѣ части-ма землѣ.

П. 1874. У каковой соразмѣрности стои пѣтао спрамѣ кокошке?

О. Пѣтао ѣ свакадѣ веѣій одѣ кокошке.

П. 1875. Какове знаменитости има пѣтао?

О. Кодѣ пѣтла знаменито ѣ то, што онѣ у разна врѣмена предѣ зору кукурече, а необичнымѣ кукуреканѣмѣ показуѣ или да ѣ се врѣме промѣнити, или да ѣ се нѣшто необично у куѣи и у нѣговой околинѣ догодѣти.

Кадѣ кокошима опасность прѣти, пѣтао показуѣ особенымѣ кречанѣмѣ и онѣ бра-ни и себе и кокошке одѣ граблѣвы птица.

Кадѣ пѣтао наѣ зрна или црвѣй и т. д. онѣ сазива кокошке и даѣ имѣ што ѣ нашао.

Петлови су завидљиви и бију се међу собомъ.

Кои се петао у газдинству нађе, обично е побѣдитель надъ туђинцима, кои бы му на кућу дошли, старајући се да свое кокошке око себе задржи.

П. 1876. На колико е кокошака еданъ петао доволянъ?

О. Едногодишній петао може быти на 12—20 кокошака.

П. 1877. Одъ кои се пилића оставля петао за приплодъ?

О. Избери петлића за приплодъ свакадъ одъ пролѣтны пилића.

П. 1878. А за што то?

О. За то, што ови пилићи имаю довольно и найудобниегъ врѣмена да порасту и да одячаю.

П. 1879. По чему се познае кокошка?

О. Кокошка се познае, што е ситнiя одъ петла и што маню кресту има одъ петла.

П. 1880. Шта показуе здравлѣ петла и кокошке?

О. Здравлѣ петла и кокошке показуе црвенило кресте; тавна или жућкаста креста показуе болѣсть.

П. 1881. Како живе кокоши и шта имаю радо?

О. Кокошке су доброћудне животинѣ, живе у друштву; оне радо имаю топло врѣме, али башѣ на топлоти траже ипакъ лада. Оне радо имаю сувоту, и траже пѣска или прашине да се лепршаю, кое имѣ мѣсто купатила служи.

П. 1882. Има ли више фелій кокошию?

О. Има многобройны фелій. Међу овима найзнаменитіе су по величини *енглезске, бошнячке, падуанске, транквебанске и астраханске.*

П. 1883. Шта е знаменито кодъ велики фелій кокошака?

О. То е знаменито, што ове кокошке велика яйца носе, али у маломъ брою.

П. 1884. Међу нашимъ домаћимъ кокошкама кое бы феле знао именовати?

О. Међу нашимъ домаћимъ кокошкама познаемъ *просте кокошке, капорке, кусасте и коврцасте (съ коврцастымъ перѣмъ).*

П. 1885. Поредъ свега тога што се налази кокошию по цѣлой земљи, опетъ гдѣ најболѣ напредую?

О. Најболѣ напредую у умѣреной и топлій клими.

П. 1886. А како напредую у ладной клими?

О. У ладной клими іоштѣ носе яйца, али слабо се лѣгу; у одвећѣ ладной клими мало носе и лако се смрзну.

П. 1887. Кѣ добромѣ напредованю и држаню кокошака шта се изискуе?

О. Кѣ добромѣ напредованю кокошака изискуе се добарѣ кокошинякѣ.

Р а а н а.

П. 1888. Чиме се раане кокошке?

О. Кокошке су задовольне са свачимѣ што имѣ дашѣ и што нађу. Осимѣ жита нѣіова е раана црви, гльисте, бубе, мали пужеви и жабице. Одѣ траве и зеля лѣгу велика яйца съ лѣпымѣ жутымѣ жуманькомѣ

П. 1889. Коя е найболя раана за старе кокошке и за кокошке кое носе яйца?

О. Найболя е рана за нѣи ечамѣ, овасѣ, а понайболѣ кудельно и сунцокретово сѣме; и суве коприве или сѣме одѣ коприва, утученѣ жирѣ съ трицама замѣшенѣ причинява да повише яйца носе.

П. 1890. Шта имѣ причинява куванѣ кисео купусѣ?

О. Кисео купусѣ куванѣ служи имѣ као предупредително средство противу разны болѣстѣй. И пеленѣ на ситно изсѣцканѣ и међу раану помѣшанѣ веома е добарѣ за пилиће.

П. 1891. У пролѣто и преко лѣта како се раане кокошке ?

О. У пролѣто и преко лѣта иду кокошке по авлин, чепркаю по ђубрету и раане се зрномъ што нађу, и црвима и бубама. Тако у ово доба године само јутромъ и вечеромъ треба имъ помало зрна давати.

П. 1892. А кадъ е излишно кокошке раанити ?

О. У врѣме возитбе и вршитбе, када се зрно просипа и кокошке довољно раане налазе, излишно бы было раанити њ. И тако остае намъ само зимно доба, када њ раанити морамо.

П. 1893. Чиме се могу кокошке добро угоити ?

О. Кадъ се извади лѣбацъ изъ пеѣке баци у пеѣку еѣма да се попржи у толико да порумени. Овај овако попржени еѣамъ кувай и куванимъ раани кокошке; или узми воде одъ куваногъ еѣма, брашна изтученогъ жира, и ланеногъ сѣмена па съ триѣама замеси и изпеѣи као лѣбъ. Одъ овога ће се кокошке за чудо угоити, много яйца носити и ослѣпити, а ты њ онда закољи.

П. 1894. Шта е полезно кокошкама подъ есенъ и подъ зиму давати ?

О. Измѣшай са житомъ венѣ и подай кокошкама, тиме ћешъ болѣсти предупредити и месо ће пріятанъ вкусъ добыти.

Приплодъ кокошака.

П. 1895. Могу ли кокошке и безъ петла яйца носити ?

О. Кокошке могу и безъ петла яйца носити. И ова яйца су добра за кућевну потребу, али нису за приплодъ, ерѣ се изъ њи пиле не може излећи.

П. 1896. Какву ћешъ кокошку, избрати за приплодъ ?

О. За приплодъ избра'ћу кокошку, која има едну просту кресту.

П. 1897. Зашто ?

О. Зато што ова носи највећа яйца.

П. 1898. Добре кокошке каква свойства мораю имати ?

О. За приплодъ добре кокошке мораю имати широке груди, а да нису старіе одъ 5 година.

П. 1899. Какве су кокошке, које кукуречу ?

О. Такове кокошке неће да носе яйца, неће да се разквочу и нису добре за приплодъ.

П. 1900. У смотреню боев, коє су кокошке за приплодъ наиболѣ?

О. Наиболѣ су за приплодъ пепеляве, црне и црвенкасто-жуте кокошке.

П. 1901. Зашто?

О. Ёрѣ оне не само што доста яйца носе, него по бои нису тако изложене грабљивимъ птицама.

П. 1902. Одъ коє доба године почињу кокошке яйца носити и докле то трає?

О. Одъ прилике одъ Срѣтенія почињу кокошке яйца носити, па то трає до Преображеня. Послѣ одъ почетка Септембра опетъ почињу носити и то трає до зиме. Но у топломъ кокошиньцу и при доброй раани могу носити и цѣле зиме.

П. 1903. Чиме се може топлота у кокошиньцу одржати?

О. Мети у кокошиняцъ скорашнѣгъ коньскогъ ѣубрета єдну и по стопе дебело, и то ѣубре даскама покри; ово сваке четири недѣлѣ мѣняй, тако ћешъ топлоту у кокошиньцу одржати и поредъ добре раане кокошке ће цѣлу зиму яйца носити.

П. 1904. Колико яйца може кокошка на годину снети?

О. Єдна кокошка преко године носи 80, 90 и до 100 яйца.

П. 1905. Кое кокошке раніе и чешће носе.

О. Младе кокице носе раніе и чешће.

П. 1906. Кадъ се нѣка кокошка кріе па іой неможешъ у трагъ уђя гдѣ носи, како ћешъ то пронаћи?

О. Увати кокошку, или у ютру при пуштанію изъ кокошинъца не пуштай ю пре докъ ю непрегедишъ оће ли скоро яйце снети. Кадъ примѣтишъ да є яйце у трбуву велико, узми соли и мало покваси, па кокошку по трбуву протрляй и пусти ю, она ће одма трчати своме сакривеномъ гнѣзду да яйце снесе, а ты иди за нѣомъ па ћешъ нѣно гнѣздо наћи.

П. 1907. Є ли добро яйца купити, или є болѣ у гнѣзду остављати?

О. Остави само у гнѣзду пологъ, а яйца новоснешена свакадъ купи, ерѣ ће тако кокошка више носити.

П. 1908. Колико се яйца меће подъ квочку?

О. Подъ квочку меће се 11 до 15 яйца; ерѣ то зависи одъ величине кокошке и яйца.

П. 1909. Кое є главно правило при насађиваню квочака?

О. При насађиваню квочака главно є правило: да мећешъ подъ квочку неравно число яйца; дакле 11, 13, 15.

П. 1910. Зашто ?

О. Зато што се неравно число яйца у наокупъ болѣ слаже, и пилићи лакше излазе.

П. 1911. Мораю ли се само кокошія яйца подъ кокошку мећати ?

О. Кокошку могу насадити и са ћурчимъ и пачимъ яйцама.

П. 1912. Колико дана лежи кокошка на яйцама ?

О. Кокошка лѣжи 19 — 24 дана; правилно за 21 данъ излѣгу се пилићи.

П. 1913. Предосторожности ради шта треба радити съ насађенымъ яйцама ?

О. Насађена яйца забѣлежи углѣномъ, како бы познати могао у случаю ако бы кое яйцо дометуто было.

П. 1914. Шта изискуе насађена квочка ?

О. Насађена квочка оће мира и тишине и тавно мѣсто.

П. 1915. Шта принуђава квочку да гнѣздо остави ?

О. Пацови, мишеви и ваши у кокошиньцу принуђаваю квочку да свое гнѣздо остави.

П. 1916. Кадъ квочке не бы хтѣле лѣжати, како се могу на то принудити ?

О. Нарани квочку съ лѣбомъ у ракии намоченымъ, тако ѣе се квочка опити и лѣжати.

П. 1917. Кадъ бы се кокоши разквоцале, а ты ниси радъ да ий насадишь, но да ий принудишь да яйца носе, како ѣешъ то учинити?

О. Я ѣу квочку више пута у ладну воду умочити и едно перо крозь клюнъ провући, и тако ю пустити.

П. 1918. Но ако то не бы помогло?

О. Ако и то не бы помогло, я ѣу квочку у рѣдку врећу везати и врѣћу обесити, и тако данъ и ноћ квочку у врећи држати да изгладни, па ѣу ю опетъ извадити и у ладну воду умочити и пустити.

П. 1919. Шта се чини съ малымъ пилићима, кадъ се излѣгу?

О. У томе се слѣдуюћа правила наблюдаваю:

1) Како се коє пиле излѣже и у гнѣзду осуши, извади и држи у топлоти, али извади одма и праздну люску.

2) Кадъ се пилићи излѣгу, онда ий подай квочки и опетъ ий у сувоти држи подъ котарицомъ рѣдко оплетеномъ.

3) Послѣ 8—10 дана можешъ квочку пуштати да полако пилиће води и да имъ раану тражи.

П. 1920. Чиме ћешъ пилиће раанити?

О. Првѣй данъ нећу ништа пилићима давати, ерѣ бы имъ то шкодливо было.

Текъ послѣ 36 саатѣй могу имъ дати тврдо скувана яйца и на ситно изсѣчена, мрве одъ пшеничногъ лѣба, ситно утучене елде, ситне прое, овсену ситну ярму и на послѣдку свако зрно.

П. 1921. Треба ли пилићима воде давати?

О. Воде чисте и ладне мораю пилићи имати у плиткомъ суду, да не бы упадали и давили се. Пилићи неће сами у почетку воде пити, зато їй морамъ на то учити у макаюћи свакомъ кљунъ у воду.

П. 1922. Колико врѣмена квочка пилиће води?

О. Квочка води свое пилиће 6—8 недѣля, па ю онда или сами пилићи оставе, или їй она одбіе, и опетъ починѣ носити.

П. 1923. До кое године могу се кокошке за приплодъ употреблявати.

О. До 5 година.

П. 1924. А петлови?

О. Само три године.

П. 1925. Шта е томе узрокъ што нѣке кокошке носе яйца съ великимъ жуманькомъ а безъ люске?

О. Одвећъ дебеле кокошке носе яйца съ великимъ жуманькомъ, коя немаю люске.

П. 1926. Како се томе помоћи може?

О. Умали раану, па ћешъ томе помоћи.

2) Ћурке.

П. 1927. Одкуда имаю ћурке свое порекло?

О. Ћурке имаю свое порекло изъ Америке, гдѣ се на грмовима у великимъ шумама у стаду стотинама и хиљадама налазе.

П. 1928. Чиме се раане дивлѣ ћурке по шумама?

О. Оне се раане по шумама жиромъ и траже ноћу найвиша дрва.

П. 1929. Чиме се разликую дивлѣ ћурке одъ питомы?

О. Дивлѣ ћурке разликую се одъ питомы само већимъ плодородіемъ и величиномъ. Њіово месо нѣ тако меко као питомы; а напротивъ су јоштъ еданпутъ толико велике, да се налази ћурана до близу 30 ока тежки.

П. 1930. У чему се разликуе ћуранъ одъ ћурке?

О. Ћуранъ има велику кресту преко клюна вицећу, а ћурке само малу. Ћуранъ

има на грудима црну свезку чекиня а ђурка нема. Вуранъ може свой репъ разширити, а ђурка не може. Вуранъ е крупнiя, а ђурка ситнiя и мирнiя.

П. 1931. На еднога ђурана колико се рачуна ђурака?

О. На еднога ђурана узима се 8, 9 највише 12 ђурака.

П. 1932. Каквогъ ђурана треба узимати за приплодъ?

О. Узимай за приплодъ свакадъ здравогъ, якогъ, великогъ, младогъ ђурана, а старога послѣ друге године угой, и продай или потроши.

П. 1933. Докле се могу ђурке за приплодъ употреблявати?

О. Вурке за приплодъ употреблявай 3 највише 4 године.

П. 1934. Колико яйца носи ђурка?

О. Вурка обично носи 15 до 20 пегавы яйца, а гдѣкадъ и много више.

П. 1935. Носи ли ђурка постоянно яйца на едногъ мѣсту?

О. Вурка не носи яйца постоянно на едногъ мѣсту, но мѣня мѣста и тражи тавноћу; зато треба на ђурке пазити кадъ яйца носе.

П. 1936 По чему се познае, да ђурка неће више да носи, но да се разлѣжала?

О. Кадѣ ђурка неће више да носи, но се разлѣже, она остане лѣжећи на едномѣ гнѣзду повише дана.

П. 1937. Ђсу ли сва ђурећа яйца за насађиванѣ добра?

О. Нису; прва два обично треба изузети, ерѣ су она неплодна.

П. 1938. Колико яйца меће се подѣ ђурку?

О. Обично меће се подѣ ђурку 17 до 19 яйца; но подѣ младу ђурчицу, која се први путѣ разлѣже у два яйцета манѣ. При насађиваню ђурака бирай яйца, мећи свако у млаку воду, па кое на дно падне, то е добро.

П. 1939. Колико дана лѣжи ђурка на яйцама?

О. Она тако постоянно лѣжи, да неће да устане сѣ гнѣзда да сенаеде, и по томе мора јој се поредѣ гнѣзда метути и раане и воде. Она лѣжи обично 26 – 27 највише 30 дана.

П. 1940. Какво мѣсто бира се за насађиванѣ ђурака?

О. Обично изискуе се тавно мѣсто, гдѣ ће ђурке мирѣ и тишину имати.

П. 1941. Какво се правило при насађиваню ђурака наблюдава?

О. При насађиваню ђурака ако иј по-више имашъ, наблюдавай ово правило: немой иј пре насађивати докъ се све неразлѣже, како ће ти ђурићи еднога вѣка испасти, које велику олакшицу при одранъиваню причинява. Међутимъ можешъ кою ђурку насадити, но мети подъ ню кокошия яйца. И кадъ се све ђурке разлѣже, насади све у еданъ данъ, даваюћи подъ сваку, ако е могуће своя яйца.

П. 1942. Кадъ се яйца проклюве, шта треба радити?

О. Кадъ се 26-ый и 27-мый данъ яйца проклюве, онда не дирай ни по што у ђурку, докъ се сви ђурићи не излѣгу.

П. 1943. Кадъ се ђурићи излѣгу, шта се онда ради?

О. Кадъ се ђурићи излѣгу, онда одъ две ђурке излѣгнуте ђуриће метни подъ едну ђурку, а оне безъ ђурића оставше ђурке добро нараани и одма опетъ насади ставивши у гнѣздо 20 до 24 пачи или кокошия яйца.

П. 1944. Ваобште може ли се по яйцама знати колико ће бити ђурана а колико ђурака?

О. Ваобште потврђую нѣки да изъ дугулясти яйца излазе ћурани, петлови и паткови, а изъ круглясти ћурке, кокоши и патке.

П. 1945. Како се поступа съ малымъ ћурићима?

О. Мали ћурићи одвећъ су слаби и нѣжни; зато е нужно

1) Првый данъ чувай ий добро у топлоти, у сувоти и ладу, и недай имъ ништа всти, осимъ чисте воде.

2) Како се коє ћуре излѣже опери му ноге ракіомъ, да га то ояча и напои га виномъ.

3) Теке другій данъ тврдо скувана яйца на ситно изсѣцкана подай ћурићима, а послѣ нѣколико дана помѣшай мало и ситно изсѣцканогъ мркогъ лука.

4) Послѣ 8 дана изнеси ћурку съ ћурићима на траву на топломъ и чистомъ врѣмену.

5) Послѣ овога врѣмена можешъ ћуриће раанити ситно изсѣченомъ салатомъ младымъ копривама помѣшанымъ са куванымъ яйцама и сиромъ, или куваномъ ярмомъ.

6) Првы 4—6 недѣля држи ћуриће у топлоти, чувай ий одъ ладноће и влаги. И

на найлѣшемъ врѣмену не пуштай іѣ у полѣ докѣ роса неспадне. Чимъ опазишъ да ће да буде кише, терай ѣуриће кући да не покисну. Но ако бы покисли, гледай како ћешъ іѣ у топлоти сгрѣяти и чиме покрити, па и свакоме у кљонъ заданути да топлоте добые.

7) Првога мѣсеца морашъ ѣуриће више пута на ело учити, ерѣ су они тако будаласти, да незнаю сами себи раану тражити.

П. 1946 Шта треба давати слабымъ и болуюћимъ ѣурићима?

О. Слабымъ и болуюћимъ ѣурићима подай по едно зрно бибера и мало црвена вина.

П. 1947. Коя е најопаснїя болѣсть за ѣуриће?

О. Најопаснїя е болѣсть за ѣуриће када имъ брадавице на глави поцрвене, и богинѣ, одѣ кои многи скапаваю.

П. 1948. Кои е у томъ случаю најпрости и најпробитачнїи лѣкѣ?

О. Држи ѣуриће у топлоти и сувоти и раани іѣ съ наквашенымъ у црвеномъ вину пшеничнымъ лѣбомъ.

П. 1949. Шта треба радити, када ѣурићи првы недѣля два или три пера у репу добыю, коя су пуна крви?

О. Ова пера треба полако изчупати, еръ ће се поболѣти.

П. 1950. Кадъ ђурићи одячаю, како треба съ њима поступати?

О. Кадъ ђурићи одячаю раани ий не-престано по три пута на данъ съ изсѣченымъ копривама и сиромъ и ярмомъ, а кадъ є тепло преко данъ изтеруй ий у полъ у шуму и по трави, гдѣ ће они найпріятнїю за себе раану, као црвиће, мушице, траву т. д. налазити. Кадъ се жито пожнѣ и увезе, онда ий изтеруй по стрњикама.

П. 1951. Кадъ већъ ђурићи одрасту, є су ли онда тако слаби као у младости?

О. Колико су ђурићи слаби у младости у толико су ячи кадъ одрасту, еръ се онда никакве погоде врѣмена више не бое; и зато найрадїе у полю бораве.

П. 1952 Чиме се подъ єсень могу ђурке угоити?

О. Ярмомъ кукурузномъ, єчменомъ, жиромъ и орасима.

3) Морске кокошке или кокице.

П. 1953. Одкуда имаю свое порекло морске кокошке или кокице?

О. Морске кокошке или кокице произлазе изъ топлы предѣла Африке, али су се

и на нашу климу добро навикле, но ипакъ строгу зиму не могу издржати.

П. 1954. Зашто ѿ држе нѣки у газдинству?

О. Кокице држе нѣки у газдинству више увеселенія но ползе ради.

П. 1955. Коя су свойства кокица?

О. Свойства кокица есу слѣдуюћа:

1) Кокице су пепеляве, бѣле съ црнымъ пегама.

2) Оне живе у друштву и носе 16—24 яйца и више по сакривенымъ мѣстама.

3) Кокице имаю велико подобіе съ яребицама, ерѣ имѣ е и месо готово онога вкуса.

4) Оне саме веома се тежко лѣгу, и зато се њина яйца мораю мећати подѣ кокошке и ћурке.

5) Пилиће тежко е одраанити као и ћурке.

6) Петла одѣ кокошке тежко е разликовати.

7) Њіова е дрека непријатна.

8) Живе 10—12 година.

9) Милую брдовита и узвышена мѣста.

10) Оне неподносе ни влагу ни зиму, и зато се зими мораю у топлоти и сувоти држати.

11) Преко лѣта мораю имати пѣска, ради лепршаня.

П. 1956. На колико е кокица еданъ петлићъ доволянъ?

О. На 6—12 кокица еданъ е петлићъ доволянъ.

П. 1957. За колико се дана яйца нѣова излѣгу?

О. За 25 дана.

П. 1958. Како се има поступати съ пилићима?

О. Пилићи су веома слаби и нѣжни и изискую велику нѣгу. Већъ трећій данъ морашъ пилиће по трави и у полѣ пуштати да себи црвиће траже, ерѣ иначе скапаваю?

П. 1959. Коя имѣ е најпріятнія раана?

О. Нѣова е раана сасвимъ она иста као и ћурића.

П. 1960. У кое доба најопаснѣ болую?

О. Кадъ имѣ капа на глави набубри, имаю најопаснѣ болѣсть издржати, и онда треба іѣ добро нѣговати.

4) Гуска.

П. 1961. Одкуда има гуска свое порекло?

О. Наша домаћа гуска припитомљена изъ дивљи гусака налази се већ у свима частима свѣта.

П. 1962. Чиме се разликуе гусакъ одъ гуске?

О. Гусакъ є повысокъ на ногу, има дужій и деблій вратъ одъ гуске; гуска се познає іоштъ по висећой кобилици.

П. 1963. Одъ чега зависи величина гусака?

О. Величина гусака зависи одъ предѣла, гдѣ се одранюю. У сувоти и безъ воде подигнуте гуске много су ситніе одъ оны гусака, коє се край воде одранюю.

П. 1964. Одъ кои су гусака пера за писанѣ боля и за употреблѣнѣ чистія?

О. Гуске, коє много по води оде, имаю яча и чистія пера.

П. 1965. Одъ какве су намъ ползе гуске?

О. Одъ гусака имамо месо, масть и перѣ. Кадъ не бы штету чиниле усѣвима и ливадама, оне бы одъ пернаты животиня най-полезніе были.

П. 1966. Коє су гуске за насађиванѣ добре?

О. Гуске како наврше годину оне су за приплодъ добре, но ипакъ за насађиванѣ обично узимаю се гуске двогодке, па се до

5 година употребляваю. Но овде треба разумѣти да се могу гуске и далѣ употребити, ерѣ су нѣке и до 15-те године за приплодъ добре.

П. 1967. Колико яйца носи гуска?

О. Гуска носи 12 до 24 яйца.

П. 1968. Кадъ се гуска разлѣже, колико се яйца меће подъ ню?

О. Подъ гуску меће се 13 до 15, и найвише подъ двогодку, коя найболѣ лѣжи 17 яйца.

П. 1969. Шта се има чинити съ насађенымъ яйцами?

О. Насађена яйца треба углѣномъ заблѣжити, како бы по блѣгама примѣтити могао, оће ли гуска яйца преврнути, и тако ако гуска то не учини да ти самъ наксадишь.

П. 1970. Треба ли насађену гуску раанити?

О. Насађеной гуски поредъ гнѣзда подай наквашеногъ кукуруза, бчма или овса и чисте воде, како бы по вољи ести могла?

П. 1971. За колико дана излѣгу се гушчія яйца?

О. За 28 до 30 дана.

П. 1972. Треба ли гушчиће изъ гнѣзда вадити, како се коѣ излѣже?

О. Гушчићи могу остати у гнѣзду данъ и ноћъ безъ раане и безъ воде.

П. 1973. Шта се послѣ са излѣгнутымъ гушчићама ради?

О. Излѣгнуте гушчиће држи 8—10 дана у сувоти и топлоти, докъ мало одячаю.

П. 1974. За то врѣме чиме се гушчићи раане?

О. Тврдо скуванымъ и ситно изсѣцканымъ яйцама помѣшано съ копривама, и ярмомъ.

П. 1975. Послѣ 8—10 дана могу ли се гушчићи на полѣ пуштати?

О. Послѣ 8—10 дана можешъ гушчиће на лѣпомъ врѣмену пуштати на траву, гдѣ ће они већъ у станю быти чупкати травицу.

П. 1976. Чиме се за ово врѣме и послѣ тога раане?

О. Обично ѣ метиво за гуске на ситно изсѣцкане коприве, салата, са трицама или ярмомъ овсеномъ, ѣченомъ и кукурузномъ.

П. 1977. Кадъ се могу гушчићи пуштати слободно у полѣ и у воду?

О. Послѣ 14 дана могу се гушчићи слободно у полѣ и у воду пуштати кадъ нѣ студено.

П. 1978. Одъ какве раане гушчићи најбрже расту, а одъ какве се раане гоє ?

О. Бчамъ и кукурузъ дѣйствує на сало, дакле одъ тога се гушчићи гоє, а одъ овса најбрже расту.

П. 1979. Коє є доба за гушчиће најопасніє.

О. Оно є доба за гушчиће најопасніє кадъ имъ перѣ, а особито пера починю растити.

П. 1980. Како треба у ово доба съ гушчићама поступати ?

О. У ово доба треба гушчиће чувати да не убію крила, и онда їй треба добро раанити, єрѣ иначе при слабой раани ослабе, спусте крила, закржляве и манькаю.

П. 1981. Кадъ гушчићима перѣ нарасте, потребую ли какве неге ?

О. Никакве; онда їй пуштай у полѣ и у воду, оне ће се по већой части съ пашомъ задовольити. Ако имъ ютромъ и вечеромъ зрна дашь, а нарочито овса, имашь добре и дебеле гуске.

П. 1982. Кои држи гуске ползе ради, шта може съ гускама чинити ?

О. Онъ може гуске по 2 пута и 3 пута преко лѣта чупати и перѣ употребити или продати.

П. 1983. Кадъ треба гуске чупати ?

О. Првѣй путь око Цара Константина и Єлене; послѣ тога на 8 недѣля по другій путь, и о Міолю дву по треіій путь.

П. 1984. Коє се перѣ чупа ?

О. Сво ситно перѣ по трбуву и по ле-
ѣи. Изъ крила чупай само она пера коя су
добра за писанѣ.

П. 1985. При чупаню перя на што тре-
ба пазити ?

О. При чупаню перя пази да пера бу-
ду зрѣла и сува, а не крвава.

П. 1986. Подъ єсень како се могу гу-
ске угоити ?

О. Начини преграде узане, да се гуска
не може окренути. Сапредѣ подай гуски
наквашеногъ єчма или кукуруза или мети-
ва одъ ярме колико годъ оне да еде, и чи-
сте воде за пиће, а отрагу остави у толи-
ко отворено, да погань изъ преграде изпа-
да. Тако ће се гуска угоити.

П. 1987. Кадъ быхотео нарочито збогъ
масти гуску клюкати, како ћешъ радити ?

О. Гуска се може преко мѣре угоити,
и гушчія є масть најчистія и најздравія,
коя се скупо продати може. Тога ради и-
маю обичай гуске клюкати. Натопи се ку-

курузъ, па се съ нѣмъ гуска по два пута и три пута на данъ клюка колико у гушу стати може.

П. 1988. Колико тежка може доћи клюкана и добро угоена гуска?

О. Добро клюкана и добро угоена гуска може доћи 8 до 12 ока тежка. Што е преко 4 и по оке, то е ланина и сало.

5) Патка.

П. 1989. Одкуда имамо пакте?

О. Патке су наше одъ дивљи припитомлѣне.

П. 1990. Какво се мѣсто изискуе за држанѣ и подизанѣ патака?

О. За држанѣ и подизанѣ патака изискуе се мѣсто близу потока, бара и езера; ерѣ оне у води бавећи се преко цѣле године овде валазе раану. И зато само е у оваковимъ предѣлима веома пробитачно патке држати.

П. 1991. Чиме се патке ране?

О. Патке еду све што нађу. Нѣова е раана свако жито, сочивица, жабе, рибе, гљисте, пужеви, бубе, месо, кромпирѣ, репе, лѣбѣ и т. д. Осимъ зиме, кадъ се воде замрзну, готово нетреба ѿ раанити, ерѣ оне саме себи раану нађу.

П. 1992. Колико се година могу патке за приплодъ употребити ?

О. Премда се патке могу 6 — 8 година за приплодъ употребити, опетъ е пробитачнiе нѣи послѣ 3 до 4 године младима замѣнити.

П. 1993. Зашто ?

О. Срѣ имѣ месо постане тврдо и жилаво за ѣло.

П. 1994. На колико е патака еданъ патакъ доволянъ ?

О. На 8 до 10 патака доста е еданъ патакъ.

П. 1995. Колико яйца може една патка да снесе ?

О. Патка може за 8 до 15 дана свакиъ данъ по едно яйцо да снесе, и може свега 60 яйца да снесе.

П. 1996. Треба ли купити пачія яйца, или у гнѣзду оставяти їй ?

О. Ако купишъ яйца и само по едно по два у гнѣзду оставяшъ, она ће единако да носи и неће се скоро разлѣжати. Ако їой у гнѣзду оставишъ 10 — 12 яйца, она ће скоро престати носити, и оће се разлѣжати.

П. 1997. За колико дана може патка своя яйца излѣћи ?

О. За 29 до 32 дана; а кокошке и ђурке могу пачія яйца излѣћи ла 26 до 28 дана.

П. 1998. Колико се ајца меће подѣ патку, колико подѣ кокошку, а колико подѣ ђурку?

О. Подѣ патку меће се 15 до 17, подѣ кокошку 13 до 15, а подѣ ђурку 21 яйце.

П. 1999. Зашто се вообште ђурке и кокошке насађую сѣ пачимѣ яйцима?

О. Најболѣ патка излѣже свое пачиће, што іѣ она и цѣли сходно води; но будући су патке нестерпѣливе и оће свое гнѣздо да оставе, међу се пачія яйца подѣ кокошку и подѣ ђурку, особито и за то, што патка оће пачиће прерано у воду да води, гдѣ на ладноћи многи пачићи поскапаю.

П. 2000. Какву іоштѣ ползу имамо, кадѣ ђурѣа или квочка изведе пачиће.

О. Одтуда имамо іоштѣ ту ползу, што се пачићи одѣ квочке и ђурке брзо одвое и у воду иду, те тако ђурка и квочка оставши безѣ пилића принуђена буде на ново яйца носити.

П. 2001. Кадѣ се пачићи излѣгу, ођу ли іѣ одма изѣ гнѣзда вадити?

О. Кадѣ се пачићи излѣгу, чимѣ се осуше, можешѣ іѣ изѣ гнѣзда извадити и одма іѣ раанити.

П. 2002. Какву раану добываю у почетку пачићи?

О. Подај пачићима прву раану мрве пшеничногъ лѣба, тврдо скувана и на ситно изсѣцана яйца, сира, изсѣцканы коприва, заметене прекрупне, трица и т. д.

П. 2003 Како треба пачиће држати, докъ су мали?

О. Држи пачиће, докъ су мали у сувоти. Ако више пачића имашъ, можешъ пачиће одъ две три квочке едной оставити да њи води. Кадъ е ладно и влажно врѣме држи пачиће у сувоти. Кадъ е лѣпо и топло, пусти квочку да води пачиће по пољу, а послѣ 14 дана пусти њи нека иду и у воду. Послѣ 4 до 6 недѣля стараю се пачићи већъ сами за свою раану, и онда се већъ могу само вечеромъ съ метивомъ одъ ярме или трица раанити.

П. 2004. Какве су бизамъ-патке, турске или индiанске патке?

О. У насъ се налазе такођеръ њѣке покрупнiе и подуже патке, које су изъ Бразилiе донешене и подъ именовомъ морски патака познате су, а то су као што њи у Европи зову бизамъ-патке, или турске или индiанске патке. Оне се разликую одъ наши патака што су покрупнiе и подуже и имаю њѣке црвене бобице око клюна.

П. 2005. Какво е нѣино месо ?

О. Нѣино е месо веома вкусно.

П. 2006. Иду ли оне у воду ?

О. Оне слабо иду у воду и потоме слабо раане налазе, но їй морамо зрномъ раанити.

П. 2007. Колико яйца могу ове патке снети ?

О. Ове патке текъ у Маю мѣсецу починаю носити и могу 10 до 14 яйца снети.

П. 2008. За колико се дана могу ова яйца излѣћи ?

О. То е знаменито, што ова яйца потребу 6 недѣля да се излѣгу.

б) Голубъ.

П. 2009. Одкуда имамо наше куѣвне голубове ?

О. Многостручне врсте наши куѣвны голубова имамо по свой прилици одъ дивльи голубова припитомлѣне.

П. 2010. Ё ли полезно голубове у гадинству држати ?

О. Збогъ многи штета, коє голубови усѣвима причиняваю, у нѣкимъ државама е закономъ забранѣно голубове патити. Изъ

овога истога основа и мы држимо да голу-
бове патити за землѣдѣлскогъ газду нѣ.

П. 2011. Но када бы ипакъ землѣдѣл-
скій газда зажеліо у своме газдинству и го-
лубове патити, ков врсте голубове безъ
велике штете могао бы запатити?

О. Велике крупне голубове, гушане и
гаѣасте.

П. 2012. Зашто само нѣи?

О. Зато, што они никако не лете у
полѣ, но ако се у авліи раане, они изъ а-
вліе не излећу.

П. 2013. У коимъ предѣлима могу се го-
лубови патити?

О. Съ ползомъ могу се голубови у о-
нымъ предѣлима патити, гдѣ нема много
грабљивы животиня, као мачака, творова,
еюга, ястребова и т. п. ерѣ поглавито у
шумскимъ и брдовитымъ предѣлима ястре-
бови яко іѣ утаманюю.

П. 2014. Каква мѣста милую голубови?

О. Голубови милую ваобште мирна мѣ-
ста, повысока и на истокъ окренута. О-
симъ тога голубови траже чисту поляну ка-
ко бы на далеко видити и одѣ ястреба се
сачувати могли.

П. 2015. Ђ ли цѣли сходно голубове по
куѣама, таванима и исподѣ стрея држати?

О. Кои оће голубове да држи, треба да имъ особеный голубинякъ направи; ерѣ по кућама, таванима и исподъ стрея ніє цѣли сходно држати іѣ, єдно што они не во-лу живити близу людій, а друго и што велику нечистоћу проузрокую.

П. 2016. Како мора голубинякъ устроєнъ быти ?

О. Голубинякъ мора тако устроєнъ быти, да се узъ нѣга не могу мачке ни творови попети и голубовима шкодити.

П. 2017. Чиме се голубови раане ?

О. Голубови найрадїє єду граорицу—дивльїй грашаць—репицу, ситну прою, сочиво, грашакъ, пшеницу, єчамъ и кукурузъ. Овасъ єду текъ у нужди кадъ ништа друго не нађу. Кажу, да одъ зеленога грашка млади голубчићи особеный вкусъ добїю. Ланено и кудельно сѣме, то є нѣина раана, за коїомъ чезну и кою найрадїє єду; али одъ тога голубчићи добыяю у месу неприятный за-дай.

П. 2018. Шта причинява ражъ голубовима ?

О. Ражъ не само што є шкодљива голубовима и голубићима, него кадъ премного ражи голубићи добыю, оће да манькаю.

П. 2019. Є ли полезно голубове премного раанити ?

О. Зими раани голубове помало; ерѣ голубови, ако доста раане налазе, оће да се лѣгу, па имѣ се яйца и голубићи на зими смрзну. Раани дакле голубове подобро кадѣ се лѣгу и кадѣ имаю голубиће.

П. 2020. Како живе голубови?

О. Голубѣ кадѣ прилюби голубицу живи съ нѣомѣ до края живота свогѣ. Кадѣ голубѣ изгуби голубицу, онѣ нађе себи другу, па ако в нема у голубиняку онѣ ће изѣ туђега голубиняка едну себи домамити; но кадѣ изгуби голубица голуба, тражи іой другога, ерѣ ћешѣ ю изгубити. Голубица више дана тужи за голубомѣ, и не прима лако другога, ако ніе преѣашнѣму у перю и величини подобанѣ.

П. 2021. Гдѣ се найрадїе голубови лѣгу?

О. Голубови найрадїе се лѣгу у тавнини.

П. 2022. Колико яйца носи голубица?

О. Голубица правилно снесе два яйца, а рѣдко три. Ова яйца снесе она за три дана. Ако се у едномѣ гнѣзду 4 яйца нађу, то су две голубице у едно гнѣздо снеле.

П. 2023. Оће ли сама голубица да излѣже голубчиће?

О. Голубица обично лѣжи на яйцама; али ю голубѣ свакиѣ данѣ на два саата пре

подне до два саата послѣ подне измѣне, да она зато врѣме иде себи раану тражити. Дакле осимъ свію домаћи пернати животиня голубъ najboljъ сноси све терете съ голубицомъ.

П. 2024. За колико се дана голубія яйца излѣгу?

О. За 16—17 дана, на топлоти и еданъ данъ манѣ, а на ладноћи еданъ данъ више.

П. 2025. Шта в томе узрокъ, да се по нѣкадъ само едно голубче излѣже и погдѣкадъ ни едно?

О. Томе може узрокъ быту слаба раана, пущнява изъ пушака око голубиняка, велика грмлявина и чрезвичайни потреси.

П. 2026. Докле голубъ и голубица раани голубчиће?

О. Докле голубчићи савршено немогу летити, а то в 5—6 недѣля голубъ и голубица раане голубиће.

П. 2027. Ако бы се догодило да голубъ или голубица или оба двов нестану, пре него су голубићи излѣтили, шта ћешъ съ голубићима радити?

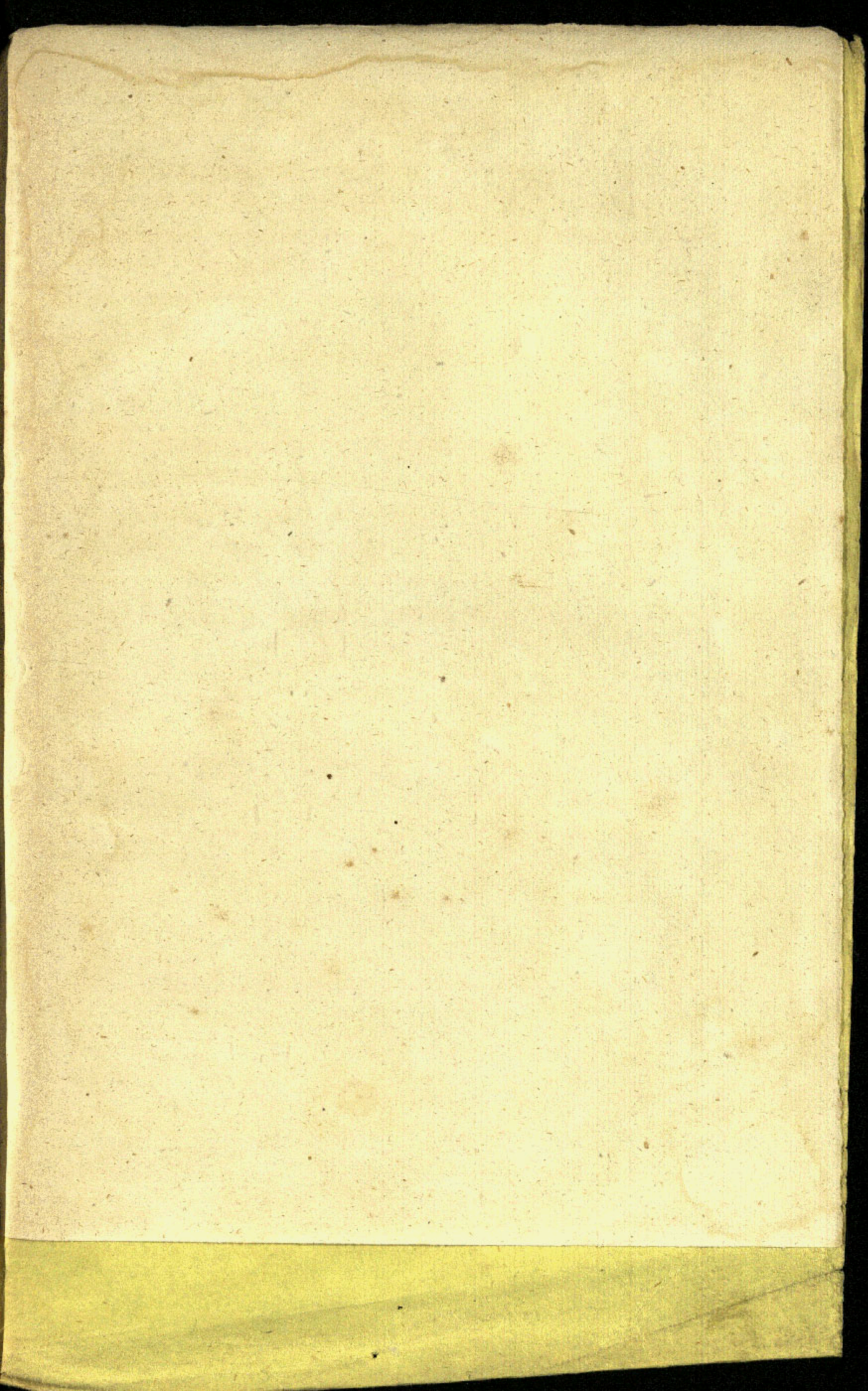
О. Ако само голубъ или голубица нестане, заоставши голубъ или голубица од-

раниће голубиће ; но ако обадвоє нестану, онда морашъ самъ голубиће по три пута на данъ раанити , и у гушу имъ клюкати наквашену раану , и послѣ клюнѣ имъ у воду забости да се навикну воде пити.

П. 2028. Колико се пута у години єдни и исти голубови лѣгу ?

О. То є немогуће точно опредѣлити, єрѣ то зависи одѣ околности врѣмена, раане, одѣ врсте голубова и одѣ самога голубиняка. Ваобште у средню руку може є данъ парѣ голубова преко године 6—7 парій голубића излѣћи.

БИБЛИО

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P 19 Ср II 749/4.1

